

VANHAA, UUTTA JA LAINATTUA

Katsaus saarnatekstilajin funktionaaliseen rakenteeseen

Pro gradu

Elina Tuominen

Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomen kieli
Toukokuu 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Elina Tuominen	
Työn nimi – Title Vanhaa, uutta ja lainattua – Katsaus saarnatekstilajin funktionaaliseen rakenteeseen	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 120 + liitteet
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan evankelis-luterilaisissa päiväjumalanpalveluksissa pidettyjä saarnoja tekstilajina. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miltä saarnapuheen funktionaalinen rakenne näyttää ja millaisista funktionaalista jaksoista rakenne koostuu. Saarnoja ja niiden rakennetta tarkastellaan myös kompleksisuuden näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksen kohteena on, millaisia saarnapuheille asetetut ideaalit ovat ja miten funktionaalisen rakenteen analyysin tulokset vertautuvat niihin.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu viidestäkymmenestä valmiiksi kirjallisessa muodossa olevasta saarnapuheesta. Saarnapuheet on pidetty 2000-luvulla eri evankelis-luterilaisten seurakuntien päiväjumalanpalveluksissa. Tutkimuksen tukiaineistona on kaksi puheiden ja saarnojen pitämiseen opastavaa teosta, joiden avulla tarkastellaan saarnojen rakenteeseen kohdistuvia odotuksia. Teosten taustalla vaikuttavat sekä retoriikka että homiletiikka.</p> <p>Tutkimuksessa saarnapuheen rakenne on aluksi jaettu kolmeen osaan: johdantoon, käsittelyosaan ja päätäntöön. Tämän jälkeen saarnapuheista on eroteltu näissä osissa esiintyviä funktionaalisia jaksoja. Tutkimuksen perusteella saarnapuheissa mahdollisia funktionaalisia jaksoja on 19 erilaista. Jaksoista viisi esiintyy ensisijaisesti johdannossa, yhdeksän käsittelyosassa ja viisi päätännössä. Ensisijaisten esiintymispaikkojen lisäksi useat jaksot myös liikkuvat saarnan eri osien välillä. Mikään funktionaalinen jakso ei esiinny kaikissa aineiston saarnoissa, mutta tiettyjä pakollisia piirteitä saarnojen rakenteessa oli kuitenkin havaittavissa jaksosten samankaltaisuuden vuoksi.</p> <p>Tutkimuksen perusteella saarnapuheilla on rakenteessaan paljon yhteisiä piirteitä, mutta tekstilaji on kuitenkin hyvin kompleksinen ja saarnaajat muokkaavat sitä omien henkilökohtaisten tavoitteidensa mukaisesti. Ideaaleihin verrattuna löytyi sekä niitä vastaavia että ideaaleista eroavia piirteitä. Erityisen mielenkiintoista on, että vaikka saarnaajat huomioivat saarnan kuulijat puheen sisällön tasolla useissa jaksoissa, niin kuulijoita konkreettisesti saarnan seuraamisessa ohjaavien jaksosten määrä oli melko vähäinen.</p>	
Asiasanat – Keywords funktionaalisuus, genret, homiletiikka, kompleksisuus, rakenne, retoriikka, saarnat	
Säilytyspaikka – Depository Kielten laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Saarna evankelis-luterilaisessa kirkossa – tutkimuksen taustaa	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet	4
1.3 Aiempia tutkimuksia	8
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	13
2.1 Tekstilaji-käsitteen määrittelyä	13
2.2 Tekstilajin yhtenäisyyteen vaikuttavat tekijät	17
2.2.1 Tekstinsisäiset tekijät	17
2.2.2 Tekstinulkoiset tekijät	20
2.3 Tekstilajin funktionaalinen rakenne	22
2.4 Tekstilajin muokkaaminen	24
2.4.1 Tekstilajien yhteyksistä toisiinsa	24
2.4.2 Tekstilajien hybridisoitumisesta	28
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
3.1 Tutkimusaineisto	30
3.2 Tutkimusmenetelmä	32
3.2.1 Analyysin lähtökohta ja tutkimusprosessipolku	32
3.2.2 Analyysin toteuttaminen	36
4 SAARNA KIRJALLISUUDEN VALOSSA	41
4.1 Saarnan konteksti	41
4.2 Saarnan tehtävä ja rakenne	44
5 SAARNAN FUNKTIONAALINEN RAKENNE	52
5.1 Saarnan funktionaaliset jaksot	52
5.1.1 Johdanto	52
5.1.2 Käsittelyosa	58
5.1.3 Päättäntö	70
5.2 Saarnan kokonaisrakenne	75
5.3 Kirkastussunnuntain saarna – esimerkki saarnapuheen kokonaisrakenteesta	84
5.4 Eri jaksojen funktioiden päällekkäisyys	88
6 SAARNA – KOMPLEKSINEN TEKSTILAJI	92
6.1 Funktionaalisten jaksojen satunnaiset esiintymät	92
6.2 Saarnaajat tekstilajin muokkaajina	95
6.3 Adventtिसunnuntain saarna – esimerkki tekstilajin muokkaamisesta	100
6.4 Tekstianalyysin tulosten vertailu oppaiden antamiin malleihin	104
7 PÄÄTÄNTÖ	108
7.1 Tutkimuksen tuloksia ja niiden vertailua aiempiin tutkimuksiin	108
7.2 Tutkimuksen arviointia, jatkotutkimusehdotuksia ja pohdintaa	113
LÄHTEET	118
LIITE 1	121
LIITE 2	123

1 JOHDANTO

1.1 Saarna evankelis-luterilaisessa kirkossa – tutkimuksen taustaa

Ympäröivä tekstimaailmamme elää jatkuvassa kehityksessä ja muutoksessa. Aikamme kuluu keskittyneen ja pitkäjänteisen tekstin tuottamisen ja tulkitsemisen sijaan yhä useammin uudenlaisten, nopeasti silmäiltävien tai kuunneltavien multimodaalisten tekstien parissa. Kuitenkin tekstiympäristöömme kuuluu myös monia vuosisatoja vanhoja tekstilajeja, jotka ovat onnistuneet puolustamaan paikkaansa muuttuvassa maailmassa. Yksi tällaisista tekstilajeista on saarnapuhe. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat evankelis-luterilaisissa päiväjumalanpalveluksissa 2000-luvulla pidetyt saarnat ja erityisesti se, miten ne rakentuvat funktionaalisesti. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miltä 2000-luvun muuttuvassa tekstiympäristössä toimiva saarna rakenteeltaan näyttää.

Saarnapuhe on kristillisten seurakuntien jumalanpalveluselämässä yksi tärkeimmistä evankeliumin ja kirkon opin välittämisen kanavista. Evankelis-luterilaisen jumalanpalveluksen kaavassa saarna sijoittuu Raamatun lukemisen ja uskontunnustuksen lausumisen väliin. Saarnassa on siis tarkoitus tarttua juuri luetun raamatuntekstin sisältöön ja lopulta johdattaa seurakuntalaiset yhteisen kristillisen uskon tunnustamiseen. (JP 2009: 16.) Tässä tutkimuksessa saarna tai saarnapuhe tarkoittaa evankelis-luterilaisessa kirkossa pidettyä saarna. Mikäli kyse on muuhun uskonnolliseen yhteisöön liittyvästä saarnasta, on tämä mainittu erikseen.

Saarnalla on pysyvä osa ja oma tehtävänsä jumalanpalveluksessa, ja jokaiseen jumalanpalvelukseen kuuluu jonkinlainen saarna. Jumalanpalvelus merkitsee sekä Jumalalle osoitettua palvelusta että Jumalan suorittamaa palvelusta. Jumalanpalveluksen osallistujat ovat siis paitsi palvelemassa Jumalaa, myös Jumalan palveltavina. Kotilan mukaan ”jumalanpalveluksessa ihmiset ilmaisevat sanoin ja symbolisin teoin kokemustaan elämästä ja Jumalasta, samanaikaisesti Jumala puhuttelee ihmisiä sanallaan ja hoitaa heitä sakramenteillaan”. Jumalanpalvelukseen liittyy koko inhimillisen elämän tunteiden kirjo; ikävä, kaipaus, ahdistus ja toisaalta kiitollisuus ja toivo (Kotila 2004: 35–37). Sama tunteiden kirjo liittyy myös saarnaan, ja saarnapuhetta voidaan jopa luonnehtia messun eli ehtoollisjumalanpalveluksen sanaosan huippukohdaksi (Kotila 2004: 202). Tässä tutkimuksessa tarkastelen päiväjumalanpalvelusten saarnoja. Päiväjumalanpalvelus tarkoittaa sunnuntaina tai muuna kirkollisena juhlapyhänä

pidettyä jumalanpalvelusta, joka alkaa yleensä kello kymmeneltä aamupäivällä (KJ 2/2§ ja 3§).

Saarnaa voidaan pitää jossain määrin jopa kirkkoa ylläpitävänä voimana, koska saarnaaminen liittyy keskeisesti kirkon perustehtävään. Kristillisen kirkon perustehtävä on toimia evankeliumin julistajana kaikille kansoille, ja kirkkoa ei voisi olla olemassa ilman saarnaa eli Jumalan sanaa ja sen julistusta. Saarnat, eli toisin sanoen suullinen perimätieto evankeliumista eli Jeesuksesta, hänen opetuksista ja teostaan on ollut olemassa jo kauan ennen kirjalliseen muotoon saatettuja Raamatun evankeliumeja. (Kotila 2001: 27.) Nykypäivänä pidetty saarna on siis hakenut muotoaan jo pitkään. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, mihin koko saarnaperinne perustuu.

Perusteet saarnan olemassaololle voidaan nähdä jo Raamatussa. Saarnan esikuvana voidaan pitää yhtä Jeesuksen Nasaretissa pitämää puhetta, joka löytyy Luukkaan evankeliumin luvusta 4, jakeista 16–22 (Raamattu 1992). Jeesuksen toiminnasta nousee evankeliumikertomuksessa esiin kolme saarnan tuntomerkkiä: saarna on liturginen, eksegeettinen ja profeetallinen puhe. Tämä tarkoittaa sitä, että saarna pidetään jumalanpalveluksessa (liturginen), puhe sovelletaan jonkun tekstin pohjalta (eksegeettinen) ja puhe sovelletaan kuulijoita ajatellen ja kuulijoihin myös vedotaan (profeetallinen). (Kansanaho 1985: 11; Kotila 2001: 28.) Saarnan liturginen luonne merkitsee jumalanpalveluksen liturgiaan sijoittumisen lisäksi sitä, että saarnaaminen kuuluu luontevimmin liturgian johtajan tehtäviin ja saarnalla on armoa välittävä merkitys. Kristillinen saarna on näiden lisäksi myös henkilökohtaista todistusta, jossa saarnaaja puhuu evankeliumista oman persoonansa kautta. (Kotila 2004: 205.) Saarnan valmisteluun ja pitämiseen vaikuttaa siis hyvin monitahoinen kehikko.

Saarnoilla ja saarnaamisella on takanaan pitkä historia kristillisessä kirkossa. Saarnaperinne elää evankelis-luterilaisen kirkon lisäksi myös esimerkiksi katolilaisen ja ortodoksisen kirkon piirissä. Varhaisimmissa kristillisissä yhteisöissä opettivat ja julistivat hyvin monet eri ihmiset, mutta vähitellen kirkkoon alkoi hahmottua kolme eri virkaa: piispan, papin ja diakonin virka. Saarnaamisen messun eli ehtoollisjumalanpalveluksen yhteydessä oli piispan tehtävä, ja piispan velvollisuudeksi hahmotettiin huolenpito kirkon oikeasta, puhtaasta opista ja ykseydestä. Joissakin tilanteissa saarnaaminen oli oikeutettua myös papille, ja vähitellen nykypäivää kohti kuljettaessa saarnaajajoukko onkin laajentunut. Kuitenkin saarnaaminen on kautta aikojen kuulunut kirkon erityisen viran tehtäviin, ja maallikkosaarnaajien esiintyminen on ollut tavallisempaa herätysliikkeiden piirissä. (Kotila 2001: 31–33.) Ensisijainen saarnaajan tehtävä kuuluu liturgille ja toissijaisesti jumalanpalveluksessa avustavalle papille. Lisäksi saarnan voivat pitää esimerkiksi diakoni tai seurakuntalainen, mutta he tarvitsevat saarnaami-

seen erityisen luvan. (JP 2009: 79–80.) Saarnan sisällöstä määräävät kirkkolaki ja kirkkokäsikirjan ohjeet. Kirkkokäsikirjaan on valittu päivän aiheeseen sopivat raamatuntekstit kirkkovuoden jokaiselle sunnuntaille ja muille kirkollisille juhlapäiville. Jokaiselle päivälle on yksi tekstikohta Psalmien kirjasta ja muita tekstejä kolme vuosikertaa. Yksi vuosikerta sisältää yhden evankeliumitekstin ja lisäksi lukukappaleet Vanhasta ja Uudesta testamentista. (Kirkkokäsikirja 2 Evankeliumikirja.) Kirkkojärjestys määrää, että saarna täytyy pitää kirkkokäsikirjan määräämistä teksteistä ja sen on myös oltava kirkon tunnustuksen mukainen (Kirkkojärjestys 2/4§). Tässä tutkimuksessa käsitteellä saarnateksti tarkoitetaan mitä tahansa kirkkokäsikirjaan kullekin kirkkopyhälle asetettua raamatuntekstiä. Evankeliumitekstillä tarkoitetaan kirkkokäsikirjaan kullekin kirkkopyhälle asetettuja evankeliumitekstejä.

Jumalanpalveluksessa ennen evankeliumitekstiä luettavat lukukappaleet viittaavat sanomaltaan evankeliumiin (Kotila 2004: 202). Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa päiväjumalanpalveluksen saarnan taustalla on usein päivän evankeliumiteksti, mutta saarnaaja voi tukeutua saarnassaan myös päivän lukukappaleisiin. Ensisijaisesti on saarnattava evankeliumitekstistä, mutta mikäli saarna valmistellaan lukukappaleiden pohjalta, on usein tarpeen jossain määrin käsitellä myös evankeliumitekstiä. (JP 2009: 17.) Lisäksi saarnaajaa voi käytännössä puhutella jokin muukin saarnan tai kirkkokäsikirjan tekstien sanomaan liittyvä teksti, jonka hän omassa arjessaan kohtaa. Tähän tekstiin viittaaminen saarnapuheessa on myös mahdollista.

Valitsin tutkimukseni kohteeksi evankelis-luterilaisen kirkon saarnat, koska saarnapuhe on yleisesti tunnistettu, mutta tekstilajintutkimuksen näkökulmasta vain vähän tutkittu tekstilaji, joka on läsnä jokaviikkoisessa jumalanpalveluselämässä. Vaikka aktiivisten kirkossakävijöiden määrä on monissa seurakunnissa vähäinen verrattuna kirkkoon kuuluvien ihmisten määrään (esim. Räsänen 1995, 1996b), ovat saarnat valtaosalle kirkkoon kuuluvasta väestöstä varmasti tuttuja esimerkiksi omasta rippikoulusta, sukulaislasten konfirmaatiojuhlista tai erilaisista suurina kirkollisina juhlapyhinä pidetyistä jumalanpalveluksista.

Muistot ja mielikuvat saarnoista eivät kuitenkaan välttämättä ole aina positiivisia. Saarnapuheita saatetaan syystä tai toisesta johtuen muistella pitkäveteisenä ja tuskastuttavana osana jumalanpalvelusta. Saarnan kiinnostavuus ei kuitenkaan välttämättä riipu esimerkiksi saarnapuheen pituudesta, vaikka näin voisi luulla. Seurakuntalaisten jumalanpalvelusodotuksia ja näkemyksiä tarkastellut Räsänen ei tutkimuksessaan havainnut merkittävää yhteyttä saarnan myönteiseksi kokemisella ja pituudella. Sen sijaan tutkimukseen osallistuneet seurakuntalaiset pitivät tärkeänä sitä, että saarna on elämänläheinen ja koskettava. (Räsänen 1996a: 110, 185–186.)

Osallistuin itse taannoin jumalanpalvelukseen rippikoulun leirityöntekijän roolissa, kun oli rippileirille osallistuneiden nuorten konfirmaation aika. Konfirmaatiojumalanpalveluksen jälkeen eräs seurakuntalainen kiitteli saarnan pitänyttä pappia: “Oli niin hyvä saarna, että poikanikin jaksoi sitä hetkittäin jopa kuunnella.” Ennako-oletukset saarnasta olivat olleet kovin toisenlaiset. Suomalaisia saarnoja myös moitittiin eräässä Kirkko ja koti -lehden pääkirjoituksessa teologian tohtori Juhani Forsbergia siteeraten “maailman paperinmakuisimmiksi” (Pyykönen 2011: 3).

Suomalaisia puheita ylipäätään moittii epäonnistuneiksi Juhana Torkki teoksessaan Puhevalta – kuinka kuulijat vakuutetaan (2006). Hän luonnehtii useimpia suomalaisia puheita kuiviksi, värittömiksi, voimattomiksi ja liian asiakeskeisiksi. Puheen tulisi Torkin mukaan olla vuorovaikutusta kuulijoiden kanssa, ja puhujan tulisi luoda yhteys kuulijoihinsa eikä tehdä puheesta asiasta käsin nousevaa esitelmää. Tilannetta ja kontekstia ei siis useinkaan Torkin mukaan puheen pitämisessä hyödynnetä, vaan monet puheenpitäjät, myös saarnoja pitävät papit, käyvät lukemassa yleisön edessä tekstin, joka muistuttaa enemmän luettavaksi tehtyä kirjoitusta kuin kuunneltavaksi tehtyä puhetta. Seurakunnan ja seurakuntaelämän perustus eli Jeesus on Torkin mukaan näyttänyt esimerkkiä seuraajilleen myös saarnaamisessa. Jeesus piti Raamatun mukaan monia vaikuttavia puheita, mutta ei tiettävästi koskaan kirjoittanut itse ainuttakaan tekstiä. (Torkki 2006: 11, 27.)

Saarna on funktionaalista tekstilajintutkimuksen näkökulmasta katsottuna kuitenkin paljon laajempi kokonaisuus kuin ”vain puhe”, jonka saarnaaja suorittaa tietyssä liturgiaan kuuluvassa kohdassa. Saarna heijastaa sitä ympäröivää maailmaa, kulttuuria ja tekijänsä omaa persoonaa. Seuraavassa luvussa tarkastelenkin sitä, miten tässä tutkimuksessa saarnoja tästä näkökulmasta lähestytään.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miltä 2000-luvun päiväjumalanpalvelusten saarnat funktionaalista näkökulmasta katsottuna näyttävät. Käyttämäni teoriatausta on funktionaaliseen kielinäkemykseen pohjaava tekstilajintutkimus, jonka tärkeitä käsitteitä ovat muun muassa funktionaalinen rakenne ja funktionaalinen jakso. Käsitteet on selitetty tarkemmin teorialuvuissa. Tutkimuksessani tarkastelen saarnoja genrenä eli tekstilajina ja kiinnitän huomiointi erityisesti saarnojen rakenteeseen. Tutkimuskysymyksiäni ovat:

1. Millainen 2000-luvun päiväjumalanpalveluksen saarnan funktionaalinen rakenne on?

- Millaisia funktionaalisia jaksoja saarnoissa esiintyy?
  - Missä kohtaa saarnaa ne esiintyvät? Missä järjestyksessä?
  - Mitkä funktionaalisista jaksoista ovat välttämättömiä?
2. Miten saarnojen kompleksisuus ilmenee?
- Millaisia henkilökohtaisia viestintätavoitteita saarnaajien tekemät, tyypillisistä funktionaalisista piirteistä poikkeavat ratkaisut ilmentävät?
3. Miten aineiston saarnojen funktionaalinen rakenne vertautuu oppaissa esiteltyihin ideaaleihin?

Tutkimuskysymysten käsittely linjaa koko työtä, mutta erityisesti käsittelen kysymyksiä seuraavasti. Ensimmäiseen, funktionaalista rakennetta koskevaan tutkimuskysymykseen haen tekstianalyysin avulla vastausta luvussa viisi. Saarnatekstien kompleksisuutta tarkastelen luvussa kuusi. Viimeistä tutkimuskysymystä käsittelen siten, että neljännessä luvussa tarkastelen saarnoille asetettuja ideaalimalleja ja analyysiluvussa 6.4 vertailen niitä tekstianalyysin avulla tekemiini havaintoihin.

Seurakuntalaisilla on monenlaisia toiveita ja odotuksia saarnojen suhteen (Räsänen 1995, 1996ab). Saarnoja kuuntelemalla voi myös muodostaa erilaisia käsityksiä saarnatekstilajin kielellisistä erityispiirteistä. Näitä erityispiirteitä on myös kartoitettu useissa tutkimuksissa, ja saarnoja on aiemmin tutkittu esimerkiksi saarnakielen tai saarnojen sisällön osalta. Näitä tutkimuksia esittelen alaluvussa 1.3. Kuitenkaan tutkimustietoa siitä, miltä suomalainen evankelis-luterilaisen päiväjumalanpalveluksen saarna tänä päivänä näyttää, ei saarnan funktionaalisen rakenteen osalta ole. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin täyttää tämä aukko saarna-tutkimuksen kentässä ja avata ikkuna siihen, miten nykypäivän saarnat rakentuvat.

Funktionaalisen näkökulman käyttäminen saarnatekstilajin analyysissa on perusteltua monestakin syystä. Bhatia kirjoittaa, että tekstilajintutkimuksessa tulisi ennen kaikkea pyrkiä selvittämään, miksi tekstilajin asiantuntijat käyttävät kieltä niin kuin käyttävät. Haasteena on esimerkiksi se, miten tutkijana voi ymmärtää paremmin sitä, mitä asiantuntijat teksteillä tekevät ja miten. Vastauksia näihin kysymyksiin tarjoaa Bhatian mukaan funktionaalisten jaksujen analyysi. (Bhatia 2004: 212–213.) Tämänkaltaisessa tekstilajitutkimuksessa on pyrkimyksenä selittää, miksi asiantuntijayhteisö kirjoittaa tietyssä kontekstissa niin kuin kirjoittaa. Heikkisen mukaan tekstilajin kielellistä eli tekstinsisäistä muotoa täytyy tulkita myös tekstinulkoisista lähtökohdista käsin. Tekstinulkoisuus tarkoittaa esimerkiksi yhteisön toimintakulttuuria ja vuorovaikutustapoja. (Heikkinen–Hiidenmaa 1999: 143.) Tässä tutkimuksessa on pyritty huomioimaan sekä tekstinsisäiset että -ulkoiset tekijät saarnoja tarkasteltaessa.

Nykyään tekstilajintutkimuksessa erityisesti kontekstin merkitys on alkanut korostua, ja esimerkiksi ammatillisia tekstejä tutkittaessa kiinnitetään erityistä huomiota muun muassa ammatillisiin erityispiirteisiin ja käytänteisiin tutustumiseen. Selkeiden ideaalitekstimallien sijaan nykyään kiinnitetään siis enemmän huomiota tekstilajien kompleksisuuteen ja hybridisyyteen. Tavoitteena on päästä pelkkää tekstianalyysia syvemmälle tekstilajin olemukseen. Pelkän lingvistisen kuvauksen avulla ei päästä selittämään, miksi tekstilaji on sellainen kuin se on. (Bhatia 2008a: 166, 172; Bhatia 2010.) Tässäkin tutkimuksessa tehtävän analyysin päämäärä on päästä käsiksi saarnapuheiden monimuotoisuuteen. Tavoitteena on löytää paitsi saarnatekstilajin ominaispiirteitä, niin myös erilaisia tekstilajin muokkaamisen tapoja ja mahdollisia yhteyksiä muihin tekstilajeihin.

Erilaiset tekstit ja tekstilajit eivät ole yksinkertaisia rakennelmia. Todellisen maailman tekstit ovat kompleksisia, dynaamisia ja lisäksi usein huonosti ennustettavissa olevia, koska ne kehittyvät jatkuvasti. Erityisesti ekspertit käyttävät ja muokkaavat tekstilajeja usein varsin innovatiivisesti, eivätkä tekstilajit siksi pysy välttämättä täysin systemaattisina ja säännönmukaisina (Bhatia 2004: 25–26.) Tekstilajien tuottajilla on yleensä tekstilajista riippuen paljon tai vähän valinnanvaraa siinä, millaisia kielellisiä resursseja hän tekstiä tuottaessaan käyttää. Tuottajan on pysyttävä tiettyjen rajojen sisällä, jotta teksti olisi tunnistettavissa lajinsa edustajaksi. (Bhatia 1993: 14.) Tekstilajit ovat siis toisaalta staattisia ja toisaalta dynaamisia (Bhatia 2004). Tässä tutkimuksessa on tarkoitus tarkastella tätä rajankäyntiä staattisuuden ja dynaamisuuden välillä. Toisaalta tarkastelen sitä, millaisia ovat ne saarnatekstilajin piirteet, jotka yhdistävät kaikkia saarnatekstejä saarnaajasta riippumatta, ja millaisia ideaalimalleja saarnaamisesta kirjoitetut oppaat antavat saarnoille. Toisaalta tutkin myös sitä, miten ja mihin suuntaan saarnaajat itse muokkaavat tekstilajia. Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, saarnapuhe perustuu aina kirkkokäsikirjassa asetettuihin raamatunkohtiin, mutta on muuten saarnaajan omien ajatusten synnyttämä luova tuotos. Saarnojen sisällöissä ja tyyliissä onkin eri saarnaajista ja raamatunkohdista johtuen oletettavasti runsaasti vaihtelua, koska jokainen saarnaaja lähestyy kunkin kirkkopyhän aihetta oman persoonansa kautta.

Saarnan mielenkiintoiseksi tutkimuskohteeksi tekee myös sen olemus toisaalta puhuttuna ja toisaalta samaan aikaan jopa sanasta sanaan kirjoitettuna tekstinä. Kun keräsin tutkimusaineistoani, vain yksi henkilö ilmoitti pitävänsä saarnapuheensa pelkän tukisanalistan avulla. Muut joko lähettivät paperille sanasta sanaan kirjoitettuja saarnojaan tai eivät reagoineet aineistonkeruuviestiin. Saarnan muotoa tai toteutustapaa ei ole esimerkiksi kirkkokäsikirjassa määrätty, vaan saarnaajan on mahdollisuus puheen lisäksi elävöittää saarnaansa esimerkiksi kuvien, liikkeen, erilaisten havaintoesineiden tai musiikin avulla, tai toteuttaa saarna koko-

naan esimerkiksi dialogina tai näytelmänä. (JP 2000: 200.) Tässä tutkimuksessa saarnojen toteutustapojen moninaisuuteen päästään käsiksi vain osittain, koska aineisto on rajattu kirjallisessa muodossa oleviin saarnoihin.

Erityisesti saarnaamiseen liittyvät asiat koskettavat papeiksi opiskelevia ja jo valmistuneita, papin tehtävissä toimivia teologeja, joiden työhön saarnaaminen kuuluu säännöllisesti. Saarnatekstilajin asiantuntijoina papit pohtivat jo opintojensa aikana erilaisia saarnoihin ja saarnaamiseen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan 2011–2013 opetussuunnitelman yleis- ja nykykieliopintoihin liittyy Viestintä ja vuorovaikutustaidot -opintopaketti, johon kuvauksen mukaan liittyvät esimerkiksi puheviestinnän perusteet ja esiintymistaitojen harjoittelu. Perusopintoihin kuuluvissa käytännöllisen teologian perusopinnoissa opiskelijat tutustuvat muun muassa Saarnan käsikirjaan. (HTTDK ops 2011–2013.) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virkaan vaadittavissa opinnoissa opiskelijan on opiskeltava yhteensä vähintään 100 opintopistettä eksegetiikan, kirkkohistorian, systemaattisen teologian ja käytännöllisen teologian opintoja. Käytännölliseen teologiaan liitetään esimerkiksi homiletiikka eli saarnaoppi. Tämän lisäksi vaadittaviin opintoihin kuuluu muun muassa vähintään 20 opintopisteen soveltavat opinnot esimerkiksi jumalanpalveluselämään liittyen. (HTTDK ops 2011–2013: 14, 53.) Soveltaviin opintoihin kuuluvan, kolmen opintopisteen Jumalanpalveluselämä-praktikumien kuvauksessa luonnehditaan opintopakettia seuraavasti: ”opiskelija tutustuu kristillisen jumalanpalveluskultin erilaisiin variaatioihin, osaa toimittaa luontevasti ja luovasti erimuotoisia ja erilaisille kuulijajoukoille suunnattuja kultillisia toimituksia ja pitää hyvin jäsenyntyä ja sisällöltään hyvin suunniteltuja kultillisia puheita.” (HTTDK ops 2011–2013: 208.)

Tekstilajitietous välittyy saarnaajille kuitenkin opiskelujen jälkeenkin esimerkiksi työelämässä käytännön toiminnan kautta. Tutkimukseni tavoitteena on osaltaan auttaa saarnojen tekijöitä refleктоimaan saarnaamiskäytänteitään ja tiedostamaan paremmin tekemistään valinnoista. Omia, totuttuja saarnoihin ja saarnaamiseen liittyviä käytänteitä on mahdollista muuttaa tietoisesti työskentelemällä (Pihkala 1996: 127–128) ja omaa saarnaamistaitoaan voi kehittää paremmin sanomaa välittäväksi esimerkiksi koulutuksen ja harjoittelun avulla (JP 2009: 96).

Kirkossa käymättömyyden syitä selvittäneen Räsäsen tutkimus Seurakuntalaisten jumalanpalveluskokemukset ja uudistusodotukset vuonna 1992 (1995) osoitti, että yksi syy, miksi suomalaiset kokevat jumalanpalveluksen vieraaksi eivätkä siksi osallistu niihin on jumalanpalveluksen kielestä vieraantuminen. Saarnapuheissakin saattaa esiintyä niin sanottua Kaanaan kieltä, eli sanoja ja ilmaisuja joiden merkitys ei kunnolla aukene maallikolle. Saar-

nan tehtävä olisi kuitenkin nimenomaan tuoda Raamatun sanoma ja todistus kuulijan ulottuville ja ymmärrettävään muotoon (Riekkinen 1985: 97). Tämä ymmärrettävyys koskee paitsi käytettävää kieltä, niin myös esimerkiksi saarnan rakennetta.

Vaikka tässä tutkimuksessa ei saarnoja pyritäkään arvottamaan hyviksi tai huonoiksi, on kuitenkin yhtenä tutkimuksen tavoitteena se, että tiedostumisen kautta papit voivat kehittää omia saarnojaan sellaiseen suuntaan, että ne palvelisivat mahdollisimman hyvin saarnaajan viestin välittymistä. Leiber toteaa, että vaikka pappeja ja heidän saarnojaan tuskin voidaan viime kädessä syyttää tyhjästä kirkonpenkeistä, asia saattaaakin toimia päinvastaisesti. Kun tieto taitavasta saarnaajasta leviää, voivat kirkonpenkitkin alkaa täyttyä. (Leiber 2003: 279.) Saarnapuheen sisältöä ei voida erottaa sen muodosta (Löytty 2011: 53), joten saarnapuheen muotoa koskevat valinnat vaikuttavat siis aina saarnan sisältöön ja sen välittymiseen. Saarnan avulla saarnaajalla on muotoa koskevien valintojen avulla esimerkiksi mahdollisuus luoda yhteys paikalla oleviin seurakuntalaisiin ja nostaa esiin itse valitsemallaan tavalla niitä opillisia ja ajankohtaisiakin teemoja, jotka liittyvät vietettävään pyhäpäivään. Jokainen pappi tekee arvokasta ajatustyötä saarnaa valmistellessaan, ja tämän työn tulosten soisi välittyvän kuuli-joille asti.

1.3 Aiempia tutkimuksia

Seuraavaksi esittelen aiempia saarnoihin liittyviä tutkimuksia. Aiempia tutkimuksia saarnoista on kielitieteen piirissä tehty lähinnä saarnakielen piirteistä, tarkastelun kohteena ovat olleet esimerkiksi saarnakielen fraseologia (Kuha 2011) ja uskoa-verbin kolmas infinitiivi vanhoilislestadiolaisessa saarnassa (Mehto 2002). Funktionaalista tekstilajintutkimusta puolestaan on väitöskirjassaan tehnyt Inka Mikkonen, joka tutki lukiolaisten mielipidekirjoituksia (2010).

Tässä alaluvussa esittelen tarkemmin saarnatutkimuksia, joissa saarnoja on tarkasteltu sellaisista näkökulmista, jotka tarjoavat mielenkiintoisia lähtökohtia saarnojen funktionaalisen rakenteen tutkimiselle. Aluksi esittelen kaksi saarnan viestinnällistä puolta tarkastellutta tutkimusta, Tiina Tassian (2002) pro gradu -työn helluntaiseurakuntien saarnoista ja Inkeri Leiberin (2003) väitöskirjan saarnan institutionaaliseen vuorovaikutuksesta. Sen jälkeen käyn läpi hieman vanhempaa, Huotarin (1985) esittelemää tutkimusta ruotsalaisten saarnojen rakenteesta. Tämän jälkeen luon katsauksen sekä rukoilevaisuuden että evankelisluterilaisuuden piirissä pidettyjen saarnojen tutkimiseen syntagmaattisen rakenneanalyysin näkökulmasta (Suojanen 1978; Luoma 1990). Lopuksi esittelen Filippiinien yliopistossa saarnojen rakennetta tekstilajitutkimuksen näkökulmasta lähestyneen Eun-Ye Cheongin tutki-

muksen (1999) ja Helena Kuusirannan (2012) saarnadiskursseja ja saarnan kielellisiä tehokkeinoja kartoittaneen pro gradu -työn.

Helluntaiseurakuntien päiväjumalanpalveluksiin liittyviä saarnoja ja saarnatilanteita on viestinnän näkökulmasta pro gradu -työssään tarkastellut Tiina Tassia (2002). Hän tutki teettämänsä kyselyn avulla helluntaiseurakuntalaisten mielikuvia päiväjumalanpalvelusten saarnoista, saarnaajista ja saarnatilanteista (Tassia 2002: 5). Yksi tutkimuskysymyksistä oli, mitkä ovat kyselyyn vastaajien mielestä helluntaiseurakuntien saarnojen tyypilliset piirteet. Eniten mainintoja saivat esimerkiksi saarnojen pohjautuminen Raamatun tekstiin, hengellinen kieli, saarnan opetuksellinen luonne, saarnojen pituuden venyminen ja tunteisiin vetoaminen. Yksi kyselyyn vastanneista oli luonnehtinut helluntaiseurakuntien jumalanpalveluksia pidemmiksi, mutta joustavammiksi saarnoiksi kuin evankelis-luterilaisessa kirkossa. Monet kyselyssä esiin nousseista asioista liittyivät saarnojen sisältöihin ja esitystapaan, mutta esimerkiksi saarnan yhteys Raamattuun mainittiin useasta eri näkökulmasta. (Tassia 2002: 58–61.) Saarnojen opetuksellinen luonne ja pohjautuminen Raamattuun ovat piirteitä, jotka voidaan lähtökohtaisesti liittää myös tässä tutkimuksessa tarkasteltaviin evankelis-luterilaisten päiväjumalanpalvelusten saarnoihin.

Inkeri Leiber on väitöskirjassaan *Ex cathedra: instituutio puhuu, saarnan ja opetuspuheen intersubjektiveja piirteitä* (2003) vertaillut saarna- ja opetusdiskursseja. Hän tarkastelee, miten vuorovaikutus ilmenee kahdessa institutionaalisessa diskurssissa eli saarna- ja opetustilanteessa ja mitä vuorovaikutusrooleja osallistujille niissä syntyy. Leiberin aineistossa nauhoitettuja tai videoituja evankelis-luterilaisissa kirkoissa pidettyjä saarnoja on kymmenen. Tutkimuksen taustalla vaikuttavat funktionaalinen kielikäsite ja Hallidayn systeemifunktionaalinen kielioppi. Tutkimusaineiston analysoinnissa Leiber kuitenkin sivuaa myös diskurssitutkimuksen näkökulmia. (Leiber 2003: 20, 22, 25.)

Leiberin tutkimuksessa saarnoista nousee esiin viisi melko väljärajaista vuorovaikutuksen toimintatyyppiä: asiakeskeinen monologi, kertova monologi, julistava monologi, kehottava monologi sekä saarnadialogi. Leiber myös erotelee saarnan toiminnan osalta kahteen tyyppiin: saarna kysymisenä ja saarna käskemisenä. Nämä eri toimintatypit Leiber on erottanut esimerkiksi saarnapuheessa käytettäviä pronomineja ja niiden häivyttämistä tarkastelemalla. Esimerkiksi saarnaaja voi käyttää yksikön toista persoonaa rakentaakseen kuulijaan vuorovaikutteisen yhteyden. Monikon ensimmäisellä persoonalla saarnaaja pyrkii puolestaan luomaan yhteyttä yhteisön, kuulijan ja uskon välille. Rungas possessiivisuffiksien käyttö puolestaan tulkittiin institutionaaliselta vaikuttavaksi valinnaksi, joka voi jopa etäännyttää saarnaajaa kuulijasta. Leiberin mukaan saarnassa referoidaan ja siteerataan usein toisia puhujia, ja

intertekstuaalisuutta voidaankin hänen tutkimuksensa perusteella pitää saarnadiskurssille tyyppillisenä piirteenä. (Leiber 2003: 74–91, 122, 142, 243.) Leiberin kokoamat, saarnoissa esiintyvät eri toimintatyyppit puoltavat myös sitä olettamusta, että saarnatekstit koostuvat erilaisista jaksoista, joilla on kullakin oma kommunikatiivinen päämääränsä.

Huotari esittelee teoksessaan ”Sana kohtaa kuulijan” ruotsalaista vuonna 1973 tehtyä *Att predika i dag* -tutkimusta (Huotari 1985: 114–115). Tutkimuksessa selvitettiin ruotsalaisten saarnojen rakennetta. Analysoituja saarnoja oli 258, ja ne jaettiin sisällön perusteella tyypeittäin tekstuaalisiin, temaattisiin, narratiivisiin ja Raamatun selittämiseen keskittyviin saarnoihin. Tutkimuksessa havaittiin, että useimmat saarnat alkavat viittauksella tekstiin. Raamattusaarnassa tavallinen tapa oli aloittaa tekstistä, tulla nykyhetkeen, palata tekstiin ja tulla taas nykyhetkeen. Raamattusaarnan lopuksi tavallista oli koota asia, ja liittää se yhteen kuulijan elämäntilanteen kanssa. Neljäsosa tutkimuksen saarnoista lähti liikkeelle kuulijan tilanteesta, ja useimmissa saarnoissa loppusovelluksena oli viittaus uskollisuuteen opetuslapsen kutsu-
muksessa. Lähetystyö ja kristityn sosiaalisen toiminnan käsittely olivat myös useiden loppusovellusten aineksia. Joka neljäs saarna päättyi kehotukseen sanan, rukouksen ja ehtoollisen käyttämisestä uskon vahvistamiseen. (*Att predika i dag* 1973: 49–56, Huotari 1985: 114–115 mukaan.)

Päivikki Suojanen tarkasteli lisensiaatintyössään ”Saarna, saarnaaja, tilanne - Spontaanin saarnan tuottamisprosessi Länsi-Suomen rukoilevaisuudessa” maallikkosaarnaajien pitämiä spontaaneja saarnoja (1978). Tutkimus on monitieteinen läpileikkaus spontaanisaarnoihin ja maallikkosaarnaperinteeseen. Saarnojen rakennetta käsittelevän osuuden metodologinen viitekehys on Suojasen itse tutkimusaineiston pohjalta luoma syntagmaattinen rakenneanalyysi, jonka analyysimenetelminä ovat sermeemi- ja toimintarelaatioanalyysi. Sermeemit ovat Suojasen mukaan sisältörakenteen perusyksiköitä, jotka muodostuvat yhdestä asiakokonaisuudesta. Sermeemien nimeäminen tapahtuu niiden välittämän informaation päätarkoituksen mukaan. (Suojanen 1978: 18–20, 190–192.) Suojasen tekemässä saarnojen rakenneanalyysissä pääpaino on siis eri rakenneosien välittämän informaation tarkastelussa.

Syntagmaattisen rakenneanalyysin avulla Suojanen löysi spontaaneista saarnoista toistuvia ja rakennetta säännölliseksi tekeviä sermeemejä. Esimerkiksi saarnan alussa saarnaaja ottaa valitsemallaan tavalla kontaktia joko kuulijoihin tai Jumalaan. Aloituksen jälkeen spontaani saarna sisältää kahdesta neljään huippukohtaa, ja saarna loppuu usein imperatiiviseen kehotukseen ja jonkinlaiseen parantumiskehotukseen. (Suojanen 1978: 242–243.)

Suojasen kehittämää analyysitapaa evankelis-luterilaisten päiväjumalanpalvelusten saarnojen rakenteen tutkimisessa on pro gradu -työssään käyttänyt Merja Luoma (1990).

Luoma havaitsi, että erityisesti evankelis-luterilaisille saarnoille tyypillisiä sermeemejä olivat päivän teksti, tekstin tausta, suuri Jumala, uskonelämä, uskon vahvistaminen, kristillinen palvelu, kristillinen seurakunta, kristityn suhde maailmaan ja opilliset kysymykset. Luoman mukaan evankelis-luterilaisissa saarnoissa oli tyypillistä käsitellä kristinuskoon liittyviä kysymyksiä laajasti. Kristityn ihmisen uskonelämää kuvattiin saarnoissa alkuvaiheista loppuun asti ja lisäksi käsiteltiin esimerkiksi kristityn vastuuta lähimmäisistä, seurakunnasta, yhteiskunnasta ja koko maailmasta. (Luoma 1990: 36.) Evankelis-luterilaisissa saarnoissa käytössä oli yhteensä 21 eri sermeemiä, ja yhdessä saarnassa esiintyi keskimäärin 14 sermeemiä. Kymmenen yleisimmän sermeemin joukossa olivat esimerkiksi päivän teksti, uskonelämä ja kristillinen palvelu. Yleisin tapa aloittaa saarna oli päivän raamatuntekstin kertaaminen tai selittäminen. (Luoma 1990: 141–142.)

Saarnoja tekstilajintutkimuksen näkökulmasta on puolestaan aiemmin tarkastellut Eun-Ye Cheong (1999). Hän tutki saarnojen funktionaalista rakennetta ja eri kulttuuritaustoisista johtuvaa vaihtelua siinä korealaisten, filippiiniläisten ja amerikkalaisten pastorien pitämässä saarnoissa. Tutkimusaineistona oli 15 eri protestanttisiin kirkkoihin kuuluvien pastorien saarna. Tutkimuksen kohteena oli saarnatekstilajin funktionaalinen rakenne, ja lisäksi Cheong tarkasteli saarnateksteistä retorisia funktioita ja niiden esiintymiä saarnatekstien jaksoissa. (Cheong 1999: 44, 46.) Seuraavaksi nostan lyhyesti Cheongin kokoaman kuvion avulla esiin muutaman mielenkiintoisen pääkohdan tutkimuksessa löytyneistä saarnapuheiden piirteistä.

Tekstilajin rakenne	
Vaihe	Askel
Johdanto	1. Avaus (Opening marker) 2. Kiinnostuksen herättäjä (Gambit) 3. Kytkeminen tekstiin (Relation to the Scripture) 4. Väittäminen (Proposition) 5. Siirtymä (Transition) 6. Rukous (Prayer)
Käsittelyosa	1. Selittäminen (Explanation) 2. Argumentointi (Argumentation) 3. Siteeraaminen (Quotation) 4. Kuvittaminen (Illustration) 5. Soveltaminen (Application)
Päätäntö	1. Koonti (Summary) 2. Vetoamus (Appeal) 3. Kutsu (Invitation) 4. Rukous (Prayer) 5. Päätäminen (Closing marker)

Kuvio 1. Saarnatekstilajin funktionaalinen rakenne (Cheong 1999: 50).

Cheong löysi saarnoista kolme vaihetta, johdannon, käsittelyosan ja päätännön, joille tunnusomaisia ovat tietyt jaksot. Nämä jaksot näkyvät edellisestä taulukosta, ja niiden nimet kuvaavat niiden sisältöä ja funktioita. Esimerkiksi johdannosta löytyvässä kytkeminen tekstiin - jaksossa saarnaaja osoittaa yhtymäkohdat saarnan ja päivän tekstin välillä (Cheong 1999: 51).

Vaikka eri saarnoilla oli samoja elementtejä rakenteessaan, ei tutkimuksessa löytynyt yhtä tyyppillistä mallia saarnatekstin rakenteelle. Kolmesta eri kulttuuritaustasta tulevien pastorien saarnoissa oli yhtäläisyyksiä sekä tekstilajin rakenteen että retoristen funktioiden osalta, mutta Cheong havaitsi näissä asioissa myös eri kulttuureista johtuvia eroja. (Cheong 1999: 57–59.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispojen pitämien saarnojen sisältämiä diskursseja ja saarnoissa käytettyjä kielellisiä tehokeinoja on vastikään uskonnonpedagogiikan pro gradu -työssään selvittänyt Helena Kuusiranta (2012). Hän löysi aineistostaan neljä diskurssikonaisuutta: ylläpitävät, haastavat, informoivat ja etsivät puhetavat. Puhetavat esiintyivät tyyppillisesti vuorotellen, lomittuen tai päällekkäisinä. (Kuusiranta 2012: 78) Kuusiranta hyödynsi tutkimuksessaan Jari Jolkkosen (2001) artikkeliinsa eri lähteistä kokoamia puheen kielellisiä tehokeinoja, jotka voidaan liittää myös saarnapuheisiin. Näitä Jolkkosen käsittelemiä tehokeinoja ovat kertomukset, vertauspuheet, tapausesimerkit, kielikuvat, vertaukset, metaforat, toisto, retoriset kysymykset ja huudahdukset, vastakohta-asettelut, kärjistetyt ja liioittelevat väitteet sekä tunnetut lauseet ja sitaatit. Lisäksi koko saarnaan liittyvistä tyyllillisistä tehokeinoista esimerkkinä on myönteisiin tunteisiin vetoaminen. (Jolkkonen 2001: 188–201.) Kuusiranta löysi (2012: 73–75, 81) nämä kaikki tehokeinot omasta aineistostaan, eniten esiintyi retorisia kysymyksiä ja toiseksi eniten toistoa. Ominaista saarnapuheelle oli tutkimuksen mukaan myös intertekstuaalisuus.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Tekstilaji-käsitteen määrittelyä

Tutkimuksessa tarkastellaan saarnoja genre- eli tekstilajiteorian näkökulmasta. Genren käsitteestä käytetään tässä tutkimuksessa kielitieteen piirissä yleisesti käytössä olevaa suomenkielistä vastinetta tekstilaji. Tekstilajintutkimusta on laajemmin käsitettynä tehty kielitieteessä jo 1950-luvulta lähtien, mutta varsinaista tarkemmin tekstilajintutkimukseksi määriteltävää tutkimusta on alettu tehdä vasta 1980-luvulla (Shore–Mäntynen 2006: 16). Tiivistettynä tekstilaji tarkoittaa kulttuurisesti tunnistettavaa, jokseenkin vakiintunutta kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhteenliittymää (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 80). Tekstilajit ovat siis kulttuurisia luokkia, joissa kielellinen ja sosiaalinen toiminta nivoutuvat yhteen tietynlaiseksi tekstiksi.

Tässä tutkimuksessa tekstilajin määrittelyn taustalla on funktionaalisesta kielinäkemystä kumpuava tekstilajintutkimus. Käytetty teoria- ja menetelmätausta nojaa erityisesti tekstilajintutkija Vijay K. Bhatian teoksiin ja tutkimuksiin. Hänen ajatuksensa puolestaan pohjautuvat ennen kaikkea brittiläisen English for Specific Purposes -koulukunnan tekstilajimäärittelymiin. Koulukunnan perustaja on John Swales, jonka ajatuksiin tässä tutkimuksessa myös viitataan.

Tutkimuksessa käytettävän tekstilajimäärittelyn taustalla on näkemys siitä, että tekstillä on aina jokin yhteinen päämäärä ja että teksti on tehty tiettyä tarkoitusta varten. Sekä Bhatia että Swales painottavat kommunikatiivisten päämäärien tärkeyttä tekstilajien tunnistamisessa. (Bhatia 1993, 2004, 2008a; Swales 1990, 2004.) Teksti nähdään itsessään sosiaalisena toimintana (Swales 1990: 58), ei vain sosiaalisen toiminnan apuvälineenä. Muita tekstilajimäärittelytapoja edustavat esimerkiksi tekstin rakennetta tai kognitiota korostavat näkemykset (Mikkonen 2010: 45).

Kun tekstilajin määrittely lähtee ensisijaisesti tekstin funktioista, voidaan laajemmin ajatella, että kyse on sosiaalisesta ja kulttuurisesta tekstilajimäärittelmästä, jossa tekstit nähdään ennen kaikkea tekoina ja sosiaalisena vuorovaikutuksena (Mikkonen 2010: 45). Saarnaa on aiemmin yleisesti kuvailtu muun muassa kompleksiseksi ja rituaalistuneeksi tekstilajiksi, joka koostuu tietyn vakituisen raamatuntekstin selittämisestä, saarnan kuvittamisesta esimerkiksi narratiiveilla ja kuulijoiden suostuttelemisesta oman toimintansa muuttamiseen saarnan pohjalta. (Lee Smith 1993: 147.) Tällä kertaa tarkastelun kohteena ovat nimenomaan evankelis-luterilaiset päiväjumalanpalvelussaarnat ja niiden funktiot.

Tekstilaji viittaa Bhatian mukaan kielenkäyttöön konventionaalistuneessa kommunikatiivisessa tapahtumassa, jossa läsnä ovat tietyt sosiaalisesti rakentuneen instituution kommunikatiiviset tavoitteet (Bhatia 2004: 23). Tekstilajin määrittelyssä keskeistä on tekstilajin kommunikatiivinen päämäärä, eli se, millaisiin kommunikatiivisiin tavoitteisiin tekstillä tai sen osilla pyritään. Erot tekstilajien välillä syntyvät juuri tekstien kommunikatiivisten päämäärien eroista. (Bhatia 1993, 2004.) Myös saarnapuhe voidaan käsittää tietyistä päämääristä käsin rakennetuksi vaikutusyritykseksi (Torkki 2006:11), joten kommunikatiivisista päämääristä ammentava tekstilajintutkimus sopii saarnatekstien tutkimiseen hyvin.

Bhatia määrittelee teoksessaan *Worlds of written discourse – a genre based view* (2004) tekstilajin teorian kuuden teesin avulla, jotka hän on koostanut muun muassa edellisiä tekstilajitutkimuksia tarkastelemalla. Lisäksi hän nostaa esiin lukuisia jännitteitä ja vastakohtaisuuksia, joita näihin teeseihin liittyy. (Bhatia 2004: 23–26.) Seuraavaksi esittelen kaikki kuusi tekstilajin määrittelyyn liittyvää teesiä ja niihin sisältyvät jännitteet. Lisäksi samassa yhteydessä tuon esiin muutamia muita Bhatian ajatuksia tekstilajeista. Näiden teesien avulla perustelen sitä, miksi saarnaa voidaan ylipäätään kutsua tekstilajiksi.

Tekstilajit ovat Bhatian mukaan

1. tunnistettavia kommunikatiivisia tapahtumia,
2. tietyllä tavalla rakentuneita ja konventionaalistuneita,
3. tunnistettuja erityisesti kunkin tekstilajin käyttäjäyhteisöjen toimesta,
4. sosiaalisesti tunnistettavien kommunikatiivisten päämäärien ilmaisukanavia,
5. kulttuurien heijastumia ja
6. yhteneväisiä luokkia (2004: 23–26).

Ensimmäisessä teesissä Bhatia luonnehtii tekstilajeja tunnistettavien kommunikatiivisten tapahtumien luokiksi, joilla on tyypillisiä kommunikatiivisia päämääriä. Tekstilajit ovat aina sidoksissa tiettyyn yhteisöön ja jäsenet tunnistavat ja ymmärtävät yhteisönsä tekstilajeja. Nämä yhteisöt ovat usein institutionaalisia. (2004: 23). Myös saarnapuheet ovat tunnistettavia kommunikatiivisia tapahtumia, joille tunnusomaista ovat tietyt kommunikatiiviset päämäärät. Erityisesti ekspertit tunnistavat ja ymmärtävät nämä päämäärät. (Cheong 1999: 45.)

Akateemisessa maailmassa on omat tekstilajinsa, joista Bhatia on tarkastellut esimerkiksi tutkimusartikkeleiden abstrakteja. Myös eri ammatillisissa asiantuntijayhteisöissä on omat tekstilajinsa, omissa tutkimuksissaan Bhatia on tarkastellut esimerkiksi erilaisia lakimaailman ja markkinointiin liittyviä tekstejä sekä työhakemuskirjeitä. (Bhatia 1993, 2004) Saarnapuhe on toisaalta teologisen suuntautuneisuutensa vuoksi jossain määrin akateeminen tekstilaji, mutta se kuitenkin esiintyy samalla tietyn ammatillisen asiantuntijayhteisön sisällä.

Tämän tutkimuksen aineiston saarnapuheet voidaan määritellä olevan institutionaalisia, evankelis-luterilaisen kirkon ja sen eri seurakuntien piirissä toimivia tekstejä, jotka sekä saarnaajat että saarnapuheiden kuuntelijat tunnistavat. Tekstilajin rajat ylittävät myös valtioiden rajat, koska kyse on hengellisestä ja uskonnollisesta tekstilajista. Saarnoja pidetään ympäri maailmaa ja myös eri kirkkokunnissa.

Toinen teeseistä kiinnittää huomion tekstilajien varsinaiseen ilmiasuun. Tekstilajit ovat tietyllä tavalla rakentuneita ja konventionaalistuneita, ja ne ovat yhtenäisiä ilmaisutavan, muodon, sanaston ja kieliopin osalta (Bhatia 2004: 23). Saarnapuhekin on konventionaalistunut teksti (esim. Lee Smith 1993: 147) ja aiemmat tutkimukset osoittavat, että saarnojen ilmaisutavoissa, sanastossa ja rakenteessa on yhtenäisiä piirteitä (esim. Luoma 1990; Leiber 2003; Kuusiranta 2012). Vaikka tekstilajit tunnustetaan juuri konventionaalistuneista piirteistään, ne kehittyvät ja muuttuvat jatkuvasti tekstilajia käyttävien yhteisöjen jäsenten toimesta. Esimerkiksi tekstilajin säännönmukaisuuksia voidaan hyödyntää, kun tekstilajin asiantuntijat luovat uusia säännönmukaisuuksia. (Bhatia 2004: 23, 25.) Saarnatekstitkin elävät muutosten keskellä, ja tätä muutoksen näkökulmaa tarkastellaan tarkemmin luvussa 2.4. Saarnat ovat usein myös yhtenäisesti rakentuneita ja konventionaalistuneita. Uskonnollisissa yhteisöissä papit tietävät ja hallitsevat paitsi uskonnollisen yhteisön kommunikatiiviset tavoitteet, niin myös tekstilajin rakenteen, koska he käyttävät saarnaa jokapäiväisessä työssään. (Cheong 1999: 45.)

Kolmas teeseistä korostaa tekstilajien yhteisöllistä merkitystä. Yhteisöllä Bhatia tarkoittaa yleensä akateemisia tai muita asiantuntijayhteisöjä (disciplinary and professional communities) (2004), ja tätä määritelmää käytetään tässäkin tutkimuksessa. Yhteisön vakiintuneet jäsenet ovat tekstilajin eksperttejä, eli he tietävät siihen liittyvistä konventioista enemmän kuin vasta yhteisön jäseniksi liittyneet tai yhteisöön kuulumattomat henkilöt (Bhatia 2004: 23). Ammatillinen asiantuntijuus muodostuu kolmesta osasta: diskursiivisesta kompetenssista, akateemisesta tai ammattialaan liittyvästä tiedosta ja ammatillisesta harjoittelusta. Diskursiivinen kompetenssi sisältää tekstilajiin liittyvän osaamisen. Diskursiivinen kompetenssi tarkoittaa myös tietoa siitä laajemmasta tekstilajien maailmasta, jota tietty diskurssi sisältää. Akateemisella tai ammattialaan liittyvällä tiedolla tarkoitetaan jokapäiväisessä työssä tarvittavaa tietoutta. Ammatillinen harjoittelu puolestaan merkitsee kaikkea työhön liittyvää toimintaa. (Bhatia 2004: 146.) Asiantuntijuus muodostuu siis vähitellen kokemuksen, harjoittelun ja tiedon lisääntymisen kautta muiden eksperttien tuella. Sekä laajempi diskursiivinen tieto ja osaaminen että tieteenalaan tai ammattialaan liittyvä tieto ja osaaminen lisääntyvät vähitellen. Noviisi pääsee ajan kanssa sisään yhteisön kielenkäyttötapoihin ja diskursiiviin

käytänteisiin. Ekspertti-noviisi -asetelma muistuttaa ikään kuin opettaja-oppilas -asetelmaa eksperttien siirtäessä tietoa noviiseille. Kuitenkin oma kokemuksellinen tieto muodostaa myös tärkeän osan asiantuntijuuden muodostumista. (Bhatia 2004: 147–148.)

Alun perin ESP-koulukunnan luoman tekstilajintutkimuksen tarkoituksena oli palvella toisen kielen oppijoiden tarpeita (Bhatia 1993: 11; Swales 1990: 1–8). Tekstilajintutkimuksen tarkoituksena oli siis toisin sanoen tuottaa tietoa tekstilajeista juuri noviiseille eli tekstilajiin vasta tutustuneille yhteisön jäsenille. Akateemisessa maailmassa eksperteiksi voidaan laskea esimerkiksi pitkään professoreina toimineet henkilöt, kun taas akateemisen maailman tekstilajien parissa noviiseja ovat vasta opintonsa yliopistossa aloittaneet. Evankelis-luterilaiseen liturgiaan kuuluvien saarnapuheiden pitämisessä eksperttejä puolestaan ovat papit, joilla on jo jonkinlainen kokemus jumalanpalveluksessa saarnaamisesta. Noviiseja taas ovat esimerkiksi vasta papiksi opiskelevat. Se, missä raja eksperttien ja noviisien välillä kulkee, ei kuitenkaan riipu konkreettisesti esimerkiksi opiskelu- tai työvuosien määrästä, vaan asiantuntijuuden kehittyminen on jatkuvasti käynnissä oleva prosessi (Bhatia 2004: 146–151).

Neljäs teeseistä korostaa tekstilajien vuorovaikutuksellisuutta; konventionaalistuneet tekstilajit ovat ilmaisukanavia erilaisille sosiaalisesti tunnistettaville kommunikatiivisille päämäärille. Tekstilajien resursseja hyödynnetään usein myös monenlaisten yksilöllisten ja yhteisöllisten päämäärien saavuttamisessa. (Bhatia 2004: 25.) Esimerkiksi yksi poliittisen puheen sosiaalisesti ja yhteisön tasolla tunnistettavista päämääristä on kuulijan suostuttelu, ja samaa suostuttelevaa viestintää käytetään saarnapuheissakin (Suojanen 1988: 10). Saarnapuheen sosiaalisesti ja yhteisöllisesti tunnistettavia kommunikatiivisia päämääriä selvitetään kirjallisuuden avulla analyysiluvussa neljä. Yksilöllisiä päämääriä tarkastellaan erityisesti saarnapuheiden kompleksisuutta koskevassa analyysiluvussa kuusi.

Viides teesi painottaa tekstilajin kulttuurista ulottuvuutta. Tekstilajit eivät ole pelkästään tekstin ja kommunikaation tasolla tapahtuvia tapahtumia, vaan ne heijastavat yhteisönsä kulttuuria. Tekstilajit myös kuvaavat sosiaalista toimintaa institutionaalisten yhteisöjen käytänteissä. Bhatian mukaan tekstilajintutkimuksen kenttä pitäisikin nähdä laajemmin tekstien tarkastelun lisäksi jopa monitieteisenä tutkimusalana, johon kuuluu esimerkiksi etnografinen ja psykologinen ote. (Bhatia 2004: 23, 25; 2008b: 163.) Saarnapuheita on aiemmin tarkasteltu hyvin moniin erilaisiin kulttuureihin kuuluvana osana. Tutkimuskohteena on ollut esimerkiksi afroamerikkalaisia herätyssaarnoja (Wharry 2003), helluntailiikkeen saarnoja ja saarnatilanteita (Tassia 2002) ja spontaanin saarnan tuottamisprosessi rukoilevaisuuden piirissä (Suojanen 1978). Lisäksi Cheong teki vertailua (1999) eri kulttuuritaustoista tulleiden saarnaajien saarnapuheiden välillä.

Viimeinen eli kuudes teesi koskee tekstilajien yhtenäisyyttä. Kaikkien tieteellisten ja ammatillisten yhteisöjen tekstilajeilla on oma ainutlaatuinen yhtenäisyytensä, joka voidaan tunnistaa kun tarkastellaan esimerkiksi tekstinsisäisiä ja -ulkoisia tekijöitä (Bhatia 2004: 125–132). Tekstilaji tarkoittaa siis useampien tekstien muodostamaa yhtenäistä luokkaa. Tekstinsisäisiä ja -ulkoisia, tekstilajin yhtenäisyyteen vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan tarkemmin seuraavassa luvussa 2.2.

Cheongin mukaan saarna täyttää ennen kaikkea neljä tekstilajin tunnuspiirrettä. Saarnat ovat tunnistettavia kommunikatiivisia tapahtumia, joille tunnusomaista ovat kommunikatiiviset päämäärät. Erityisesti saarnojen ekspertit eli papit tunnistavat ja ymmärtävät nämä päämäärät. Usein saarnat ovat myös hyvin yhtenäisesti rakentuneita ja konventionaalistuneita kommunikatiivisia tapahtumia. Uskonnollisissa yhteisöissä papit tietävät ja hallitsevat paitsi uskonnollisen yhteisön kommunikatiiviset tavoitteet, myös tekstilajin rakenteen, koska käyttävät saarnaan jokapäiväisessä työssään. Kolmas tunnuspiirre on se, että saarnagenre asettaa tiettyjä rajoitteita. Saarnaajalla on valinnanvaraa saarnaan luodessaan esimerkiksi käyttämiensä kielellisten keinojen suhteen, mutta hänen täytyy samalla tiedostaa tietyt käytänteet, jotka kuuluvat tai eivät kuulu saarnaan. Viimeinen tunnuspiirre on se, että tekstilajin ekspertit, tässä tapauksessa papit, osaavat hyödyntää edellä mainittuja rajoitteita saavuttaakseen omia henkilökohtaisia tavoitteitaan sosiaalisesti tunnistettavien päämäärien kehyksessä. (Cheong 1999: 45.)

2.2 Tekstilajin yhtenäisyyteen vaikuttavat tekijät

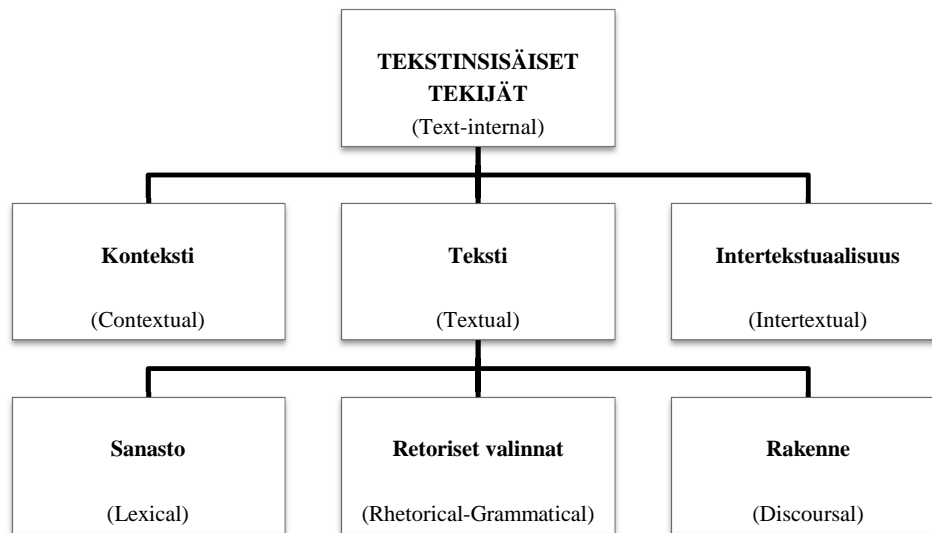
2.2.1 Tekstinsisäiset tekijät

Ensimmäisessä luvussa määriteltiin monesta eri näkökulmasta, mitä tekstilajin käsite pitää sisällään. Luvussa todettiin, että tässä tutkimuksessa lähtökohtana tekstilajin määrittelylle on kommunikatiivinen päämäärä. Seuraavaksi tarkastelen sitä, mistä eri seikoista tekstilajin yhteinen kommunikatiivinen päämäärä ja tekstilajin yhtenäisyys muodostuu.

Teksteillä on tehtäviä, ne vaikuttavat ja ovat tietyllä tavoin motivoituneita. Lisäksi niillä on yhteyksiä muihin teksteihin, eli ne ovat olemukseltaan vuorovaikutuksellisia ja sosiaalisia. (Heikkinen–Hiidenmaa 1999: 142.) Lisäksi jokaisella tekstilajilla on omat erityispiirteensä ja norminsa, jotka erottavat sen muista tekstilajeista (esim. Pietikäinen–Mäntynen 2009: 83). Yhdistäviä piirteitä saman tekstilajin teksteille löytyy esimerkiksi tekstin kommunikatiivisesta päämäärästä ja rakenteesta, mitkä ovat tämän tutkimuksen päälähtökohtia. Tekstilajin yhtenäisyyttä tutkittaessa on kuitenkin otettava huomioon tarpeeksi laaja tekstilajiin liittyvä sosio-

kognitiivisten ja kulttuuriin liittyvien tekijöiden kehys, koska pelkkä tekstianalyysi ei anna tarpeeksi kokonaisvaltaista kuvaa tekstilajin yhtenäisyydestä (Bhatia 2004: 112). Tekstilajin yhtenäisyyteen vaikuttaa joukko useita erilaisia tekstinsisäisiä ja tekstinulkoisia tekijöitä (Bhatia 2004: 123), joita esitellään seuraavaksi.

Tekstinsisäiset tekijät liittyvät suoraan esimerkiksi tekstilajin rakenteeseen ja ilmiasuun, ja ne ovat tehokas väline niiden tutkimista ajatellen (Bhatia 2004: 123, 127). Seuraava kuvio esittää kaikki tekstinsisäiset, tekstilajin yhtenäisyyteen vaikuttavat tekijät sekä niiden suhteet:

Kuvio 2. Tekstinsisäiset tekijät (Bhatia 2004: 125).

Tekstinsisäiset tekijät tarkoittavat paitsi itse tekstiä, niin myös tekstiin liittyvää kontekstia ja intertekstuaalisuutta. Itse tekstiin liittyvät sanasto, retoriset valinnat ja tekstin diskurssi. (Bhatia 2004: 125–127.) Tässä tutkimuksessa tekstinsisäisten tekijöiden merkitys on tärkeä, koska analyysin pääosassa on saarnapuheiden rakenne.

Konteksti vaikuttaa muun muassa tekstin rakenteeseen, ja sillä on tässä yhteydessä sekä suppea että laaja määritelmä. Suppealla kontekstin määritelmällä tarkoitetaan tekstiä välittömästi ympäröivää kontekstia, johon liittyy esimerkiksi tekstin julkaisupaikka. (Bhatia 2004: 125.) Esimerkiksi uutisen suppea konteksti voi olla sanomalehti tai verkkosivu. Saarnapuheen suppeana kontekstina voidaan pitää esimerkiksi jumalanpalvelusta, ja siinä vielä tarkemmin saarnaa ympäröiviä osia.

Laajempi kontekstin määritelmä tarkoittaa laajemmalla, esimerkiksi sosiaalisten rakenteiden ja diskurssiyhteisöjen tasolla olevaa tekstin kontekstia. Laajan määritelmän avulla voi-

daan tarkastella tekstin kommunikatiivista kontekstia ja niitä asioita, jotka liittyvät tekstin kommunikatiivisen päämäärän muodostumiseen. Tästä syystä kontekstia voidaan pitää myös tekstinulkoisena tekijänä. (Bhatia 2004: 125–126.) Kirkon uudistustyössä lähtökohtana on ollut tiiviimpi liturgian ja inhimillisen kontekstin yhteenliittäminen (Aaltonen 1996: 106) ja tämä asia liittyy laajempaan kontekstin käsitteeseen. Saarnapuhe liittyy hyvin laajoihin konteksteihin alkaen seurakunnista ja niiden toiminnasta ja päättyen koko maailman kattaviin uskonnollisiin yhteisöihin ja niiden toimintaan. Kontekstuaalisuudella voidaan kirkollisessa elämässä tarkoittaa siis laajemmin evankeliumin ja kulttuurin vuorovaikutusta (Aaltonen 1996: 106).

Kontekstilla tarkoitetaan tässä tapauksessa tekstin suhdetta tekstinulkoiseen maailmaan, erikseen voidaan puhua vielä tilanne- ja kulttuurikonteksteista. Tekstilajeista puhuttaessa kontekstilla tarkoitetaan usein juuri kulttuurikontekstia. (Heikkinen 2002: 21.) Kuitenkin saarnaamisen osalta tilannekontekstillakin on merkitystä. Kontekstia ei enää eroteta tekstistä, vaan siihen ajatellaan päästävän tekstiä tarkastelemalla (Heikkinen–Hiidenmaa 1999: 142).

Kontekstilla voidaan katsoa olevan suora yhteys tekstin rakenteeseen; sillä, missä kontekstissa teksti esiintyy, on merkitystä rakenteen muotoutumisen kannalta. (Bhatia 2004: 125.) Toisissa konteksteissa tarvitaan esimerkiksi tiiviimpää ilmaisua kuin toisissa, ja tämä tiivistää myös tekstin rakenteen. Esimerkiksi uutisissa tärkeät asiat esitetään yleensä heti alussa ja lisätiedot vasta niiden jälkeen, koska kontekstina sanomalehtiteksti vaatii tehokasta tiedonkulkua.

Toinen tekijä on teksti ja sen lingvistiset resurssit itsessään. Lingvistisillä resursseilla tarkoitetaan sanastoa, retorisia valintoja ja tekstin rakennetta. (Bhatia 2004: 126.) Tässä tutkimuksessa tekstiä ja sen lingvistisiä resursseja tarkastellaan nimenomaan rakenteen ja sen eri osien näkökulmasta.

Kolmas tekijä on intertekstuaalisuus, ja sillä tarkoitetaan tekstin suhteita toisiin teksteihin (Bhatia 2004: 126). Intertekstuaalisuutta on kahdenlaista, avointa ja perustavaa. Avoin intertekstuaalisuus on kyseessä silloin, kun tekstistä on selvästi nähtävissä vaikutteita toisista teksteistä. Perustava intertekstuaalisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että tekstistä on osoitettavissa vaikutteita kokonaan toisista tekstilajeista. (Heikkinen 2002: 22.) Aikaisempien tutkimusten perusteella toisten puhujien referointi tai siteeraaminen on saarnatekstille tunnusomaista (esim. Leiber 2003). Intertekstuaalisuus on siis saarnoille tyypillinen piirre. Lainatun puheen ja saarnaajan oman puheen rajoja häivytetään eri kerronnan tavoilla suoran, epäsuoran ja vapaan esityksen vaihtelujen avulla. (Leiber 2003: 90.) Avoimesta intertekstuaalisuudesta voidaan saarnateksteissä nähdä merkkejä esimerkiksi päivän evankeliumitekstin suorana lainaamisena. Perustavaa intertekstuaalisuutta voisi puolestaan olla saarnan esitelmätyyppisyys

tai narratiiviset jaksot. Perustava intertekstuaalisuus liittyy myös ajatukseen tekstilajien hybridisyydestä, jota käsitellen luvussa 2.4.

2.2.2 Tekstinulkoiset tekijät

Tekstilajin yhtenäisyyteen vaikuttaa myös joukko tekstinulkoisia tekijöitä, joista osa on esitelty seuraavassa kuviossa.

Kuvio 3. Tekstinulkoiset tekijät (Bhatia 2004: 127).

Tekstinulkoisiin tekijöihin liittyvät asiantuntijayhteisön kulttuuri sekä diskursiiviset menettelytavat ja prosessit. Nämä tekijät tuovat esille sitä tekstilajitutkimuksen ulottuvuutta, jossa kyse ei ole pyrkimys ainoastaan kuvata tekstilajia, vaan myös sitä puolta, miksi asiantuntijayhteisö luo tekstejä tietyllä tavalla. Tekstinulkoiset tekijät tarkoittavat siis hyvin paljon laajempaa tekstilajin kehystä kuin tekstinsisäiset, eikä aivan kaikkien niihin liittyvien seikkojen esittely ole tässä yhteydessä tarpeellista. Seuraavaksi esittelen muutamia tekstinulkoisiin tekijöihin liittyviä, tutkimuksen kannalta olennaisia seikkoja.

Asiantuntijayhteisön kulttuuri muodostuu esimerkiksi yhteisön yhteisistä kommunikaatiivisista päämääristä ja erilaisista tekstilajeihin liittyvistä normeista ja konventioista (Bhatia 2004: 130–131). Saarnat ovat Cheongin mukaan hyvin yhtenäisesti rakentuneita ja konventionaalistuneita kommunikaatiivisia tapahtumia. Uskonnollisissa yhteisöissä papit tietävät ja hallitsevat paitsi uskonnollisen yhteisön kommunikaatiiviset tavoitteet, niin myös tekstilajin rakenteen, koska he käyttävät saarnaa jokapäiväisessä työssään. (Cheong 199: 45.)

Kulttuurisiin tekijöihin kuuluviin normeihin ja konventioihin liittyy läheisesti ajatus tekstilajien vakaudesta. Institutionaalisten tekstien voidaan ajatella olevan suhteellisen vakaita, koska niitä usein säädellään jollakin tavalla (Solin 2006: 79–80), esimerkiksi erilaisten

kirjoitettujen sääntöjen avulla. Saarnapuheeseen liittyy lähinnä sisällön puolesta kirkkojärjestykseen asetettuja sääntöjä. Kirkkojärjestyksen mukaan saarna täytyy pitää kirkkokäsikirjan määräämistä teksteistä, ja sen on oltava tunnustuksen mukainen. Saarna ei myöskään saa sisältää kiihotusta tai sopimatonta viittausta keneenkään henkilöön. (Kirkkojärjestys 2/4§.) Vastuu saarnojen sisällön valvomisesta on periaatteessa esimerkiksi saarnaajien esimiehillä ja laajemmin piispalla, mutta käytännössä tekstilajin säätely on todennäköisesti pappien oman omantunnon ja ymmärryksen varassa. Saarnapuheiden normit vaikuttaisivat siis olevan saarnaoppaita lukuun ottamatta pääosin kirjoittamattomia, kuten Pietikäisen ja Mäntynen mukaan tekstilajien normit yleensä ovat (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 83).

Toinen tekstinulkoinen tekijä on diskursiiviset käytänteet (practices), jolla tarkoitetaan esimerkiksi ammatillista kykyä valita sopiva tekstilaji ja sopiva kommunikaation muoto tiettyyn tarkoitukseen. Tekstilajin käyttäjän täytyy siis tietää, mitä on sopivaa tai tyypillistä tehdä tiettyjen yhteisöllisten kommunikatiivisten päämäärien saavuttamiseksi (Bhatia 2004: 128; 2010: 35–36). Saarnapuheiden osalta tämä voisi tarkoittaa sitä, että saarnaajan täytyy tehdä saarnansa muu jumalanpalvelus ja sen osallistujat huomioiden.

Edellä käsiteltyjen ammatillisen kulttuurin ja käytänteiden vaikutus tekstilajiin ja tekstiin voidaan ajatella myös yksinkertaisena kehäkuviona. Uloin kehä on ammatillinen kulttuuri ja sitä seuraavat järjestyksessä ammatilliset käytänteet, tekstilaji ja lopuksi itse teksti. Teksti on siis tulos kaikkien näiden ulompien kehien yhteisvaikutuksesta. (Bhatia 2008b: 164; 2010: 34.)

Kolmas tekijä on diskursiiviset menettelytavat (procedures), joihin liittyvät esimerkiksi tekstilajin osallistujia koskevat tekstilajin muokkaamisen säännöt ja interdiskursiivisuus (Bhatia 2004: 127; 2010: 35–36). Interdiskursiivisuus on tärkeä käsite kontekstin ja tekstilajien välisten suhteiden tutkimiseen. Se kuvaa sitä tekstilajien välillä tapahtuvaa, pääosin kontekstiin liittyvää tekstilajin resurssien, diskursiivisten ja ammatillisten käytäntöjen liikehdintää ja siirtymistä tekstilajien välillä. (Bhatia 2010: 32–33.) Tällä liikehdinnällä on olennainen vaikutus tekstilajin yhtenäisyyteen. Interdiskursiivisuus on intertekstuaalisuutta laajempi käsite, koska se ei kuvaa ainoastaan tekstien tai niiden osien vaikutusta toisiinsa, vaan koko tekstilajijärjestelmän limittymistä eri tekstilajien kanssa. Interdiskursiivisuuteen liittyviä ilmiöitä valotetaan tässä tutkimuksessa tarkemmin luvussa 2.4, jossa käsitellään tekstilajien kompleksisuutta ja hybridisyyttä.

Tekstilajit helpottavat oman kielellisen toiminnan suunnittelua ja suorittamista, koska ne tuovat tiettyä vakautta muuten dynaamisiin sosiaalisiin tilanteisiin. Vaikka tekstilajit ja niiden piirteet ovat itsessäänkin muuttuva kokonaisuus, takaa tiettyyn tekstilajiin kuulumisen

silti aina jonkinlaisen yhtäläisyyden eri tekstien välille. Tekstilajit helpottavat myös toiminnan tulkintaa, koska ne luovat tunnistettavat kehykset sosiaaliselle toiminnalle kielen parissa. (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 84–85.) Kommunikatiivisista päämääristä ja funktionaalisuudesta lähtevä tutkimus on saarnatekstilajin osalta mielenkiintoista, koska tekstilaji elää monelta taholta asetettujen odotusten, vaatimusten ja sääntöjenkin keskellä. Saarnanluomisprosessia ohjaavat samanaikaisesti esimerkiksi instituution eli evankelis-luterilaisen kirkon, odotettavissa olevan kuulijajoukon, saarnaajan itsensä ja myös yhteiskunnan asettamat odotukset. Instituutionaalisten tekstien tutkiminen saakin pohtimaan laajemmin esimerkiksi työn ja kielen suhdetta; tehdäänkö työtä pikemminkin kielessä kuin kielellä. (Heikkinen–Hiidenmaa 1999: 142.)

2.3 Tekstilajin funktionaalinen rakenne

Tämän tutkimuksen taustalla oleva tekstilajinäkemyks lähtee siitä, että tekstilajien välille eroja luovat nimenomaan tekstien kommunikatiiviset päämäärät ja niistä seuraavat rakenteelliset erot. Tutkimuksen pohjalla olevan funktionaaliseen kielinäkemykseen pohjaavan tekstilajitutkimuksen tausta ulottuu kauas systeemis-funktionaalisen kieliopin tutkimusperinteeseen. Ajatus tekstien rakenteen jaksottumisesta osiin on lähtöisin erityisesti Ruqaiya Hasanin tutkimuksista (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 94). Hasanilta lähtöisin olevaa skemaattisen rakennepotentiaalin käsitettä on suomessa tekstilajitutkimuksessa hyödyntänyt esimerkiksi Anne Mäntynen (2003).

Systeemis-funktionaalisen kieliopin periaatteiden päälle rakentaneet Swales ja myöhemmin Bhatia ovat tutkimuksissaan tarkastelleet nimenomaan rajattujen diskurssiyhteisöjen tavoitteellisia tekstejä ja tehneet näistä tarkkoja rakennemalleja (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 58). Tekstilajien kommunikatiivista rakennetta koskevien tutkimusten taustalla on vahvana taustavaikuttajana Swalesin kehittänyt CARS eli Creating A Research Space -malli tieteellisen artikkelin johdannon rakenteen analysoimiseksi. Tekstilajin rakenne jakautuu Swalesin tutkimuksissa vaiheisiin (moves) ja askeleisiin (steps), joista osa on välttämättömiä ja osa valinnaisia. Tekstilajilla on siis tyypillinen kaavamainen rakenne, jossa yksittäisillä tekstijaksoilla on omat selkeät funktionsa (Swales 1990: 42, 137–170.)

Kuten olen aiemmin todennut, tekstilajin määrittelyssä keskeisimpänä asiana voidaan pitää sitä, millaisiin kommunikatiivisiin tavoitteisiin tekstin eri osilla pyritään (Bhatia 1993, 2004; Swales 1990). Järjestäytyneillä tai sosiaalisesti rakentuneilla instituutioilla, kuten tässä tapauksessa evankelis-luterilaisilla seurakunnilla on tietyt kommunikatiiviset tavoitteet. Koko

evankelis-luterilaisen kirkon ja sitä myöten sen eri seurakuntien tehtävä määritellään yleisesti kirkkolaisissa näin: ”Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramenteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi.” (Kirkkolaki 1/2§). Kirkon toiminta perustuu Jeesuksen asettamaan kaste- ja lähetykskäskyyn, joka löytyy Matteuksen evankeliumin luvusta 28, jakeista 18–20 (Raamattu 1992). Seurakuntien kommunikatiiviset tavoitteet ovat oikeastaan olennainen osa koko yhteisön olemassaoloa, ilman julistustehtävää tuskin olisi seurakuntiakaan.

Kommunikatiivisen päämäärän lisäksi tässä tutkimuksessa hyödynnettävässä tekstilajimääritelmässä merkittävä osa on myös tekstin kokonaisrakenteella. Koska tekstitapahtuma on konventionaalistunut ja sillä on tiettyjä kommunikatiivisia tavoitteita, muodostuu tekstilajiin myös tiettyjä pysyviä rakenteellisia muotoja ja tietyt säännöt kielenkäytön ja diskursiivisten resurssien käyttöön (Bhatia 2004: 23). Evankelis-luterilaisissa seurakunnissa jumalanpalvelus ja on muodostunut Raamatun, vanhan kirkon tradition ja luterilaisen tunnustuksen yhteisvaikutuksena. Koko jumalanpalvelus ja sen liturgiset osat perustuvat vuoropuheluun ihmisen ja Jumalan välillä. (JP 2009: vii–viii.)

Merkitystä tekstilajin yhtenäisyydelle on paitsi tekstin kokonaisrakenteella niin myös tekstin eri rakenneosilla, joista kokonaisrakenne koostuu. Teksti voidaan muodollisin kriteerein jakaa lukuihin ja kappaleisiin. Tekstin jakaminen funktionaalisiin kriteerein puolestaan tarkoittaa tekstin osien jakamista niiden tehtävien mukaisiin luokkiin. Tutkimuksen kannalta olennainen käsite tekstin rakenteen selvittämisessä on funktionaalinen jakso (move, rhetorical move), jota joissakin muissa yhteyksissä nimitetään myös esimerkiksi kommunikatiiviseksi jaksoksi. Funktionaaliset jaksot tuovat esiin tekstin tarkoitusta. Niiden pituus vaihtelee muutamasta sanasta useisiin kappaleisiin. Jaksot eivät välttämättä ole aina samassa järjestyksessä eri teksteissä, eivätkä kaikki jaksot välttämättä esiinny kaikissa tekstilajia edustavissa teksteissä (Bhatia 1993; 2004: 175). Funktionaalista jaksoista muodostuvasta tekstin kokonaisrakenteesta Bhatia käyttää nimitystä move structure, jonka itse suomennan funktionaaliseksi rakenteeksi (Bhatia 2004: 65). Esimerkiksi Mikkonen (2010: 50) on käyttänyt samasta termistä suomennosta vaihteittainen rakenne.

Funktionaalinen jakso toteuttaa tekstissä aina tiettyä tehtävää. Esimerkiksi Mikkonen löysi tutkimuksessaan lukiolaisten kirjoittamista yleisönosastoteksteistä yhteensä viisi eri funktionaalista jaksoa: pohjatekstin referointi, oma mielipide, perustelu, myönnytys ja ohje (2010: 92–107). Cheong (1999) löysi tutkimastaan saarna-aineistosta yhteensä viisitoista eri tehtävää toteuttavaa funktionaalista jaksoa, jotka on tässä työssä esitelty aiemmin luvussa 1.3. Jaksoista kuusi esiintyy saarnan johdanto-osassa, viisi käsittelyosassa ja loput neljä sekä jo

johdanto-osassa esiintynyt rukousjakso uudelleen päätäntöosassa. Esimerkiksi eräs Cheongin aineistossaan havaitsemista jaksoista on selitys (explanation). Jakson tehtävä on saarnan taustalla vaikuttavan pyhän tekstin, eli protestanttisen kirkon kyseessä ollessa siis yleensä Raamatun tekstin selittäminen. (Cheong 1999: 52–53.)

Kaikkia tekstilajiin kuuluvia merkityksiä ei tekstissä voi välittää kerralla. Siksi tekstilaji rakentuu jaksoittain. Yksittäisten tekstien funktionaalisten jaksosten perustella tekstit voi tunnistaa tiettyyn tekstilajiin kuuluviksi. (Heikkinen 2002: 21.) Esimerkiksi myyninedistämis-kirjeelle (sales promotion letter) tyypillisiä jaksoja ovat muun muassa tarjouksen esittelemisen ja erilaisten kannusteiden tarjoaminen (Bhatia 1993: 45–49). Tekstilajin kommunikatiivisesta päämäärästä voi siis päätellä jotain myös sen tyypillisistä funktionaalisista jaksoista. Saarnapuheen tehtäviä esitellään tässä tutkimuksessa luvussa neljä, ja näiden tehtävien voidaan ajatella antavan suuntaa myös saarnapuheen sisältämille funktionaalisille jaksoille.

Funktionaaliset jaksot ovat eri asia kuin tekstin muodolliset jaksot. Muodollisilla jaksoilla tarkoitetaan tekstin kappalejakoja, eli tekstin osia, jotka ovat havaittavissa tekstin asettelun perusteella (Mikkonen 2010: 50). Tässä tutkimuksessa ei kiinnitetä huomiota muodollisiin jaksoihin, vaan teksti jaotellaan osiin funktionaalisuuden perusteella. Funktionaaliset jaksot eivät välttämättä rajoitu tekstin kappalejakoihin, vaan yhdessä kappaleessa voi olla useampi funktionaalinen jakso (Bhatia 1993: 56). Sama pätee toki myös toisin päin; yksi funktionaalinen jakso voi koostua useammasta muodollisesta jaksosta. Muodolliset jaksot siis joko tukevat tekstin funktionaalista rakennetta tai eroavat siitä. Muodolliset ja funktionaaliset jaksot luovat kuitenkin merkityksiä yhdessä (Tiililä 2007: 83), eikä niitä siitä syystä voida aivan täysin erottaa toisistaan. Kuitenkin voidaan ajatella, että puheessa muodollisia jaksoja enemmän merkitsee se, miten puhuja todellisuudessa puheen aikana jaksottaa puhettaan. Tätä ei kuitenkaan tämän tutkimuksen aineiston avulla päästä tarkastelemaan.

2.4 Tekstilajin muokkaaminen

2.4.1 Tekstilajien yhteyksistä toisiinsa

Todellisen maailman tekstit ovat kompleksisempia kuin perinteinen tekstilajianalyysi antaa ymmärtää. Tekstit eivät toimi tyhjiössä tai toisistaan erillään, vaan ne ovat monin tavoin kompleksisia ja hybridisiä. (Bhatia 2004.) Tässä alaluvussa tekstilajien kompleksisuutta lähestytään tarkastelemalla sitä, miten eri tavoin tekstilajit voivat olla yhteydessä toisiinsa. Toisessa alaluvussa käydään läpi, miten tekstilajien käyttäjien henkilökohtaiset tavoitteet (private intentions) vaikuttavat tekstilajien hybridisoitumiseen. Bhatian käyttämien termien suomen-

tamisessa olen käyttänyt apuna Kimmo Svinhufvudin Virittäjässä käyttämiä suomennoksia (2006).

Tekstilajit ovat ensinnäkin yhteydessä toisiin, saman alan piirissä oleviin tekstilajeihin. Tietyn alan piirissä tyypillisesti esiintyviä ja toisiinsa linkittyneitä erilaisia tekstilajeja voidaan kutsua alalle ominaisiksi tekstilajeiksi (domain-specific genres). Tässä tapauksessa alalla (domain) tarkoitetaan laajempaa kokonaisuutta kuin tietty yksittäinen ammatti. Bhatia puhuu itse esimerkiksi lakeihin ja lainsäädäntöön sekä toisaalta luonnontieteisiin liittyvistä teksteistä tällaisina alapesifeinä tekstilajeina. Nämä alan sisällä olevat tekstilajit ovat luonnollisesti yhteydessä toisiinsa, ja niitä esimerkiksi koskevat samankaltaiset konventiot. Monet tekstilajit toki ylittävät eri alojen rajoja, mutta usein tietyn alan sisällä esiintyessään tekstilajilla on omia erityispiirteitään. (Bhatia 2004: 29–56.) Saarnapuhetta ympäröivänä laajempana alana voidaan pitää teologiaa eli jumaluusoppia, koska kyse on hengelliseen elämään liittyvästä tekstilajista. Tarkemmin alan voisi vielä edelleen rajata kristilliseen teologiaan, koska kristillisyyden taustalla vaikuttaa pohjimmiltaan samankaltainen uskonkäsitys. Tällä voisi ajatella olevan erityistä vaikutusta alan sisällä oleviin tekstilajeihin verrattuna kokonaan muiden uskontojen tekstilajeihin.

Alaspesifit tekstilajit on oikeastaan yläkäsite kolmelle tekstilajien muodostamalle ryhmälle, joita ovat tekstilajijoukko (genre set), tekstilajijärjestelmä (system of genre) ja tekstilajiyhteisö (disciplinary genre). Näitä ryhmiä on kuvailtu useissa eri tekstilajintutkimuskentän tutkimuksissa, mutta tässä esitellään Bhatian näiden pohjalta koostamat selitykset.

Suppein käsitteistä on tekstilajijoukko. Niiden tekstilajien joukkoa, jota tietty työyhteisö käyttää päivittäin, voidaan nimittää tekstilajijoukoksi. Nämä tekstit liittyvät usein intertekstuaalisesti toisiinsa. Tekstilajijärjestelmä on käytännössä käsitteenä hyvin lähellä tekstilajijoukkoa, mutta se tarkoittaa laajemmin paitsi intertekstuaalisesti niin myös interdiskursiivisesti toisiinsa liittyviä tekstilajeja, jotka ovat tyypillisiä tietylle ammatilliselle toiminnalle. Laajin käsitteistä on tekstilajiyhteisö (disciplinary genre), joka tarkoittaa tiiviisti todettuna kaikkia tiettyyn ammattialaan liittyviä, toisiinsa yhteydessä olevia tekstilajeja. (Bhatia 2004: 53–54.)

Tässä saarnapuheita koskevassa tutkimuksessa näistä käsitteistä relevantein on tekstilajijärjestelmä. Yksi papin tehtävistä on Jumalan sanan julistaminen (esim. Huovinen 2001: 33–34, 112–113), joten julistaminen on siis papin työlle ominaista toimintaa. Kristillistä julistus-toimintaa harjoittavat toki muutkin kuin evankelis-luterilaisen kirkon papit, mutta papin ammattiin toiminta liittyy keskeisesti. Yhden tekstilajijärjestelmän voidaan ajatella muodostuvan julistavista tekstilajeista, joihin saarnapuhekin kuuluu. Lampisen mukaan saarna kuuluu ryhmään, jonka muodostavat kaikki sellaiset julistuksen muodot, jotka ovat julkisen puheen

muodossa tapahtuvaa kirkon suullista julistusta (1990: 107). Toinen järjestelmään kuuluva, läheisesti saarnapuhetta muistuttava julistava tekstilaji on esimerkiksi puhe pienessä rukoushetkessä. Kirkkokäsikirjan Jumalanpalvelusten kirja ei anna puheen rakentamiselle ohjeita, mutta sitä edeltää ”jokin kirkkovuoden tai vuorokauden ajankohtaan liittyvä lukukappale tai evankeliumi” (Kirkkokäsikirja 1 Jumalanpalvelusten kirja).

Julistaminen liittyy keskeisesti jumalanpalveluselämään. Seuraava kuvio esittääkin pienen osan seurakunnan jumalanpalveluselämän kirjosta:

Kuvio 4. Seurakunnan jumalanpalveluselämän muotoja (Jyväskylän seurakunnan tapahtumakalenteri 2013).

Kuvion käsitteet on otettu Jyväskylän seurakunnan internetsivuilla olevasta tapahtumakalenterista. Kuviossa on esillä kahdentyyppisiä tilaisuuksia: määrämuotoisia ja vapaamuotoisia. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julistustyötä tehdään sekä määrämuotoisissa että vapaamuotoisissa tilaisuuksissa. Määrämuotoisilla tilaisuuksilla tarkoitetaan esimerkiksi erilaisia jumalanpalveluksia ja kirkollisia toimituksia. (Knuutila 1985a: 201.) Vapaamuotoiset tilaisuudet puolestaan voivat tarkoittaa esimerkiksi hartauksia, erilaisia iltatilaisuuksia, kirkkomusiikkitalaisuuksia tai vaikkapa koulujen päivänavauksia (Knuutila 1985b: 218, 223, 229). Jokaiseen kuvion tapahtumista liittyy tapahtumakalenterin tarkempien kuvausten perusteella yhteinen jumalanpalvelus-, rukous- tai hartaushetki, jossa on läsnä erilaisia julistavia tekstilajeja. Varsinaiset saarnat kuuluvat yleensä määrämuotoisiin tilaisuuksiin (Knuutila 1985a:

201–203), mutta myös vapaamuotoisiin tilaisuuksiin liittyy yleensä julistavia puheita. Esimerkiksi hartauspuheella ja jumalanpalvelusten saarnalla on paljon yhteistä, vaikka niiden tilannekonteksti onkin hieman erilainen (Knuutila 1985b: 223). Sekä erilaisten määrämuotoisten että vapaamuotoisten tilaisuuksien puheiden voisi tekstilajeina ajatella olevan yhteyksissä toisiinsa.

Tekstilajien yhteyksiä saman ammattiyhteisön tai alan sisällä oleviin tekstilajeihin on kuvattu myös ylä- ja alagenrejen (supergenre/genre, subgenre) käsitteillä. Alagenret tarkoittavat sitä, että pienistä alkuperäiseen tekstilajiin tehdyistä muutoksista johtuen voi tekstilajille muodostua erilaisia alagenrejä (esim. Bhatia 1993: 13–14). Saarnapuheita on aiemmin tyypiteltä ja jaoteltu eri alatekstilajeiksi useissa eri yhteyksissä. Muun muassa Leiber ja Pihkala jaottelevat saarnapuheita erilaisiin alagenreihin (Leiber 2003:56; Pihkala 1996: 128–135).

Edellä mainitut ylä- ja alagenren käsitteet kuvaavat lähinnä vain saman alan sisällä olevia ja lisäksi hierarkkisesti järjestäytyviä tekstilajeja. Tekstilajit ovat kuitenkin yhteyksissä myös kokonaan eri alojen tekstilajeihin, ja läheisten suhteiden ja hierarkkisuuden lisäksi ne sekoittuvat keskenään. Tällöin voidaan puhua tekstilajikolonioista (genre colonies). Tekstilajit eivät siis välttämättä järjesty hierarkkisesti saman alan sisällä ylä- ja alagenreihin, vaan ne hybridisoituvat ja muodostavat eri alojen tekstilajien kanssa tekstilajikolonioita. (esim. Bhatia 1993: 13–14; 2004: 57) Tekstilajikolonia tarkoittaa sellaisten tekstien joukkoa, joilla on paljon samanlaisia kommunikatiivisia päämääriä, mutta jotka eroavat muilta osin (ala, osallistujat, yleisö, käyttökonteksti) hyvin paljon. Tekstilajikoloniat ylittävät eri alojen ja ammattiyhteisöjen rajoja, mutta ne saattavat jaetuista kommunikatiivisista päämääristä johtuen hybridisoitua keskenään. (Bhatia 2004: 57–58.)

Bhatia itse antaa tekstilajikoloniasta esimerkiksi erilaiset mainostavat tekstilajit, joihin kuuluvat esimerkiksi mainokset, varainkeruukirjeet, matkailuesitteet ja jopa työhakemukset. Nämä kaikki tekstilajit jakavat yhteisenä kommunikatiivisena päämääränään jonkin asian mainostamisen, mutta kaikissa mainostaminen toteutuu hieman eri tavoin. Osa tekstilajeista on hybridisoituneita ja voi kuulua lisäksi muihinkin tekstilajikolonioihin. Tekstilajien kolonialisoituminen on tärkeä ilmiö tekstijien muokkautumista ajatellen, koska erilaiset tekstilajien resurssit voivat liikkua juuri saman koloniaan kuuluvien tekstilajien välillä. (Bhatia 2004: 69–65.)

Saarnojen osalta kolonialisoitumisesta on aiemmin antanut viitteitä esimerkiksi Suojanen liittäessään saarnat suostuttelevan viestinnän kenttään (1988). Saarnapuheisiin liittyy esimerkiksi soveltaminen kuulijoita ajatellen, kuulijoihin vetoaminen ja saarnaajan oman persoonan kautta puhuminen (Kansanaho 1985: 11; Kotila 2001: 28; 2004: 205), ja epäilemättä

näitä piirteitä liittyy myös muissa konteksteissa esiintyviin vaikuttaviin, julistaviin tai esimerkiksi informoiviin tekstilajeihin.

2.4.2 Tekstilajien hybridisoitumisesta

Kuten edellisessä luvussa on kerrottu, tekstilajeja voidaan ryhmitellä kuuluvaksi moniin erilaisiin luokkiin. Erityisen mielenkiintoinen tekstilajien luokittelun käsite on tekstilajikolonia, joka kuvaa erilaisten tekstilajien sekoittumista keskenään (Shore–Mäntynen 2006: 30). Sekoittumista voidaan kuvata käsitteellä hybridisoituminen, joka tarkoittaa sitä, että erilaisten joukkojen tekstilajit voivat saada toistensa piirteitä. Tätä aiheuttaa erityisesti se, että tekstilajin ekspertit itse muokkaavat tekstilajeja omien henkilökohtaisten tavoitteidensa suuntaan.

Vaikka tekstilajit tunnustetaan juuri konventionaalistuneista piirteistään, ne kehittyvät ja muuttuvat jatkuvasti tekstilajia käyttävien yhteisöjen jäsenten toimesta. Tekstilajin säännönmukaisuuksia voidaan hyödyntää, kun tekstilajin asiantuntijat luovat uusia säännönmukaisuuksia. Nämä tekstilajin asiantuntijat eli ekspertit tuntevat tekstilajin konventiot noviiseja paremmin. (Bhatia 2004: 23, 25.) Tietty ala luo tekstilajiin yhtenäisyyttä esimerkiksi juuri kommunikatiivisen päämäärän osalta, mutta kaikki rajatutkin yhteisöt koostuvat erilaisista yksilöistä. Esimerkiksi yhteisön jäsenten taustoissa ja osaamisessa on luonnollista vaihtelua. (Hyland 2004: 9.)

Näiden erilaisten eksperttien hyvä tekstilajitietous mahdollistaakin tekstilajin konventioiden innovatiivisen uudistamisen. Tätä ilmiötä voidaan kuvata nimityksellä henkilökohtaiset tavoitteet (*private intentions*). Tämä tarkoittaa sitä, että yhteisöjen ekspertit voivat hyödyntää tekstilajitietouttaan ja muokata tekstilajia paitsi yhteisössä sosiaalisesti hyväksytyjen tavoitteiden niin myös omien tavoitteidensa mukaiseksi (Bhatia 2004: 145, 157–158). Tekstilajin muokkaajina toimivat siis tekstilajin ekspertit. Esimerkiksi akateemisen tekstin johdanto voi Bhatian mukaan saada mainostekstin piirteitä. Kaikenlaisten tekstien mainostuminen onkin tänä päivänä yksi kaikkein yleisimmistä ilmiöistä tekstilajeissa, koska taloudellisen kilpailun takia markkinointi leviää monille uusille kentille. (Bhatia 2004: 65–77.)

Tekstilajien hybridisyys näkyy yksittäisten tekstin tasolla käytännössä kolmella eri tavalla, tekstilajien sekoittamisena (*mixing*), taivuttamisena (*bending*) ja sulauttamisena (*embedding*). (Bhatia 2004: 14, 73, 77–81, 87.) Osittain nämä ilmiöt ovat jopa päällekkäisiä, tai ainakin hyvin lähellä toisiaan (Svinhufvud 2006: 278). Käsittelen kaikki nämä kolme tapaa erikseen hieman yksinkertaistaen. Kiinnitän huomiota käsitteiden erityispainotuksiin, ja niiden tekstilajin muokkaamiselle tarjoamiin keskeisiin näkökulmiin.

Tekstilajien sekoittaminen tarkoittaa tekstilajin viestinnällisen tarkoituksen muokkaamista sekoittamalla eri tekstilajeja keskenään, jolloin tekstilajit alkavat muistuttaa toisiaan viestinnällisten päämäärien osalta. Esimerkkinä sekoittamisesta Bhatia mainitsee sen, miten itse kirjailijoiden kirjoittamat kirjojen johdannot ja kustantajien tekemät kirjojen takakansitekstit ovat alkaneet muistuttaa toisiaan. (Bhatia 2004: 77–78.)

Tekstilajien taivuttaminen tarkoittaa sitä, että tekstilajin ekspertit käyttävät tekstissä jonkin toisen tekstilajin kielellisiä, retorisia, diskursiivisia tms. resursseja pyrkiessään omiin henkilökohtaisiin tavoitteisiinsa. Tämän johdosta tekstilajin kommunikatiivinen päämäärä taipuu uuteen suuntaan. (Bhatia 2004: 14, 73, 81, 87.) Tekstilajien taivuttamiseen liittyy keskeisesti ajatus ammattiyhteisön eksperttien omista henkilökohtaisista tavoitteista (Bhatia 2004: 130–131).

Kolmas hybridisoitumisen muoto on tekstilajin sulauttaminen. Se liittyy erityisesti tekstien muotoon ja ilmiasuun. Kaksi tekstilajia kirjaimellisesti sulautuu toisiinsa, ja toisessa hyödynnetään toisen muotoa pyrittäessä välittämään tehokkaasti viestiä. Bhatia antaa kirjassaan esimerkin työpaikkailmoituksesta, joka on kirjoitettu modernin runon muotoon. (Bhatia 2004: 78–80.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineistona on 50 kappaletta 2000-luvulla evankelis-luterilaisten seurakuntien päiväjumalanpalveluksissa pidettyä saarnapuhetta. Aineisto koostuu eri pyhäpäivien saarnoista, ja jotkin pyhät ovat edustettuina useampaan kertaan. Suurimman osan aineistosta eli 43 saarnapuhetta keräsin useiden etelä- ja keskisuomalaisien seurakuntien papeilta sähköpostitse marras-joulukuun 2011 aikana. Lisäksi seitsemän saarnapuhetta otin tutkimuskäyttöön erään eteläsuomalaisen seurakunnan internetsivuilta joulukuussa 2011.

Tutkimukseen osallistui yhteensä 19 pappia, ja tähän lukuun on laskettu myös internetissä julkaistujen saarnojen pitäjät. Sähköpostitse lähettämässäni aineistonkeruuviestissä kysyin tutkimukseen osallistuneilta papeilta lisätietoina teologian maisteriksi valmistumisvuotta ja työkokemuksen määrää papin tehtävissä. Lisäksi tiedustelin, olivatko he suuntautuneet opinnoissaan eksegetiikkaan, kirkkohistoriaan, uskontotieteeseen, systemaattiseen vai käytännölliseen teologiaan. Tutkimukseen osallistujien työkokemus ja teologinen erityissuuntautuminen vaihtelivat lähetettyjen sähköpostivastausten perusteella paljon. Vastaaajien työkokemuksen määrä vaihteli lähes vastavalmistuneista papeista useita vuosia papin tehtävissä toimineisiin ja pian eläkkeelle siirtyviin. Yksi vastaajista ilmoitti tehneensä muun alan töitä ennen papiksi ryhtymistä. Vastaaajien joukossa oli teologian maistereiden lisäksi esimerkiksi teologian lisensiaatteja, ja tutkimukseen osallistui myös hallinnollisissa erityistehtävissä kirkkoherrana toimivia pappeja. Osallistuneiden pappien sukupuolijakauma on sen sijaan tasainen, kaiken kaikkiaan kymmenen naista ja yhdeksän miestä. Pappien taustojen vaihtelevuudesta ja sukupuolijakauman tasaisuudesta johtuen ajattelen aineiston olevan kattava näyte erilaisten ja erityyppisten saarnaajien pitämistä saarnoista.

Aineistonkeruuviestissä pyysin pappeja lähettämään kaksi tai kolme kirkkovuoden eri pyhien sunnuntaijumalanpalveluksissa 2000-luvulla pitämäänsä saarnaa. Lisäehtona oli, että saarnat olisivat tavallisten päiväjumalanpalvelusten saarnoja. Saarnojen mukana sain vastaa-jilta tiedon siitä, minä pyhäpäivinä saarnat oli pidetty ja mikä oli ollut saarnaa ennen luettu evankeliumiteksti. Joidenkin saarnojen taustatekstit katsoin itse kirkkokäsikirjasta saarnaajien ilmoittamien vuosikertatietojen perusteella.

Keräsin aineistoksi valmiiksi kirjallisessa muodossa olevia saarnatekstejä, jotta aineiston saisi muodostettua riittävän suureksi saarnapuheen rakenteen tutkimista varten. Näin mo-

nesta saarnasta koostuvan video- tai ääniteaineiston litteroiminen olisi ollut hyvin suuri työ, ja tämä olisi todennäköisesti vaikuttanut tutkimuksen etenemistahtiin. Tutkimuksesta siis rajautuivat pois muut kuin kokonaisiksi teksteiksi kirjoitettuun muotoon saadetut saarnat, vaikka epäilemättä näistä olisi saanut erittäin mielenkiintoista aineistoa. Jotkut aineistoa lähettäneistä papeista mainitsivat viestissään, että itse puheenpitotilanteessa saarnan kirjallisen version sa- najärjestykset ja sanamuodot ovat saattaneet vaihdella. Nämä yksittäiset vaihdokset eivät kuitenkaan vaikuta merkittävästi saarnatekstien funktionaalisen rakenteen analysoimiseen.

Tutkimusaineisto muotoutui ennen kaikkea sähköpostitse lähetettyjen saarnojen mu- kaan, ja sitä voisi sanalla sanoen kuvailla hyvin kirjavaksi. Internetissä olevista saarnoista valitsin aineistoon tulevia saarnoja sitä silmällä pitäen, että saarnaajien sukupuolijakauma muodostuu mahdollisimman tasaiseksi. Monet sähköpostitse tutkimukseen osallistuneet papit lähettivät sunnuntain jumalanpalveluksissa pidettyjen saarnojen lisäksi myös muihin viikon- päiviin sijoittuvina kirkkollisina juhlapyhinä pidettyjä saarnoja, ja lopullinen tutkimusaineisto onkin melko kattava läpileikkaus koko kirkkovuoden päiväjumalanpalveluksista.

Kirkkovuosi on Jumalanpalveluksen oppaan mukaan kirkon jumalanpalveluselämän perusta, ja kirkkovuoden pyhät ja juhlat kattavat koko pelastushistorian Jeesuksen elämänhis- torian valossa (JP 2000: 192–193). Jumalanpalveluselämän ydin on joka pyhäpäivänä eli sun- nuntaina tai arkipyhänä pidettävä jumalanpalvelus, joka voidaan pitää messuna tai sanajuma- lanpalveluksena. Messu tarkoittaa ehtoollisjumalanpalvelusta. Muita jumalanpalveluselämän alueita ovat esimerkiksi erityistilanteiden messut ja jumalanpalvelukset, kuten lasten muku- lamessu tai konfirmaatiojumalanpalvelus. Yhtä lailla jumalanpalveluselämään kuuluvat arki- päivisin pidettävät jumalanpalvelukset. (JP 2000: 96.)

Kaikki aineiston saarnat on pidetty eri pyhien päiväjumalanpalveluksissa, eikä esimer- kiksi viikkomessussa, iltamessussa tai jonkin selvästi tavallisen päiväjumalanpalveluksen luonteesta eroavan erityistilanteen jumalanpalveluksessa. Esimerkiksi Heinon mukaan näissä erityismessuissa saarna on tavallisesti lyhyempi, ja sillä pyritään erityisesti havainnollisuuteen ja elämyksellisyyteen (Heino 1996: 81–82). Kerätessäni aineistoa sain myös muutaman kon- firmaatiojumalanpalvelussaarnan, jotka hylkäsin aineistosta juuri edellä mainituista syistä. Konfirmaatiosaarnoissa saarnaajat esimerkiksi viittasivat suoraan yhteiseen aikaan rippileiril- lä nuorten kanssa ja puhuttelivat konfirmoitavia nuoria useaan otteeseen, eikä näitä piirteitä tavallisissa päiväjumalanpalvelussaarnoissa ollut.

Aineiston jokainen saarna on numeroitu välillä 1-50 ja numeron eteen on merkitty S- kirjain tarkoittamaan saarnaa. Olen numeroinut saarnapuheet täysin sattumanvaraisesti, eikä numeroista voi päätellä, mitkä saarnat ovat saman saarnaajan pitämiä. Kaikki saarnat (S1-

S50) on koostettu taulukkoon (LIITE 1), josta selviää jokaisen saarnan kontekstina oleva pyhäpäivä. Lisäksi taulukkoon on kunkin saarnan kohdalle merkitty kaikkien saarnasta otettujen aineistoesimerkkien numerot.

Pelkästään tekstejä analysoimalla päästään jo melko syvälle tekstilajin olemukseen, mutta analyysin syventämiseksi on tutkimuksessa varsinaisen tekstiaineiston lisäksi tukiaineistona saarnapuheita koskevaa kirjallisuutta. Saarnapuheen rakenteen ideaalimalleja tarkastelen kahden teoksen avulla. Toinen teoksista on teologian tohtori ja puhetaidon opettaja Juhana Torkin teos *Puhevalta – kuinka kuulijat vakuutetaan* (2006). Torkki käsittelee teoksessaan vakuuttavia puheita, eli puheita, joissa kuulijoiden mielipiteisiin pyritään vaikuttamaan retorisin keinoin (Torkki 2006: 35). Torkin teos edustaa perinteisen retoriikan ihanteita, ja hän siteeraa usein Quintillianuksen teosta *Puheopas*, jonka sisällöt hän on itse suomentanut latinasta. Lisäksi Torkki viittaa usein Ciceron ajatuksiin. Homiletiikka eli saarnataitoa puolestaan edustaa käytännöllisen teologian professori Martin Nicolin teos *Saarnan taito – dramaturginen homiletiikka* (2005). Olen valinnut tukiaineistoksi sekä retoriikkaa että homiletiikkaa edustavat teokset, koska molemmat suuntaukset ovat läsnä esimerkiksi teologisten tiedekuntien opinnoissa (esim. HTTDK ops 2011–2013). Oppaat toimivat apuna erityisesti saarnapuheen ideaalin rakenteen selvittämisessä luvussa 4.2.

3.2 Tutkimusmenetelmä

3.2.1 Analyysin lähtökohta ja tutkimusprosessipolku

Tässä tutkimuksessa analysoin päiväjumalanpalveluksissa pidettyjä saarnapuheita. Saarnaa on aiemmin kuvailtu muun muassa kompleksiseksi ja rituaalistuneeksi tekstilajiksi, joka koostuu tietyn vakituisen raamatuntekstin selittämisestä, saarnan kuvittamisesta narratiiveilla ja kuulijoiden suostuttelemisesta oman toimintansa muuttamiseen saarnan pohjalta (Lee Smith 1993: 147).

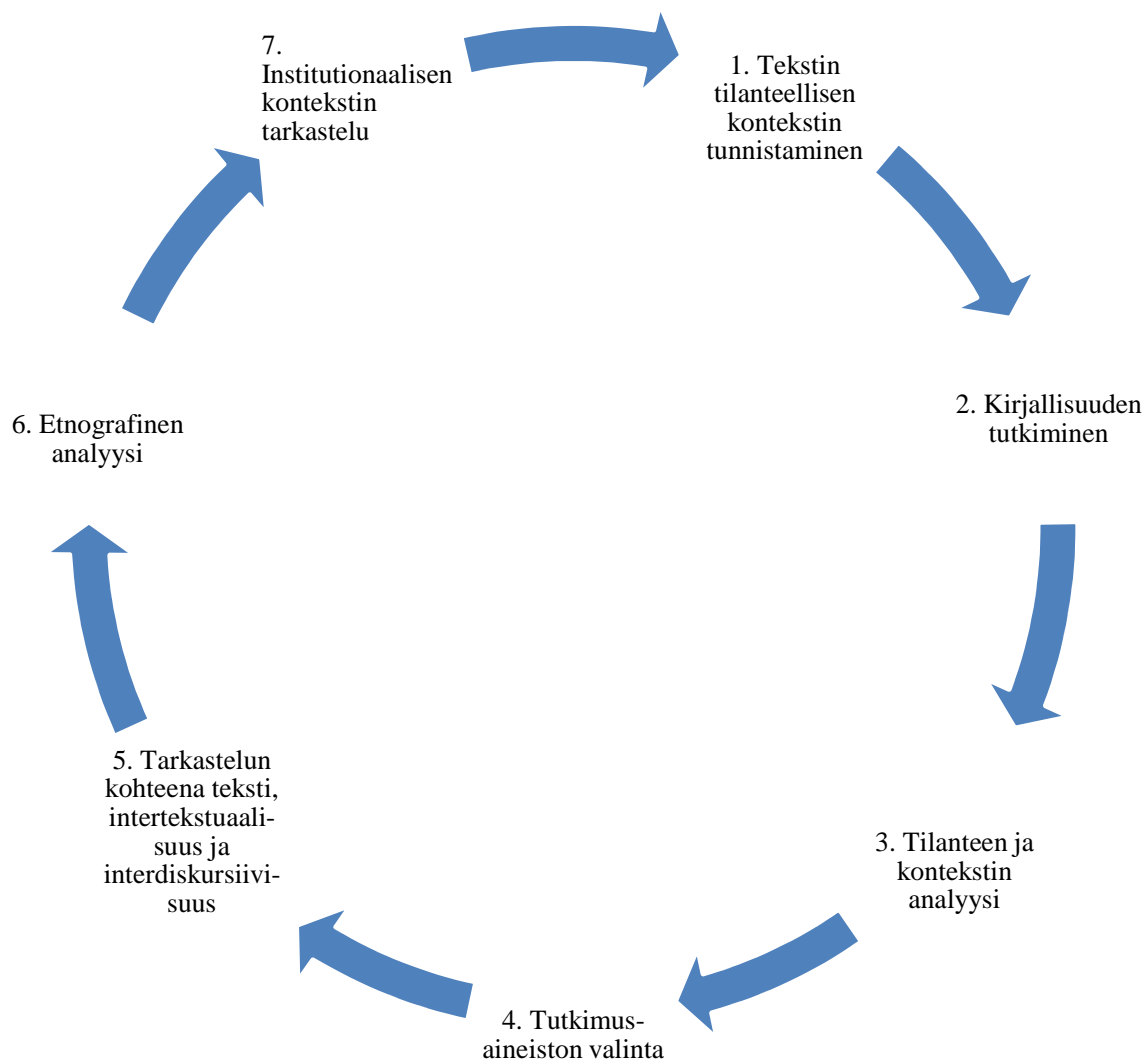
Analyysimenetelmänä tässä tutkimuksessa on funktionaaliseen kielinäkemykseen perustuva tekstilajianalyysi. Tarkastelen sekä saarnapuheen tehtävää, kontekstia että funktionaalista rakennetta. Analyysi painottuu ennen kaikkea saarnapuheen funktionaalisen rakenteen tutkimiseen. Toisaalta tekstiä analysoitaessa tutkimuskohteena ovat aina lähtökohtaisesti tekstin tekijän valinnat, koska tekstin voidaan ajatella olevan tulos monenlaisista valinnoista (Heikkinen 2002: 20). Funktionaalista rakennetta tutkittaessa pääsen siis samalla tarkastelemaan saarnaajien puheissaan tekemiä valintoja ja sitä, miten ne saarnapuheisiin ja niiden yhtenäisyyteen vaikuttavat.

Valitsemani funktionaalisista lähtökohdista käsin toteutettu tekstilajianalyysi sopii Bhatian omien sanojen mukaan se paremmin kieltenopettajille kuin teoreetikoille. Alun perin ajatuksena tämänkaltaisessa analyysissä onkin ollut tuottaa materiaalia pedagogisiin tarpeisiin. (esim. Bhatia 1993: 11; Swales 1990: 1–8.) Tällainen tietty yksinkertaisuus on hyvästä, koska analyysin avulla on mahdollista tuottaa sellaista tietoa, jota ei-lingvivistä koulutusta saaneet teologit voivat hyödyntää tarkastellessaan omia saarnojaan ja saarnanluomiskäytäntöjään. Tarkoitukseni on siis tutkimuksessa toteuttaa sellaista analyysia, johon tutustumisesta voisi olla hyötyä eritoten tekstilajin käyttäjille, ei vain tekstilajiteorioihin vihkiytyneille tutkijoille.

Tämä tutkimus sijoittuu eräänlaiseen tekstilajintutkimuksen taitekohtaan. Saarnojen tarkastelussa hyödynnän toisaalta vanhempaa tekstilajin rakenteen tutkimuksen teoria- ja menetelmätaustaa (Bhatia 1993, 2004; Swales 1990) ja toisaalta käytän rakenteen tarkastelun apuna myös uudempaa näkemystä kontekstiin tutustumisesta ja etnografisesta otteesta (Bhatia 2004, 2008ab, 2010). Bhatia on aiemmassa tuotannossaan (1993) Swalesin tapaan luonut tarkkoja rakennemalleja rajattujen diskurssiyhteisöjen, kuten akateemisen maailman tavoitteellisista tekstilajeista. Myöhemmin (2004) hän on kritisoinut tätä tapaa vedoten siihen, että yleensä todellisen maailman tekstit ovat paljon monimutkaisempia. (Mäntynen 2006: 58.) Bhatian vanhempaa tuotantoa on kritisoitu instrumentaalisuudesta, mutta hänen uudemmat analyysinsä ovat sen sijaan päivitettyjä, hieman vaikeammin sovellettavissa olevia katsauksia tekstilajien kompleksiseen maailmaan (Sinhufvud 2006: 277). Erityisesti Bhatia painottaa uudemmissä tutkimuksissaan (2008b, 2010) interdiskursiivisuuden merkitystä, ja tämä näkökulma lähenee jo kriittistä tekstilajintutkimusta.

Saarnapuhe edustaa toisaalta melko institutionaalista ja rajatun yhteisön tekstilajia, mutta käytännössä kuitenkin saarnaajille on saarnan toteuttamiseksi annettu suhteellisen vapaat kädet. Saarnaa voidaankin hyvällä syyllä luonnehtia paitsi institutionaaliseksi, niin myös aidosti todellisen maailman tekstiksi. Saarnapuheiden pitämällä on evankelis-luterilaisessa kirkossa pitkät perinteet, ja puheen pitämiseen on ajan saatossa muodostunut tiettyjä normeja. Toisaalta tekstilaji kuitenkin elää ja muokkautuu jatkuvasti sen eksperttien, eli yleensä siis teologisen koulutuksen saaneiden pappien toimesta. On siis jotenkin päästävä käsiksi sekä saarnapuheisiin muodostuneisiin normeihin että niihin muutoksiin, joita saarnaajat henkilökohtaisista tavoitteistaan riippuen saarnapuheisiinsa tekevät. Uusien, tekstilajien kompleksisuutta ja dynaamisuutta koskevien näkökulmien hyödyntäminen ei kuitenkaan toivottavasti huononna tutkimuksen käytettävyyttä, vaan ehkä jopa edistää sitä. Saarnapuheiden kompleksisuuden tutkiminen avaa toivottavasti silmiä ja antaa ideoita siihen, miten kukin saarnaaja itse voisi omia saarnapuheitaan kehittää.

Tekstilajintutkimuksen analyysiprosessiin kuuluu useita osia ja eri tieteenaloilta sovellettuja työkaluja. Näillä kaikilla tähdätään siihen, että tekstilajista muodostuisi mahdollisimman kattava kuva. (Bhatia 2004: 164–168.) Seuraavaksi esittelen Bhatian suosittelemat seitsemän vaihetta tekstilajin analysoimiseen. Kuvaan vaihteita kehäkuvion avulla, koska mikään kvalitatiivinen analyysi harvoin toteutuu täysin suoraviivaisena prosessina.

Kuvio 5. Tekstilajin analysoimisen vaiheet (Bhatia 2004: 164–168).

Työvaiheissa vuorottelevat niin aineiston kuin siihen liittyvien taustojen, konventioiden ja kontekstin tutkiminen. Kaikki vaiheet nivoutuvat jossain määrin toisiinsa ja vuorottelevat myös tässä työssä. Joitakin vaiheita voidaan tutkimuskysymyksistä riippuen painottaa enemmän kuin toisia (Bhatia 1993: 22), ja näin toimin tässäkin työssä. Seuraavaksi esittelen kaikki kuvion vaiheet ja sen, missä luvuissa tässä työssä vaiheet erityisesti näkyvät.

Tekstin tilannekontekstin tunnistaminen (1) tapahtuu intuitiivisesti mahdollisen kokemuksen, aiemman alaa koskevan taustatiedon ja tekstin sisältämien johtolankojen avulla (Bhatia 1993: 22). Tässä tapauksessa olen itse sekä työskennellyt että käynyt osallistumassa evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksiin, joten saarnan tilannekonteksti on siltä osin tuttu. Olen kuitenkin määritellyt tilannekontekstia myös kirjallisuuden avulla. Tekstin tilannekontekstin tunnistaminen on leimallisimmin läsnä työn alkupuolella johdantoluvussa 1 ja analyysiluvussa 4.1. Olen paitsi tilannekontekstin tunnistamisen niin myös muiden asioiden selvittämiseksi tutustunut olemassa olevaan kirjallisuuteen (2). Kirjallisuus tarkoittaa joko taustoihin, teoriaan, tutkimusmenetelmään ja aineistoon liittyvää kirjallisuutta; aiempia tekstilajianalyysieja, teoriakirjallisuutta, tekstilajin taustayhteisöä koskevaa kirjallisuutta ja erilaisia tekstilajista kirjoitettuja oppaita (Bhatia 2004: 164). Oppaita analysoidaan erityisesti analyysiluvussa 4.2. Oppaisiin ja muuhun kirjallisuuteen liittyy myös etnografinen analyysi (6).

Tilanteen ja kontekstin analyysi (3) tarkoittaa esimerkiksi tekstin puhujan ja yleisön sekä tekstin historiallisten ja sosiokulttuuristen kehyksien määrittelemistä. Lisäksi tilanteen ja kontekstin analyysiin kuuluu ympäröivien tekstien ja kielellisten traditioiden sekä tekstin muodostaman todellisuuskuvan määrittelemistä ja tunnistamista. (Bhatia 2004: 164.) Kattavaa tekstilajianalyysia tehdäkseen on Bhatian mukaan kiinnitettävä huomiota viiteen seikkaan; tekstin kommunikatiiviseen päämäärään, tekstin sijaintiin (situation-type), tekstin sisältöön, osallistujiin ja siihen, missä mediassa tai kanavassa teksti esiintyy (Bhatia 2004: 170). Tilanteen ja kontekstin analyysia kirjallisuuden pohjalta löytyy johdantoluvusta 1 ja analyysiluvusta 4.1, mutta kaikki edellä esille tulleet asiat ovat myös olennainen osa tekstianalyysia.

Tutkimusaineiston valinta (4) tarkoittaa tutkimusasetelmaan sopivanlaatuisen ja -kokoisen aineiston valintaa (Bhatia 2004: 164–165). Aineistoa kokoa mietittäessä on tässä tutkimuksessa pitänyt ottaa huomioon esimerkiksi se, että saarnat voivat olla useamman liuskan mittaisia. Tässä tutkimuksessa aineistoa ja sen valintaan johtaneita syitä on selitetty tarkemmin aineistoluvussa 3.1.

Vaihe 5 eli tekstin, intertekstuaalisuuden ja interdiskursiivisuuden tarkastelu keskittyy analyysilukuihin 5 ja 6, ja tämä vaihe on yksi kaikkein olennaisimmista tässä tutkimuksessa. Tekstin tarkastelu voi tapahtua eri tasoilla ulottuen sanavalinnoista tekstin kokonaisrakentee-

seen (Bhatia 1993: 24–34). Näiden lisäksi viidennessä vaiheessa analysoidaan intertekstuaalisuuden ja interdiskursiivisuuden rooleja tekstilajissa (Bhatia 2004: 165). Tässä tutkimuksessa lingvistinen analyysi painottuu tekstilajin rakenteen tasolle, ja muut esille nostetut seikat tukevat rakenteen analysointia. Analyysin menetelmistä kerrotaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Institutionaalisen kontekstin tarkastelu (7) voi tarkoittaa esimerkiksi osallistumista siihen tilanteeseen tai sen yhteisön toimintaan, jossa tekstilaji esiintyy. Sen lisäksi institutionaalista kontekstista voi saada tietoa aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta, esimerkiksi erilaisista oppaista tai yhteisön historiaan tai tavoitteisiin liittyvistä julkaisuista. (Bhatia 2004: 166–167.) Tässä tutkimuksessa institutionaalista kontekstia on tarkasteltu kirjallisuuden avulla, mutta toki omat aiemmat kokemukseni jumalanpalveluksiin osallistumisesta ovat jonkin verran ohjanneet tekemiäni valintoja esimerkiksi juuri taustakirjallisuuden suhteen.

3.2.2 Analyysin toteuttaminen

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miltä 2000-luvun evankelis-luterilainen päiväjumalanpalvelussaarna tekstilajina näyttää. Jotta tämä saataisiin selville mahdollisimman kattavasti, analyysi on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäinen analyysiosa (4. luku) on luonteeltaan taustoittava, ja se liittyy tekstinulkoisten tekijöiden, lähinnä ammatillisen yhteisön kulttuurin, selvittämiseen. Luvussa tarkastelen saarnapuheiden tehtävää, kontekstia ja erilaisia saarnapuheiden pitämiseen opastavia malleja saarnoja, saarnaamista ja puhetaitoa käsittelevien teosten avulla. Tämä osa toimii tilanteen ja kontekstin analyysina ja esittelee sitä, millaisen saarnapuheen pitämiseen yleiset konventiot ja normit ohjaavat. Kaikkia tekstilajiin liitettäviä normeja ei kuitenkaan voi löytää esimerkiksi kirjoitusoppaista, koska monet niistä ovat usein kirjoittamattomia (Pietikäinen–Mäntynen 2009: 83). Osa konventioista siis avautuu vain tekstianalyysin avulla. Analyysin aluksi on myös hyvä ottaa selvää tekstilajin kommunikatiivisesta päämäärästä (Bhatia 1993: 22), ja tässä tarkoituksessa tukiaineisto on myös avuksi.

Tekstinsisäisiä tekijöitä analysoin kahdessa eri luvussa. Koska tutkimuksen keskiössä on saarnapuheen funktionaalinen rakenne, toisessa osassa (5. luku) analysoidaan aineiston saarnapuheiden funktionaalisia jaksoja, jaksojen tyypillisimpiä paikkoja saarnan kokonaisrakenteessa ja jaksojen keskinäisiä suhteita. Kolmannessa osassa (6. luku) saarnapuheiden funktionaalisia jaksoja tarkastellaan niiden kompleksisuuden näkökulmasta. Tähän nivoutuu tekstinsisäisten tekijöiden lisäksi myös tekstinulkoisten tekijöiden taso, esimerkiksi diskursiiviset menettelytavat ja käytänteet.

Tiiviisti ilmaistuna viides luku edustaa siis perinteisempää tekstilajin funktionaalisen rakenteen analyysia, kun taas luvut neljä ja kuusi tuovat analyysiin uudemman, tekstilajia ympäröivän diskurssiyhteisön ja kompleksisuuden näkökulman. Analyysin tulosten ja oppaiden osoittamien ideaalimallien vertailu sijoittuu luvun kuusi viimeiseen alalukuun 6.4.

Funktionaalinen tekstilajianalyysi tarjoaa kattavan työkalun erilaisten puhuttujen ja kirjoitettujen tekstien tarkasteluun, ja käyttämäni analyysimenetelmä pohjaa tekstilajintutkija Vijay K. Bhatian antamiin malleihin. Analyysin avulla pyrin löytämään saarnapuheista funktionaalisia jaksoja, joista saarnan vaiheittainen rakenne muodostuu. Funktionaalisten jaksojen tarkastelussa en kuitenkaan keskity ainoastaan rakenteen kuvaamiseen tai kielelliseen analyysiin. Tällaisen tekstilajianalyysin avulla on mahdollista havainnoida myös laajempia tekstilajin taustayhteisöön liittyviä sosiokulttuurisia ja jopa psykologisia kehyksiä (Bhatia 1993: 39).

Tässä tutkimuksessa tekemäni analyysi on suurelta osin tekstin rakenteen tason analyysia. Tekstilajin rakentumisen teoriaa olen tässä tutkimuksessa aiemmin esitellyt luvussa 2.3. Tausta-ajatuksena on se, että tekstilajin kommunikatiivinen päämäärä toteutuu tekstin sisältämien eri osien kautta. Osilla on omat kommunikatiiviset tehtävänsä tekstissä ja toisaalta myös yhteinen kommunikatiivinen päämäärä. (Bhatia 1993: 30–33.) Näitä osia nimitän tässä tutkimuksessa funktionaaliksi jaksoiksi.

Käytännössä pyrin poimimaan tekstistä funktionaaliset jaksot tekstin eri osien tehtäviä tarkastelemalla. Nimeän funktionaaliset jaksot sen mukaan, mikä niiden pääasiallinen funktio tekstissä on. Jaksojen nimeämisessä käytän apuna myös Cheongin (1999) tutkimuksessaan käyttämiä funktionaalisten jaksojen nimityksiä, jotka olen suomentanut. Funktioiden määrittämisen lisäksi tarkkailen erilaisia tekstissä olevia lingvistisiä vihjeitä. Lingvistisillä vihjeillä tarkoitan sanavalintoja, esimerkiksi verbejä ja substantiiveja, ja erilaisia saarnaajien käyttämiä ilmaisuja, jotka antavat suuntaa tekstin jaksottumiselle. Pyrin lisäämään analyysin luotettavuutta luonnehtimalla jaksojen tehtävät ja erityispiirteet mahdollisimman perusteellisesti.

Tarkastelen saarnapuheiden sanastoa ja erilaisia ilmaisullisia valintoja kuitenkin vain siinä määrin, kuin se saarnaajien henkilökohtaisten tavoitteiden, funktionaalisten jaksojen ja niiden ominaispiirteiden määrittämisessä on tarpeen. Tarkkailen saarnoista sanastollisesti esimerkiksi sitä, esiintyykö joissakin jaksoissa tyypillisesti esimerkiksi enemmän hengellisen elämän sanastoa kuin toisissa. Lisäksi kiinnitän huomiota persoonapronomineihin; käytetäänkö niitä jossakin jaksossa erityisellä tavalla. Sananvalinnoista voi ilmetä esimerkiksi erityinen puhuja-yleisö -suhteen laatu, jota myös Leiber (2003) on tarkastellut. Sananvalintojen tarkkailusta esimerkkinä toimii esimerkiksi Bhatian analyysi oman kirjansa johdannosta, jonka sa-

nanvalinnoissa vuorottelevat toisaalta akateemiseen kielenkäyttöön kuuluvat sanat ja toisaalta esimerkiksi mainostamiseen liittyvät positiiviset adjektiivit (Bhatia 2004: 171).

Sananvalintojen lisäksi lingvistiksi vihjeiksi voidaan laskea myös erilaiset saarnaajien käyttämät ilmaisut. Tekstin tasolla ilmaisutavan valinnan voidaan olettaa olevan yhteydessä siihen, mihin koko tekstillä pyritään (Heikkinen–Voutilainen 2009: 148). Ilmaisutapoihin liittyy tässä erityisesti se, että puheen vaikuttavuutta voidaan rakenteeseen liittyvien ratkaisujen lisäksi tehostaa erilaisten kielellisten tehokeinojen avulla. Kielelliset tehokeinot toimivat asian havainnollistajina ja sanoman vaikuttavuuden tehostajina. Se, mitä tehokeinoja kannattaa käyttää, riippuu esimerkiksi saarnan aiheesta. (Jolkkonen 2001: 188.) Jolkkosen (2001: 187–202) listaamat saarnan kielelliset tehokeinot (kertomukset, vertauspuheet, tapausesimerkit, kielikuvat, vertaukset, metaforat, toisto, retoriset kysymykset ja huudahdukset, vastakohta-asettelut, kärjistetyt ja liioittelevat väitteet, tunnetut lauseet ja sitaatit) toimivat apuna aineiston saarnojen funktionaalisten jaksojen kielellisten erityispiirteiden selvittämisessä. Tarkastelen jaksoja tyypitellessäni sitä, onko esimerkiksi jollekin tietylle funktionaaliselle jaksolle ominaista jonkin tietyn kielellisen tehokeinon käyttö.

Funktionaalisten jaksojen ja niiden tehtävien tunnistamisessa hyödynnän paitsi Cheongin tutkimusta (1999) ja taustoittavassa analyysiosassa tekemiäni havaintoja saarnan kommunikatiivisesta päämäärästä, niin myös aikaisemmissa saarnapuheita koskevissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja saarnan eri osista tai rakenteesta, joita on esitelty luvussa 1.3. Lisäksi käytän apuna julistustyyppien ideaa. Saarnapuheiden tietynlaiseen rakentumisen liittyen Huotari on esittänyt, että saarnan voidaan katsoa koostuvan monentyyppisestä julistuksesta. Huotari selvitti tutkimuksessaan ”Saarna kohtaa kuulijan” sitä, miten saarnoissa otetaan huomioon päivän teksti ja saarnan kuulijat. Tutkimuksessaan saarnojen sisältämä julistus tyypiteltiin kahdeksaan luokkaan, jotka ovat tekstiä kuvaileva, pelastustapahtumaan keskittyvä, herätys-, hengellistä kilvoitusta kuvaileva, opillinen, sielunhoidollinen, kuulijan elämäntilanteita kuvaileva ja yhteiskunnallinen julistus. (Huotari 1985: 40–41, 90–92). Kaikkien julistustyyppiluokkien tarkempi kuvaus on liitteenä (LIITE 2). Liitteessä Huotarin julistustyyppikuvaukset ovat joitakin ilmaisu- ja sanajärjestysmuutoksia lukuun ottamatta autenttisia.

Julistustyyppiluokat ovat idealtaan hyvin lähellä ajatusta tekstin funktionaalisista jaksoista, koska ne paljastavat asioita tekstin osien funktioista. Esimerkiksi herätysjulistuksen funktiona voisi tulkita olevan kuulijan kutsuminen Jumalan tai seurakunnan yhteyteen tai tekemään evankeliumin mukaisia tekoja. Opillisen julistuksen funktiona taas on selvästi opettaa kuulijoita. Toisaalta monet julistustyypeistä painottuvat enemmän julistuksen sisällöllisen

kuin funktionaalisen toiminnan kannalta, joten kaikilta osin niiden hyödyntäminen ei ole mahdollista.

Olen jakanut saarnapuheen rakenteen funktionaalisten jaksojen lisäksi kolmeen osaan; johdantoon, käsittelyosaan ja päätäntöön. Tämä on perusteltua, koska kolmijakoa voidaan pitää muodollisena yleisrakenteena kirjoitetulle tekstille (Mikkonen 2010: 78), ja kirjalliseen muotoon saatetut saarnapuheet vaikuttaisivat noudattavan samankaltaista rakennetta. Lisäksi jo antiikin retoriikan ihanteiden mukaan puhe rakentuu kolmesta osasta, jotka ovat lyhyt aiheeseen johdatteleva aloitus, puheen varsinainen sisältö ja kohottava loppu (Torkki 2006: 147). En kuitenkaan pidä kolmijakoa tässä tutkimuksessa tärkeänä saarnapuheen rakenteen määrittäjänä muuten kuin siinä määrin, että olen tarkkaillut funktionaalisten jaksojen esiintymistä ja järjestystä näiden kolmen puheen osan sisällä ja välillä.

Tässä tutkimuksessa saarnoja ei jaotella eri saarnatyyppeihin tai alagenreihin, koska koin sen lyhyen kokeilun jälkeen hyvin vaativaksi tehtäväksi. Kokeilin jakaa saarnat ensin kahteen ryhmään, tekstuaalisiin ja temaattisiin saarnoihin (Leiber 2003: 56) ja sitten laajensin ryhmiinjakoa näiden lisäksi esimerkiksi meditatiivisiin ja narratiivisiin saarnoihin (Pihkala 1996: 128–135), mutta en kokenut tätä tapaa toimivaksi aineistoni kanssa. Osa saarnoista oli melko selkeästi jonkin tyyppiseen alatekstilajiin kuuluvia, mutta suurimmassa osassa oli havaittavissa piirteitä useista luokista. Saarnojen luokittelu tuntui siis jokseenkin teennäiseltä, joten luovuin siitä.

Kvalitatiivisen analyysin tukena käytän myös kvantitatiivista funktionaalisten jaksojen kuvaamista. Olen selvittänyt kvantitatiivisesti, kuinka monesta aineiston saarnasta eri funktionaaliset jaksot ovat löydettävissä. Lisäksi olen laskenut funktionaalisten jaksojen esiintymiä johdannossa, käsittelyosassa ja päätännössä, jotta jakson tyypillisin paikka saarnapuheessa ja jakson esiintyvyys eri saarnapuheen osissa olisi todennettavissa muutenkin kuin kvalitatiivisesti.

Analyysin jakaantuminen eri lukuihin on ikään kuin liukuma tekstilajin staattisuudesta dynaamisuuteen. Aluksi esittelen saarnan funktionaalisia jaksoja tyypillisimmissä paikoissaan ja tyypillisimmässä ilmeisyydessään. Luon myös katsauksen siihen, miltä jaksojen keskinäiset suhteet tyypillisesti näyttävät. Lisäksi esittelen havaintoja, jotka olen tehnyt funktionaalisten jaksojen päällekkäisyydestä. Tyypillisyyden mittarina käytän lähinnä kvalitatiivisia laskelmia.

Saarnapuheiden heterogeenisyys ei tule kyllin esille mekaanisessa tyypillisten jaksojen, niiden tyypillisten esiintymispaikkojen ja tyypillisten suhteiden esittelyssä. Siksi tämän jälkeen esittelen niitä variaatioita, joita saarnojen funktionaalisiin jaksoihin liittyy. Aluksi käyn läpi jaksoja, jotka esiintyvät saarnan kokonaisrakenteessa satunnaisesti erikoisissa paikoissa.

Sen jälkeen nostan esiin erilaisia havaintoja siitä, miten eri tavoin luovasti saarnaajat ovat muokanneet tekstilajia. Sekä jaksojen erikoisiin esiintymispaikkoihin että saarnatekstilajin muokkaamiseen liittyy keskeisesti ajatus saarnaajien henkilökohtaisista tavoitteista (private intentions).

Analyysivaiheessa olen erotellut funktionaaliset jaksot saarnakohtaisesti omaan taulukkoonsa, ja tämä taulukko on toiminut itselleni analyysin apuna. Olen merkinnyt funktionaaliset jaksot omiin sarakkeisiinsa sen mukaan, kuuluvatko ne saarnapuheen johdantoon, käsitteilyosaan vai päätäntöön. Jaksot ovat taulukossa samassa järjestyksessä, kuin ne saarnassa esiintyvät.

4 SAARNA KIRJALLISUUDEN VALOSSA

4.1 Saarnan konteksti

Varsinaisen analyysiosan aloitan luomalla katsauksen saarnan kontekstiin, tehtävään ja rakenteeseen erilaisten saarnoja ja saarnaamista käsittelevien teosten avulla. Bhatia pitää tilanteen ja kontekstin analyysia olennaisena vaiheena tekstilajin tutkimisessa (2004), joten kontekstin määrittelemisen eri lähteiden avulla on looginen tapa aloittaa analyysiosa. Olen itse valinnut käsiteltäväksi myös tehtävän, koska on kiinnostavaa verrata funktionaalisten jaksoiden tehtäviä saarnapuheille etukäteen asetettuihin tehtäviin. Aloitan saarnojen kontekstin kuvaamisella, josta siirryn seuraavassa alaluvussa saarnan tehtäviin ja rakenteeseen. Saarnatilannetta olen käsitellyt aiemmin johdannon ensimmäisessä alaluvussa 1.1, jossa olen jonkin verran kuvailut myös saarnan tehtävää jumalanpalveluksen kokonaisuudessa.

Konteksti on sekä tekstinsisäinen että -ulkoinen tekijä, joka vaikuttaa tekstilajin yhtenäisyyteen. Konteksti vaikuttaa myös suoraan tekstilajin rakenteen muodostumiseen, koska rakenteen kannalta on merkityksellistä, missä kontekstissa teksti toimii. (Bhatia 2004: 125–126). Kontekstiin päästään siis käsiksi myös tekstiä tarkastelemalla (Heikkinen–Hiidenmaa 1999: 142). Tässä luvussa esittelen saarnapuheiden kontekstia siitä näkökulmasta, millaisena se erilaisissa lähdeoteoksissa näyttäytyy, mutta konteksti liittyy toki yhtenä taustalla toimivana osana myös seuraavissa luvuissa tekemääni tekstianalyysiin.

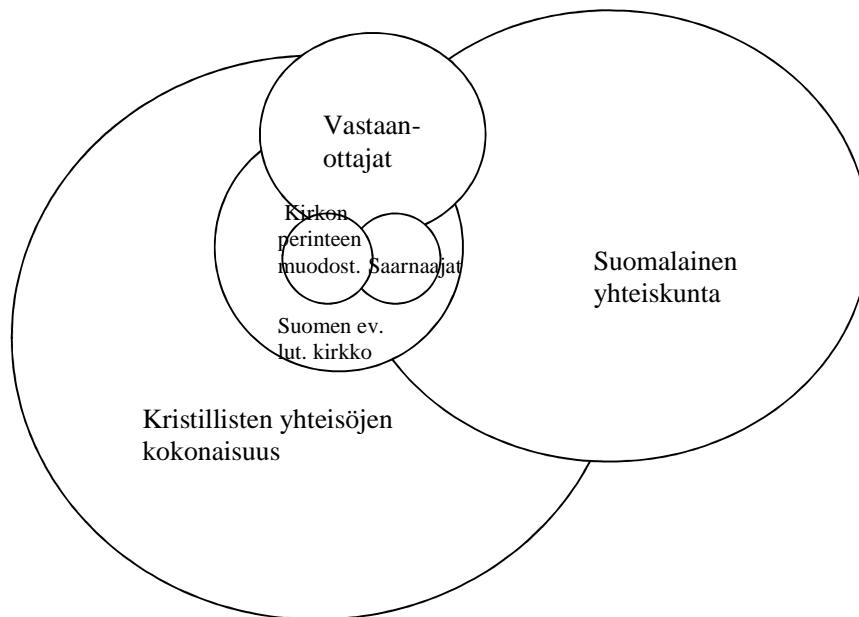
Saarnan suppea konteksti on jumalanpalveluksen kokonaisuus eli liturgia. Myös historiallisesti saarnan paikka on aina ollut liturgiassa. (Pihkala 1996: 121.) Seuraava kuvio havainnollistaa messun liturgisia osia, joista yksi on saarna. Kuvio on pelkistetty versio Jumalanpalvelusten kirjan esittämästä messukaavasta, saarna ja sitä välittömästi ympäröivät osat on korostettu lihavoimalla.

I Johdanto	1. Alkuvirsi 2. Alkusiunaus 3. Johdantosanat 4. Yhteinen rippi 5. Päivän psalmi 6. Herra armahda (Kyrie) 7. Kunnia (Gloria) ja kiitosvirsi Pyhälle Kolminaisuudelle 8. Päivän rukous
II Sana	9. Ensimmäinen lukukappale 10. Vastaus 11. Toinen lukukappale 12. Päivän virsi eli graduaali (Graduale) 13. Evankeliumi 14. Virsi 15. Saarna 16. Uskontunnustus (Credo) 17. Virsi 18. Yhteinen esirukous
III Ehtoollinen	19. Uhrivirsi eli offertorio (Offertorium) 20. Ehtoollisrukous (Eukaristinen rukous) 21. Isä meidän (Pater noster) 22. Herran rauha (Pax) 23. Jumalan Karitsa (Agnus Dei) 24. Ehtoollisen vietto 25. Kiitosrukous
IV Päätös	26. Ylistys 27. Siunaus

Kuvio 6. Messun liturgiset osat (Kirkkokäsikirja 1 Jumalanpalvelusten kirja).

Kuviosta huomataan, että päiväjumalanpalvelukseen kuuluvan saarnan ympäröivä suppea konteksti on hyvin tarkkaan määritelty. Evankeliumin lukua seuraa saarna, jota puolestaan seuraa uskontunnustus. Liturgiassa on monenlaista valinnaisuutta, mutta pääpiirteissään sitä noudatetaan tällaisena jokaisessa messussa. Sanajumalanpalveluksessa liturgia on muuten hyvin samanlainen, mutta ehtoollisosa on korvattu rukousosalla. Osa kuvioon liitetyistä, liturgiaan kuuluvista virsiosista on valinnaisia, esimerkiksi saarnaa edeltävän virren tilalla voi olla muuta musiikkia. (Kirkkokäsikirja 1 Jumalanpalvelusten kirja.) Kuitenkin tarkkaan määrittelystä liturgiasta huolimatta koko jumalanpalveluksen voidaan ajatella myös olevan ikään kuin rukousta. Kotila toteaaakin, että niin kuin ei ole olemassa yhtä ainoaa ja oikeaa tapaa rukoilla, niin ei ole myöskään yhtä ainoaa ja oikeaa tapaa viettää jumalanpalvelusta (2004: 23), vaikka jumalanpalveluksessa tietynlainen säädely liturginen kehys onkin.

Seuraava kuvio havainnollistaa Lampisen (1990) hahmottelemaa saarnan viestintäjärjestelmän rakennetta. Tätä viestintäjärjestelmää voidaan luonnehtia saarnan laajaksi kontekstiksi.

Kuvio 7. Saarnan viestintäjärjestelmän rakenne (Lampinen 1990: 128).

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on Lampisen mukaan alajärjestelmä kahdelle suuremmalle järjestelmälle: maailmanlaajuiselle kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen kokonaisuudelle ja suomalaiselle yhteiskunnalle. Erilaisia alajärjestelmiä ovat esimerkiksi saarnan vastaanottajat, saarnoihin liittyvä perinne ja saarnaajat. Kaikki järjestelmän osat ovat päällekkäisiä, ja ne luonnollisesti vaikuttavat myös toisiinsa. (Lampinen 1990: 128.) Saarnat siis syntyvät kontekstissa, johon liittyy hyvin laajalti eri tahoja muista kristillisistä yhteisöistä ja yhteiskunnasta lähtien.

Jumalanpalveluksen uudistustyössä on evankelis-luterilaisessa kirkossa kuitenkin painotettu erityisesti liturgian ja inhimillisen kontekstin yhteenkuuluvuutta, jotta jumalanpalvelus tulisi lähelle siihen osallistuvia seurakuntalaisia. Jumalanpalveluksen kontekstuaalisuutta tutkinut Tapio Aaltonen tiivistää kontekstuaalisuuden tarkoittamaan evankeliumin ja kulttuurin vuorovaikutusta. (1996: 106.) Kuten Raamattuakin, myös saarnaa tulkitaan aina tietystä kontekstista käsin. Saarnassa pappi lisäksi tulkitsee raamatun tekstiä saarnan kuulijoille, ja tämä luo saaraan mielenkiintoisen kaksiuolotteisuuden. Vahtola luonnehtii julistamista tapahtumaksi, jossa julistuksen sisältö ja konkreettinen ihmisen elämä ovat vuorovaikutuksessa. Hän korostaa, että julistajan on tunnettava seurakuntansa tilanne. (Vahtola 2005.)

Teoriassa saarnoja voi tulla kuuntelemaan kuka tahansa maailman ihmisistä, koska evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalvelukset ovat avoimia tilaisuuksia. Lampisen mukaan

saarnaajalle todellinen kuulijakunta onkin aina luultu kuulijakunta, eli ne ihmiset, joille hän puhuu tai joiden hän uskoo olevan kuuntelemassa. Vaikka saarnaaja siis pyrki kohdentamaan saarnansa kuulijoille, hän ei kuitenkaan kärjistetysti sanoen voi tuntea kuulijakuntaansa läpikotaisin tai tietää kaikkia kirkkoon tulijoita ennalta. Saarnaajan valinnat perustuvat siis oletetulle yleisölle ja heidän tarpeilleen. (Lampinen 1990: 119–120.)

Jotain saarnojen kuulijoista voidaan kuitenkin päätellä tarkastelemalla esimerkiksi kirkon erilaisia asiakasryhmiä. Vuokko jakaa kirkon mahdolliset asiakkaat kolmeen erilaiseen ryhmään: neppariasiakkaisiin, vetoketjuasiakkaisiin ja tarra-asiakkaisiin. Ryhmien nimet kuvaavat asiakkaiden sitoutumista asiakassuhteeseen. Neppariasiakkaat ovat ”low-interest”-asiakkaita, jotka tahtovat olla hetkittäin kosketuksissa kirkkoon, mutta joilla ei yleensä ole pyrkimystä syvälliseen suhteeseen kirkon kanssa. Vuokko toteaa, että suurin osa suomalaisista on tällaisia kirkon neppariasiakkaita. Vetoketjuasiakas tarkoittaa ”high-interest” -asiakasta, joka haluaa kokea olevansa jatkuvasti kosketuksissa kirkkoon ja sen toimintaan. Vetoketjuasiakkaita voidaan luonnehtia myös kirkon kanta-asiakkaiksi. Tarra-asiakkaat ovat sen sijaan epätoivottu ryhmä minkä tahansa organisaation taholta, koska tällaisessa asiakassuhteessa organisaation pitää toimia täysin tarra-asiakkaiden toiveiden mukaan. (Vuokko 2002: 140–143.) Tavalliseen päiväjumalanpalvelukseen voisi ajatella osallistuvan lähinnä vetoketjuasiakkaita, koska neppariasiakkaat haluavat kohtaamisia kirkon kanssa harvemmin. Erityisesti suurempien kirkollisten juhlapyhien jumalanpalveluksissa neppariasiakkaita voisi sen sijaan ajatella todennäköisesti olevan paikalla.

Joka tapauksessa jumalanpalvelukseen saapuu aina hyvin monenlaisia ihmisiä, joilla on erilaisia käsityksiä esimerkiksi kristittyinä olemisesta. Toiset ajattelevat, että he eivät ikään kuin täytä uskovaisen mittaa, kun taas toiset kokevat hyvin vahvastikin kuuluvansa ikään kuin seurakunnan sisäpiiriin. Saarnaajan haasteena onkin kohdata nämä erilaiset kuulijaryhmät ja antaa kaikkia ajatellen esimerkiksi relevantteja haasteita saarnassaan. (Tuomi 2001: 49–50, 53.) Kuulijan on kuitenkin myös itse tunnettava joitakin saarnaan liittyviä skeemoja jo ennalta, jotta hän voisi ymmärtää saarnan. Suojanen mainitsee tällaisista skeemoista esimerkiksi saarnan lingvistiset rutiinimallit eli uskonnollisen rituaali- ja kasuaalikielen. (Suojanen 2001: 221–224.)

4.2 Saarnan tehtävä ja rakenne

Saarnalla on erilaisten lähdeteosten mukaan useita erilaisia tehtäviä. Saarna on hengelliseen elämään liittyvä tekstilaji, joten sen toteutumiseen liittyy akateemisella tutkimuksella tarkas-

teltavien asioiden lisäksi myös uskon näkökulma. Uskon näkökulmasta itse Jumala on läsnä jumalanpalveluksen sakramenteissa ja sanassa (Sariola 2001: 12). Jumalanpalveluksessa Jumalan sana vaikuttaa monimuotoisesti niin rukouksissa, virsissä ja lauluissa, luettuina raamatunteksteinä ja puhuttuna sanana eli saarnana (JP 2000: 195). Saarna ei ole ytimessä vaan itse ydintä, ja sitä voidaan pitää myös armonvälineenä (JP 2009: 16; Löytty 2011: 22). Tämä Jumalan läsnäolo lienee kristillisen uskon kannalta saarnan tärkein tehtävä, mutta siihen ei saarnaaja itse pysty omalla toiminnallaan vaikuttamaan. Pyhän Hengen uskotaan olevan läsnä saarnassa ja saarnatilanteessa tekemässä työtään ihmisten kautta ja ihmisistä riippumatta (Vahtola 2005). Mihin saarnan tehtäviin saarnaajat sitten pystyvät vaikuttamaan?

Saarnan päätehtävänä on yhdistää kirkon oppi ja ihmisen kokemukset toisistaan voimaa saavaksi kokonaisuudeksi (JP 2009: 93). Ihmisen kokemusten ja kirkon opin yhdistämiseen viittaa myös Löytty. Saarnaan kuuluu soveltaminen eli kohdentaminen ja saarnan ja esitelmän ero on juuri kohdentamisessa. ”Esitelmä esittelee, saarna kohdentaa.” (Löytty 2011: 39.) Suomalaisia saarnoja onkin kritisoitu juuri esitelmämäisyydestä.

Yksi saarnan tehtävistä on vaikuttaminen. Jo kirkkoisä Augustinus opetti, että saarnan tehtävänä on vaikuttaa ihmisen tietoon, tunteisiin ja tahtoon. Kansanahon mukaan Augustinus oli sitä mieltä, että saarnan tulee opettaa, ilahduttaa ja taivuttaa kuulijaa. (Kansanaho 1985: 15–17.) Puheen teho ja vaikuttavuus luodaan erityisesti tunteiden avulla. Torkki siteeraa Quintillianusta, jonka mukaan kevyet ja viihdyttävät tunteet tulee sijoittaa puheen alkuun ja vakavat tunteet puheen loppuun. Tunteiden avulla siis ensin avataan kanava kuulijoihin. Lopun syvempien tunteiden on tarkoitus saada aikaan se, että puhujan päämäärä toteutuu ja kuulijoiden asenteet muuttuvat. Puheen vaikuttavuus ei kuitenkaan rajoitu pelkästään puhetahtumaan, vaan sen on tarkoitus ulottua myös puheen ulkopuolelle. (Torkki 2006: 145–146.) Vakuuttavan puheen tavoitteena on aikaansaada asennemuutos puheen kuulijoissa. Asenteen muuttaminen tapahtuu kahden vaiheen kautta. Ensin puhujan tulee purkaa ja hajottaa vanha vakaumus ja seuraavaksi perustella vanhan tilalle uusi vakaumus. (Torkki 2006: 39).

Jumalanpalveluksen oppaassa todetaan, että saarnan tehtävä on luterilaisen käsityksen mukaan ”puhtaan evankeliumin julistaminen ja opettaminen”. Saarnan opetusluonne tarkoittaa sitä, että se syventää uskoa kertomalla esimerkiksi liturgiassa luettujen raamatuntekstien merkityksestä nykypäivänä. Lisäksi saarna kertoo siitä, mitä kristillinen usko tai Jeesuksen seuraaminen arjessa tarkoittaa. Saarnan tehtävää kuvataan evankelioivaksi, missionaariseksi, synnin paljastavaksi ja profeetalliseksi. Missionaarisella tehtävällä tarkoitetaan sitä, että saarnassa kutsutaan evankeliumin eli ilosanoman vastaanottoon. Saarnan tulee myös lohduttaa, puhutella sekä kehottaa ja kannustaa hyviin tekoihin. (JP 2009: 91–93.)

Saarna siis julistaa. Saarnan olemukseen kuuluu, että se on julistusta nimenomaan liturgiassa (Pihkala 1996: 121). Saarnan tehtävänä on evankeliumin sanoman julistaminen ja vakuuttaminen seurakunnalle (Kotila 2001: 27). Evankeliumin julistamisen lisäksi saarnaaja yrittää vakuuttaa kuulemaan saapuneet seurakuntalaiset esimerkiksi omista ajatuksistaan ja tulkinnoistaan. Saarnan tehtävänä on siis myös suostuttelemine, ja saarnan voidaan luonnehtia olevan suostuttelevaa viestintää. Suostuttelemine liittyy esimerkiksi juuri saarnan vaikuttavuuteen ja vallankäytön kysymyksiin. Suostuttelevan viestinnän periaatteiden mukaan saarnaajan tulee pyrkiä luomaan itsestään ja esittämästään asiasta luotettava kuva. (Suojanen 2001: 217–233.)

Olen koostanut edellä eri lähteiden pohjalta esittelemäni saarnan tehtävät seuraavaan kuvioon. Kuviossa olevien saarnan eri tehtävien lähteet selviävät edellisistä kappaleista.

Kuvio 8. Saarnan tehtäviä eri lähteiden mukaan.

Saarnaajan institutionaaliseen rooliin kohdistuu erilaisia sekä uskonyhteisön että yhteiskunnan asettamia velvoitteita ja odotuksia (Leiber 2003: 60). Toisaalta saarnalta odotetaan vahvaa sanomaa ja evankeliointia, ja toisaalta saarnan tulisi jossain määrin myös onnistua kilpailemaan viihdyttävämpien tiedotuskanavien rinnalla. Kuitenkin sellaisiakin näkemyksiä on, että tärkeintä ei ole pyrkiä pitämään hyvää saarnaa, vaan puhua totta sekä pään että sydämen tasolla (Hänninen 2001: 212). Laadukkaan jumalanpalvelussaarnan olemus voidaan kuitenkin kiittää sanaan *ymmärrettävä*. Laadukas saarna on siis sellainen, että jokaisen kuuntelijan on mahdollista ymmärtää se. (Mäkelä 2001: 138.)

Seuraavaksi tarkastelen saarnojen rakenteen ideaalimalleja saarnaamista koskevien oppaiden avulla. Käsittelen saarnan rakenteeseen kohdistuvia odotuksia sekä puhetaidon eli retoriikan että homiletiikan eli saarnaopin näkökulmasta, koska oppaat edustavat näitä molempia näkökulmia. Oppaat on esitelty tarkemmin aineistoluvussa 3.1. Keskityn erityisesti siihen, millaisia rakenteeseen liittyviä asioita teoksissa arvostetaan. Näitä havaintoja vertailen analyysiluvussa 6.4 varsinaisesta tekstianalyysistä saamiini tuloksiin.

Pyrkimys homiletiikassa on melko lailla sama kuin retoriikassakin; se, että saarnan sanoma tavoittaa kuulijan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Homiletiikassa ei kuitenkaan anneta niin selkeitä malleja puheiden rakenteelle kuin retoriikassa. Tämän takia tässä luvussa käsittely painottuu enemmän retoriikan oppien esittelyyn. Retoriikkaa ja homiletiikkaa on joissakin tapauksissa pidetty jopa toisilleen vastakkaisina näkemyksinä, mutta itse ajattelen niiden tukevan ja täydentävän toisiaan.

Retoriikan näkökulmasta ajateltuna saarnapuheita koskevat samat puhetaidon säännöt ja lainalaisuudet kuin muitakin puheita, vaikka saarna on puheena oma lajinsa (Löytty 2011: 35). Torkki siteeraa antiikin Rooman reettoreita eli puhetaidon opettajia antaessaan ohjeita siihen, miten puheita voitaisiin parantaa, jotta puhujan viesti tavoittaisi kuulijat paremmin. Puhujalla on mahdollisuus vaikuttaa kolmeen asiaan parantaakseen puheensa kuunneltavuutta, siihen mitä sanotaan (asia, inventio), missä järjestyksessä sanotaan (esittämisyjärjestys, dispositio) ja millä tavalla sanotaan (esitystapa, kieli, tyyli, elokuutio). Jotta puheita voitaisiin parantaa, on kiinnitettävä huomiota näihin kaikkiin kolmeen seikkaan. Puheen seuraamista voi helpottaa myös puheen rakenteeseen ja etenemiseen viittaavien fraasien avulla (Torkki 2006: 87, 96). Tällaisia fraaseja voivat olla esimerkiksi “aion seuraavaksi käsitellä x:ää” tai “olen tähän mennessä puhunut y:stä ja nyt aion seuraavaksi kertoa z:sta”. Fraasien avulla kuulijan on helpompi hahmottaa, millaisista osista puhe muodostuu. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin asia on keskimäinen kysymys, eli missä järjestyksessä asiat puheessa sanotaan.

Torkki kirjoittaa, että puheen tehoa lisää yksinkertainen ja selvä rakenne, jossa asiat on ryhmitelty aihealueiksi, ja nämä eri aihealueet ovat loogisessa suhteessa toisiinsa. Tällä tavoin puheeseen syntyy rytmi ja juoni. Puheen seuraamista helpottaakseen puhujan on sijoitettava pääväitteensä mielellään puheen alkupuolelle ja perustelut sen jälkeen. Toisin kuin kirjoitetun tekstin lukijan, puheen kuulijan ei ole mahdollista palata uudelleen puheen niihin kohtiin, jotka ovat jääneet kuulijalle epäselviksi tai unohtuneet. Pääväite on siksi hyvä ilmaista heti puheen alkupuolella, koska se sitoo yhteen kaiken, mitä kuulija sen jälkeen kuulee. Puhuja voi tällä tavoin myös luoda puheeseen eteenpäin nojaavan rakenteen, jossa kaikki edellä kerrottu luo kuulijalle odotuksia siitä, mitä vielä on tulossa. Näin kuulijan mielenkiinto

pysyy paremmin yllä, koska kuulijalla on odotuksia puheen suhteen. (Torkki 2006: 95–96, 107.)

Puheen rakenteen on siis retoriikan oppien mukaan oltava riittävän selkeä ja yksinkertainen, jotta se soveltuu puheen hetkelliseen olemukseen. Kuulijan on saatava asioista selvää kerta kuulemalta. Kun puheen rakenne on selvä, kuulijan ei tarvitse ponnistella kuunnellensa puhetta, koska hän tietää, mitä puheessa on tapahtunut, mitä juuri nyt tapahtuu ja mitä on vielä tulossa. (Torkki 2006: 96.)

Torkki esittelee (2006: 144) teoksessaan retoriikan oppeihin perustavan vakuuttavan puheen rakenteen mallin. Retoriikan ohjeiden mukaan puheen tulisi alkaa kuuntelijoiden herättämisellä ja puheen keskivaiheilla intensiteetti saa laskea. Puheen tulisi päättyä vaikuttavimpaan kohtansa. Yleisenä virheenä retoriikan näkökulmasta puheen pitämisessä voidaan pitää sitä, että puhuja käyttää kaikki resurssinsa heti puheen alussa ja kadottaa lopussa puheen intensiteetin, eli tehon jolla yleisö seuraa puhetta.

Retoriikan ihanteiden mukaan puhe rakentuu kolmesta osasta: alusta, käsittelyosasta ja lopetuksesta (Torkki 2006: 147). Puheen alun (ekskordium) tehtävänä on retoriikan näkökulmasta kanavan avaaminen kuulijoihin, eli ensivaikutelman luominen ja kuulijoiden hyväntahtoisuuden herättäminen. Hyväntahtoisuuden herättäminen ei ole välttämätöntä, koska kuuntelijoiden kiinnostuksen voi herättää jokin hieman negatiivisempikin tunne. Esimerkiksi jos puhuja kiistää jonkin yleisesti tunnetun tosiasian heti alussa, voi se herättää kuulijoissa ärtyymystä ja negatiivisia tunteita, mutta samalla kiinnostuksen puhujan asiaa kohtaan. (Torkki 2006: 148–158.)

Puheen käsittelyosassa (teesi ja argumentaatio) on tarkoitus erityisesti vaikuttaa kuulijoihin. Puheen vakuuttavuudesta ja vaikuttavuudesta puhuessaan Torkki nostaa esiin Aristoteleen kolmijaon, jota puhujan olisi hänen mukaansa syytä pohtia puhetta valmistellessaan. Kolme tärkeää kysymystä ovat, miten luon uskottavuuteni puhujana, miten vetoan kuulijoiden järkeen ja miten vetoan kuulijoiden tunteisiin. Hyvä puhuja hyödyntää näitä kaikkia kolmea elementtiä puheessaan ja onnistunut puhe on ”uskottavan ihmisen tunteisiin vetoavaa puhetta, jolla on hyvä looginen sisältö”. (Torkki 2006: 160–161.)

Puheen lopetuksen (peroraatio) tavoite on, että kuullut asiat muuttuvat käytännön toiminnaksi. Puheen lopetus saa ikään kuin ravistella kuulijaa ja jättää tämän vahvojen tunteiden valtaan. Lisäksi kuulijaa täytyy Torkin mukaan auttaa jäsentämään kuullun puheen sisältö lyhyen tiivistämisen avulla. (Torkki 2006: 229–230.)

Retoriikasta eroava tapa käsitellä saarnapuheen pitämisen taitoa on homiletiikka eli saarnaoppi, ja tätä näkökulmaa tässä yhteydessä edustaa Martin Nicol. Homiletiikka korostaa

Nicolin mukaan saarnan sisällön ja muodon tiivistä yhteyttä. Saarnaa pidetään homiletiikassa tapahtumaluonteisena, monikerroksisena ilmiönä ja ikään kuin taiteena taiteen joukossa. (Nicol 2005: 32–35, 135.) Saarnan taiteelliseen luonteeseen liittyy esimerkiksi se, ettei saarnaa tulisi esimerkiksi lukea suoraan paperista, vaikka se usein tapana onkin (Nicol 2005: 154–155).

Nicol lähestyy (2005: 135–148) homileettista saarnan laatimisen tapaa vertaamalla sitä elokuvakäsikirjoitukseen. Käsikirjoitukseen kuuluu rakenteen lisäksi esimerkiksi näkökulman ja otsikon valinta. Homiletiikan käsitys saarnan rakenteesta muistuttaa hyvin paljon funktionaalisten jaksojen teoriaa, ja Nicol viittaa tässä kohtaa David Buttrickin luomaan käsitteistöön. Buttrickin mukaan saarnan rakenne muodostuu liikkuvista osista (moves), jotka ovat saarnan pieniä rakenneyksiköitä. Liikkuvilla osilla saarnassa tehdään kielen avulla erilaisia tekoja, ja vuorovaikutus saarnan osien ja kokonaisrakenteen kanssa muodostaa saarnan. (Buttrick 1987: 23–24.) Liikkuvilla osilla on alku ja loppu, jotka ovat selvästi tunnistettavissa. Osat kuitenkin toimivat selvästi yhdessä edellisten ja seuraavien osien kanssa, joten ne eivät voi esiintyä saarnasta irrallisina. Liikkuvien osien sisällä käytetään erilaisia kielellisiä keinoja, joiden avulla osiin luodaan sisäisiä jännitteitä. Saarnan kokonaisjännite muodostuu yksittäisten liikkuvien osien muodostamista jännitekaarista. (Nicol 2005: 143–144.) Saarnan yksittäiset rakenneosat ovat siis hyvin merkityksellisiä kokonaisrakenteen toimivuuden kannalta.

Rakenteellisesti homiletiikka ei tarjoa saarnaajille yhtä selkeää ideaalimallia kuin retoriikka. Rakenteen ja liikkuvien osien suhteen ei Nicoln mukaan ole hyvä rajoittaa saarnaajien omaa mielikuvitusta. Kuitenkin rakenteen täytyy toimia yhdessä sen kanssa, mitä saarnassa käsitellään. Lisäksi saarnaan on hyvä luoda toimiva kokonaisjäsenitys, jossa liikkuvien osien järjestys ja suhteet ovat harkittuja. Kokonaisjäsenityksellä tarkoitetaan puheen asiasisällön järjestäytymistä. (Nicol 2005: 144–145.) Nicoln näkemykset ihannesaarnan rakenteen suhteen voisi kaiken kaikkiaan kiteyttää ilmaukseen ”sopivasti, mutta ei liikaa”. Saarnapuheen toteuttamiselle ei aseteta suuria rajoituksia, mutta Nicol kuitenkin toteaa selvästi, että kokonaisjäsenityksen tulee olla toimiva (Nicol 2005: 144).

Lopuksi olen vielä tiivistänyt edellä esiteltyjen asioiden perusteella taulukon, jossa esittelen sekä retoriikan että homiletiikan puolelta kolme saarnapuheidon rakenteen kokoamiseen liittyvää ideaalia päälinjaa.

Taulukko 1. Kolme retoriikan ja homiletiikan näkökulmaa ideaaliin saarnaan.

Retoriikka (Torkki 2006)	Homiletiikka (Nicol 2005)
<ul style="list-style-type: none"> • Vaikuttavan puheen alku avaa kanavan kuulijoihin, käsittelyosa vaikuttaa kuulijaan ja lopetuksessa kuullut asiat muutetaan käytännön toiminnaksi. • Vaikuttavan puheen rakenteen oltava selkeä ja riittävän yksinkertainen, ja asiat on ryhmiteltävä aihealueiksi. • Vaikuttavan puheen tulee alkaa kuulijoiden herättämisellä ja päättyä vaikuttavimpaan kohtaansa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Saarna on taidetta taiteiden joukossa, ja sen rakennetta voidaan verrata esimerkiksi käsikirjoitukseen. • Saarna muodostuu liikkuvista osista, joilla tehdään erilaisia tekoja. Liikkuvilla osilla on sisäisiä jännitteitä, jotka yhdessä muodostavat saarnan kokonaisjännitteen. • Saarnalla tulee olla toimiva ja harkittu kokonaisuus.

5 SAARNAN FUNKTIONAALINEN RAKENNE

5.1 Saarnan funktionaaliset jaksot

Seuraavissa luvuissa käsittelen aineiston saarnapuheista löytämiäni funktionaalisia jaksoja. Olen jakanut funktionaalisten jaksosten analyysin käsittelyn kolmeen osaan; johdantoon, käsittelyosaan ja päätäntöön. Tätä kolmijakoa voidaan pitää muodollisena yleisrakenteena kirjoitetulle tekstille (Mikkonen 2010: 78), ja kirjalliseen muotoon saatetut saarnapuheet vaikuttaisivat noudattavan samankaltaista rakennetta. Esittelen funktionaaliset jaksot näissä luvuissa johdannon, käsittelyosan tai päätännön yhteydessä riippuen siitä, missä jakso esiintyy useimmin.

5.1.1 Johdanto

Analyysin perusteella löysin saarnapuheiden johdannoista viisi erilaista funktionaalista jaksoa, jotka esiintyvät ensisijaisesti saarnojen johdannoissa. Nimesin jaksot niiden funktioiden perusteella. Jaksot ovat *kiinnostuksen herättäminen*, *avaus*, *väittäminen*, *päivän tekstiin liittäminen* ja *siirtymä*. Seuraavaksi esittelen nämä jaksot yksi kerrallaan.

Kiinnostuksen herättäminen

Kiinnostuksen herättäminen esiintyy yleensä aivan johdannon alussa joko ensimmäisenä tai toisena jaksosena. Jakso esiintyy yhteensä 12 johdannossa, ja sen funktio on nimensä mukaisesti lähinnä kuulijoiden kiinnostuksen herättäminen eikä esimerkiksi informointi. Sama jakso löytyy myös Cheongin (1999) tutkimista saarnoista.

Jakson funktio toteutuu aineiston saarnoissa kielellisesti eri tavoin. Erilaiset kertomukset ja tapausesimerkit ovat saarnan kielellisiä tehokeinoja (Jolkkonen 2001: 189–190), ja yksi kiinnostuksen herättämisen keinoista onkin saarnan aiheeseen liittyvä narratiivi. Seuraavan esimerkin narratiivi on Jumalan lahjojen hoitamista käsittelevästä saarnasta:

Kerronpa teille tarinan Antoniosta. Antonio oli innokas oppimaan musiikkia. – – Antonio ei osannut laulaa tai soittaa tai opettaa tai saarnata, mutta ei hänen tarvinnutkaan. Hänen velvollisuutensa oli käyttää sitä kykyä, joka hänellä oli. Antoniolla oli lahja. – – Mutta, kun hän uskollisesti käytti lahjaansa, siitä syntyi jotakin ainutlaatuista, joka on tuonut ja tuo yhä edelleen iloa ja siunausta monien, monien ihmisten elämään. Kukaan muu kuin Antonio itse ei olisi voinut käyttää hänen lahjaansa. (1)

Kiinnostusta herättävä vaikutus syntyy tässä tapauksessa mielenkiintoisen ja esimerkinomaisen kertomuksen avulla. Tarinan päähenkilö on Antonio Stradivari, kuuluisa italialainen jousisoitinten rakentaja, joten tarinalla on myös tapausesimerkin piirteitä.

Kiinnostuksen herättämiseen voi liittyä myös omakohtaisuus. Esimerkiksi eräs saarnaajista kertoo saarnansa aluksi oman kokemuksensa helluntaiseurakunnan rukouskokouksesta. Kuulijoiden huomion tavoittelussa voidaan käyttää apuna huumoria ja yllätyksellistä tai jopa arvoituksellista kielenkäyttöä, kuten esimerkeissä 2 ja 3. Huumorin käyttämisen ja yllätyksellisen kielenkäytön voidaan ajatella olevan myös ilahduttamista, jonka Augustinus mainitsee Kansanahon mukaan yhdeksi saarnan tehtävistä (1985: 15–17).

Voin tunnustaa, että kirkkopyhien aiheet ovat toisinaan sellaisia, että tulee itsekkin mietittyä mitä ihmettä tällä oikein tarkoitetaan. (2)

Minä en ole innokas kalamies, mutta sen verran olen virvelillä heitellyt, että tunnen käsissäni. Sielun silmilläni näen ja korvin kuulen, mitä tapahtuu, kun viehe lähtee lentoon. Kuuluu siiman vihellystä ja sitten kaukana ”plop”. Sitten alkaa kelaaminen.

Yhdeksän kuukauden päästä on joulukuun sikiön kehittymisen aika ennen syntymää. Ajatuksemme kohtaavat maan pinnan siellä. Nyt alkaa ajatusten keriminen. Ja jos hyvin käy, nappaa kiinni! (3)

Yllätyksellisyyteen voi liittyä myös esimerkiksi ristiriitainen tai muuten yllättävä väite tai tunteita herättävä kysymys. Esimerkki 3 on toisaalta hieman kiistanalainen, koska se sisältää myös informatiivisuutta, mikä ei ole tyypillistä kiinnostuksen herättämiselle. Informatiivisuudella tarkoitan tässä tapauksessa sitä, että saarnaaja vertaa saarnan ajatusrakennelman seuraamista virvelillä heittelyyn ja kelaamiseen. Kuitenkin tulkitsen niin, että jakson päätehtävä on herättää kuulijoiden kiinnostus.

Yllätyksellisen kielenkäytön lisäksi kiinnostuksen herättäjänä voi toimia myös yleisesti tunnettu fraasi, kuten eräässä aineiston saarnassa käytetty ”*niitä kuuluisia viimeisiä sanoja*”. Tunnetut lauseet ja sitaatit ovat jo itsessään saarnan tehokeinoja (Jolkkonen 2001). Tässä yhteydessä kuluneen fraasin käyttö Jeesuksen viimeisiä sanoja käsittelevän evankeliumitekstin lukemisen jälkeen kuitenkin luo lähinnä humoristisen tunnelman.

Avaus

Avaus tarkoittaa fraasimaista jaksoa, joka ei kuitenkaan nimestään huolimatta aina esiinny saarnatekstissä ensimmäisenä. Jakso esiintyy yhteensä 21 johdannossa, ja sen funktio on jokin tai kaikki seuraavista: kuulijoiden tervehtiminen, vietettävän pyhäpäivän nimeäminen tai

saarnaan tai evankeliumiin liittyvän otsikon, aiheen tai teeman maininta. Jakson nimellä ei siis viitata välttämättä saarnapuheen vaan pikemminkin sen aiheen avaamiseen. Seuraavat esimerkit ovat hyvin tyypillisiä avausjaksoja:

Tänään me juhlimme kuningasta, joka saapuu nöyränä. (4)

“Kohtaamisia aterialla” sopii hyvin tämän evankeliumin otsikoksi. (5)

Tänään kirkko viettää suurta juhlaa, helluntaita. (6)

Kuten kaikista esimerkeistä näkyy, avaus on yleensä hyvin tiivis jakso. Tyypillisiä kielellisiä piirteitä ovat fraasimaisuus, pyhäpäivän nimen mainitseminen ja ilmaisut *tänään* ja *tänä pyhäpäivänä*. Saarnaaja saattaa myös suoraan tervehtiä kuulijoita:

Jumalan, meidän Isämme, ja Herran Jeesuksen Kristuksen armo ja rauha teille. Tervehdys Etiopiasta. (7)

Edellisen esimerkin kaltaista kuulijoiden suoraa tervehtimistä esiintyy kuitenkin aineiston saarnoissa hyvin harvoin.

Päivän tekstiin liittäminen

Yksi johdanto-osassa useimmin esiintyvistä jaksoista on päivän tekstiin liittäminen, joka sisältää yleensä saarnan pääväitteen. Jakso löytyy yhteensä 39 johdannosta. Tämä jakso osoittaa, miten saarna liittyy taustatekstiin. Yleensä taustatekstinä on päivän evankeliumiteksti. Päivän tekstiin liittäminen on jakso, jossa saarnaaja taustatekstiä koskevilla valinnoillaan osoittaa sen, mitä hän haluaa saarnassaan väittää tai nostaa erityisesti käsittelemään.

Tämän sunnuntain evankeliumitekstissä Jeesus varoittaa meitä ahneudesta. Uudessa Testamentissa se luetaan kaikkein suurimpien paheitten joukkoon. – – (8)

Edellisen esimerkin saarnassa saarnaaja käsittelee omistamista ja siihen liittyvää ahneutta. Seuraavien esimerkkien saarnoissa saarnaajat puolestaan puhuvat elämän arvaamattomuudesta ja Jumalan huolenpidosta (9) ja rakkaudesta (10).

Evankeliumitekstissä kerrotaan Johannes Kastajan syntymävaiheista, siitä kuinka ihmiset odottivat, että lapselle annetaan isän nimi ja kukaties myöhemmin hänelle opetettaisiin sama ammatinkin kuin isälle, niin kuin tuohon aikaan oli tapana. [Varmasti tämän päivän vanhemmilla – –] Tuon raamatunkohdan pojan nimeksi ei kuitenkaan tullut isän nimi Sakarias, vaan hän sai ihan oman polkunsä ja nimensä: Johannes... se tarkoittaa “Jumala on armollinen”, ja hänen elämänsä tuli epäilemättä hyvin toisenlainen kuin mitä vanhemmat ja läheiset olivat ajatelleet. (9) Pietarille Jeesuksen rakastaminen oli vaarallista, jopa kuolettavan kohtalokasta. Kun Jeesus tuolla Tiberian järven rannalla pyysi Pietaria seuraamaan itseään, hän tiesi, että Pietarille se

seuraaminen tulisi merkitsemään samanlaiseen kuolemaan kulkemista Mestarinsa kanssa. Jeesuksen esimerkin tavoin Pietari joutui uhraamaan koko elämänsä. Hän kärsi marttyyrikuoleman keisari Neron toimeenpanemissa vainoissa kolmisenkymmentä vuotta myöhemmin. Perimätieto kertoo, että Pietari kuoli Roomassa pää alaspäin ristiinnaulittuna. Pietarin kohtalona oli rakkaus - kaiken antava, ehdoton, uhrautuva rakkaus. (10)

Päivän tekstiin liittäminen sisältää taustatekstin suoraa tai epäsuoraa lainaamista. Lisäksi saarnaaja voi tässä jaksossa avata tekstiä laajemminkin esimerkiksi taustoittamalla sitä historiallisten tai eksegeettisten näkökulmien avulla, kuten esimerkissä 11:

Adventtiin ja tähän odotuksen aikaan voi saada puhuttelevan näkökulman, jos ajattelee sen merkitystä samaan tapaan kuin ne Jerusalemin asukkaat, jotka toivottivat kuninkaansa tervetulleeksi. Heillä niin kutsuttu adventtiaika oli kestänyt noin 600-700 vuotta, jos aloitetaan laskeminen vaikkapa siitä kun he ensimmäistä kertaa kuulivat profeetta Sakarjan ennustukset rauhan kuninkaan saapumisesta – siis sen saman tekstin, joka meillä tänään on Vanhan testamentin lukukappaleena. Ja enemmänkin: heidän adventtinsa oli oikeastaan käsittänyt kaiken sen, mitä meidän Raamattumme kertoo tapahtuneeksi viidennen Mooseksen kirjan ja tämän päivän evankeliumitekstin välillä. (11)

Taustatekstinä voi toimia myös jokin muu saarnaajaa inspiroinut teksti. Evankeliumitekstin tiiviin käsittelyn sijaan saarnaaja saattaa käyttää taustatekstinä esimerkiksi laululyyriikoita tai jopa koko Raamattua, kuten esimerkissä 12:

[saarnaajan antama väliotsikko: Miten Jumala toimii?] Raamatusta luemme kuinka Jumala lähettää viestiä viemään enkelin tai hän puhuu profeetan kautta. Joskus jopa suoraan, ilmaisee olevansa taivaassa ja Jeesuksen Isä. Hän lähettää tulen palamaan ja tuulen puhaltamaan. Hän antaa jauhojen lisääntyä ruukussa ja veden väistyä meressä. Hän päättää kumpi joukkio sodan voittaa, naapurin viholliset vai omat joukot. Hän puhuu maailman olemaan, valon, vedet, eläimet, ihmiset. (12)

Päivän teksti voi siis aineiston perusteella tarkoittaa myös muita kuin kirkkokäsikirjaan kullekin pyhäpäivälle merkittyjä raamatuntekstejä. Näissä tapauksissa saarnaaja yleensä käsittelee saarnassa hyvin vahvasti jotain tiettyä teemaa, esimerkiksi Kotiteollisuus-yhtyeen Tämän tai vaan alla -kappaleen sanoituksia saarnansa taustatekstinä käyttänyt saarnaaja puhuu rukouksesta ja rukoilemisesta. Erikoisia taustatekstivalintoja käsittelem tarkemmin luvussa 6.2.

Väittäjä

Väittäjä on jakso, jossa päivän tekstin sanoma esitetään kuulijoita ajatellen hyödyllisenä tai kuulijoihin liittyvänä ja saarna osoitetaan selkeästi kuulijoille (ks. myös Cheong 1993: 51). Jakso on aineistossa hyvin yleinen, ja se esiintyy yhteensä 40 saarnan johdannossa. Aineiston saarnoissa tässä jaksossa käytetään useimmiten monikon ensimmäistä persoonaa:

Jotain opittavaa meillä on siis epärehellisestä taloudenhoitajastakin. (13)

Tämä on Jeesuksen vertauksista yksi selkeimmistä ja suoraan sovellettavissa meidän elämäämme. Jeesus on isäntä, joka lähtee kauas pois. Me olemme palvelijoita, joille Jeesus on jättänyt tehtävän hoitaa Hänen valtakuntansa asioita maan päällä. Eräänä päivänä Hän tulee takaisin ja meidän on tehtävä Hänelle tili siitä, miten olemme vastuumme kantaneet. (14)

Meilläkin on rukouksen kautta sama mahdollisuus. Jeesus kehottaakin meitä ahkeroimaan rukouksessa. (15)

Edellä olevista esimerkeistä voidaan havaita se, miten suoraan saarnaajat liittävät jaksossa yhteen kuulijat, evankeliumitekstin ja päivän aiheen. Päivän teksti ei kuitenkaan välttämättä ole aina näin suoraan kytketty väittämään, vaan saarnaaja saattaa puhua pikemminkin päivän teemasta. Monikon ensimmäisen persoonan käyttämisen sijaan saarnaaja saattaa tässä jaksossa puhutella kuulijoitaan suoraan:

Te rippikoululaiset olette suunnilleen sen ikäisiä kuin tämän päivän evankeliumikertomuksesamme Maria - tai ehkä te olette jo hieman vanhempiakin. (16)

Oletko koskaan ajatellut, että voisit rukoilla tunnin päivässä? – – (17)

Varsinkin kuulijoiden puhuttelemisen monikon toisen persoonan avulla on aineistossa harvinaista. Sen sijaan yksikön toista persoonaa saarnaajat hyödyntävät useammin.

Sanoman liittäminen kuulijoiden elämään voi tapahtua myös ikään kuin asiatasolla.

Saarnaajat puhuvat *ihmisistä*, *kristityistä* tai nykytodellisuudesta ylipäätään:

Sydän ikävöi taivaallisia, mutta ENSIN pitää OLLA JOTAKIN Jumalan edessä. Ihmiset ajattelivat - ja tänäkin päivänä moni ajattelee - että olisi pystyttävä tekemään jotakin ihmisvoimin, että kelpaisi Jumalalle. Sydämen on vaikea ottaa vastaan elämän leipää tyhjänä ja avuttomana. (18)

– – Siksi Raamatun tekstit ja kertomukset eivät jää ainoastaan menneen ajan ja menneen sanan tarkasteluksi - aikakaudesta riippumatta ne asettavat lukijansa ja kuulijansa aina vastatusten Jumalan todellisuuden kanssa. – – (19)

Saarnaaja saattaa tässä jaksossa hyödyntää Jolkkosen (2001) listaamista saarnan tehokeinoista kärjistettyjä tai liioittelevia väitteitä, kuten seuraavissa esimerkeissä:

On eräs peruskysymys, jonka kristitty aina jossain vaiheessa itseltään kysyy. – – (20)

Joudumme **jatkuvasti** elämässämme pieniin ja välistä suuriin valintatilanteisiin. Arkisessa elämässämme valitsemme asioita **koko ajan**: minkä paidan laitan tänään päälleni?; mitä söisin tänään lounaaksi?; luenko kirjaa vai katsonko televisiota? – – Jo ennen ratkaisujen tekoa asetamme yleensä kaksi tärkeää kysymystä. – – Pietarin kysymys edustaa toista kysymystä, **jonka me aina kaikkia ratkaisuja tehdessämme teemme**: “Mitä hyötyä tästä on? Kannattaako tämä? Mitä minä ja me tästä saamme?” Ihminen pyrkii luonnostaan hyötymään valinnoistaan. (21)

Ensimmäisessä esimerkissä (20) saarnaaja toteaa hyvin varmasti peruskysymyksen koskevan kaikkia kristittyjä. Toisen esimerkin (21) lihavoidut ilmaiset pitävät oletettavasti paikkansa ihmisten elämässä, mutta saarnaaja korostaa asian varmuutta näillä lihavoiduilla ilmaisuvälinoilla.

Siirtymä

Siirtymä on jakso johdanto-osan ja käsittelyosan taitekohdassa. Yhteensä se löytyy 22 aineiston saarnan johdannosta. Cheongin tutkimuksessa siirtymä tarkoittaa jaksoa, joka liittyy väittämän käsittelyosaan (1999: 52). Tässä aineistossa siirtymällä tarkoitan jaksoa, joka tiivistää esimerkiksi metatekstin tai kysymysten avulla sen, mistä ja missä järjestyksessä käsittelyosassa tullaan puhumaan. Sekä metateksti että kysymykset pohjaavat johdannossa aiemmissa jaksoissa käsiteltyihin asioihin, ja niille on yhteistä se, että vastaus on tulossa. Varsinaista metatekstiä löytyi aineiston saarnoista melko niukasti, tässä joitakin esimerkkejä:

Päivän evankeliumista nousee kaksi meille hyvin tuttua ja keskeistä kristinuskon ydinviestiä. (22)

Kolme asiaa nousi mieleeni tästä Jeesuksen vertauksesta. (23)

Voimme aivan hyvällä syyllä kysyä: 1) Onko helluntai suuri juhla? 2) Ja jos helluntai on juhla, mitä silloin juhlietaan? 3) Kuka on tämän juhlan päähenkilö? 4) Onko meidät kutsuttu juhlaan? 5) Tunnemmeko me juhlan sankarin? (24)

Siirtymä voi viitata puheen rakenteeseen myös fraasien tai fraasimaisten ilmaisujen avulla, ja ne auttavat Torkin mukaan kuulijaa puheen seuraamisessa (2006: 96).

Ajan puutteen vuoksi **nostan tässä esille** vain **yhden kohdan** esimerkkinä. Ja se on teema numero kaksi: Tärkeimmät päivittäiset asiat: Tulkoon sinun valtakuntasi. Tapahtukoon sinun tahotosi myös maan päällä, niin kuin taivaassa. (25)

Fraasimaiset ilmaukset on edellisessä esimerkissä lihavoitu. Siirtymään voi sisältyä olennaisena osana myös kysymys, kuten seuraavassa:

Kyyneleitä elämän alussa ja lopussa. Mistä ne oikein kertovat? Tai mistä muuta ne voisivat kertoa kuin rakkaudesta? (26)

Saarnaajat käsittelevät kysymyksiä käsittelyosassa, joten ne eivät jää vaille vastauksia. Kysymykset ovat kuitenkin retorisia, koska kuulijoiden ei oleteta niihin vastaavan. Siirtymän kans-

sa yhteistyössä voivat toimia käsittelyosan mikrosiirtymät, joita käsitellään seuraavassa alaluvussa.

Kaikkien johdannossa ensisijaisesti esiintyvien jaksojen nimet, funktiot, määrä ja tunnuspiirteet näkyvät tiivistettynä taulukossa.

Taulukko 2. Saarnapuheen johdannon funktionaaliset jaksot.

Kiinnostuksen herättäminen 12 saarnassa 12 johdannossa	<i>f: Kuulijoiden kiinnostuksen herättäminen, informaatioarvo vähäinen</i> Narratiivi, tapausesimerkki, omakohtaisuus, huumori
Avaus 21 saarnassa 21 johdannossa	<i>f: Kuulijoiden tervehtiminen, saarnan otsikon tai pyhäpäivän aiheen maininta</i> Tiivis ja fraasimainen, suoria viittauksia esimerkiksi pyhäpäivään tai evankeliumitekstin aiheeseen
Päivän tekstin liittäminen 39 saarnassa 39 johdannossa	<i>f: Osoittaa, miten saarna liittyy päivän tekstiin</i> Taustatekstin suoraa ja/tai epäsuoraa lainaamista, saarnan pääväitteen ilmaiseminen
Väittäjä 40 saarnassa 40 johdannossa	<i>f: Osoittaa, miten saarna ja päivän teksti liittyvät kuulijoihin</i> Kuulijoiden suora tai epäsuora puhuttelemineen, korostaa sanoman yhteyttä kuulijoihin
Siirtymä 22 saarnassa 22 johdannossa	<i>f: Johdanto-osan kytkeminen käsittelyosaan</i> Metateksti, kysymykset, fraasimaisuus

5.1.2 Käsittelyosa

Analyysin perusteella löysin saarnapuheiden käsittelyosasta yhdeksän erilaista funktionaalista jaksoa, jotka esiintyvät ensisijaisesti saarnojen käsittelyosissa. Nimesin jaksot niiden funktioiden perusteella seuraavasti; *selittäminen, liittäminen, opettaminen, kuvittaminen, argumentointi, soveltaminen, vahvistaminen, mikrosiirtymä ja siteeraaminen*. Seuraavaksi esittelen nämä jaksot yksi kerrallaan.

Selittäminen

Selittäminen on jakso, joka esiintyy lähes jokaisen eli yhteensä 46 aineiston saarnan käsittelyosassa. Jakson funktio on raamatun tekstin tai sen tulkintaan olennaisesti liittyvien asioiden, esimerkiksi tekstin taustan, käsitteleminen. Jakson taustalla voidaan ajatella olevan saarnan opetuksellinen tehtävä (esim. JP 2009: 91–92), koska tässä jaksossa saarnaaja ikään kuin tulkaa raamatun tekstejä kuulijoille niin, että he voisivat oppia jotain uutta Jumalasta ja uskoon liittyvistä asioista.

Tähän jaksoon kuuluu hyvin monenlaisia piirteitä, ja tekstin osien määrittäminen selittämiseksi tapahtuukin pitkälti nimenomaan funktiota tarkastelemalla ilman varsinaisia kielellisiä vihjeitä. Kaikki tekstiin ja sen tulkintaan suoraan liittyvä selittäminen sekä päivän tekstien suora tai epäsuora lainaaminen on liitetty tähän jaksoon. Esimerkissä 27 saarnaaja referoi omin sanoin sen, mitä päivän tekstissä tapahtuu, ja antaa samalla oman tulkintansa tapahtumista.

Ja kertomuksessamme Jeesus osoittaa jälleen lempeyttään kohdatessaan kuuron ja mykän miehen.

Hän ottaa miehen sivuun väkijoukosta ja viestittää miehelle mitä aikoo tehdä tavalla, jonka mies ymmärsi. Hän käytti elekieltä. Koskettamalla korvia ja kieltä Jeesus viestitti tietävänsä mihin mies tarvitsi apua ja haluavansa auttaa. Kuuro mies tietää koko ajan missä mennään. Hänen puolestaan rukoillaan, ja hän saattaa itse yhtyä siihen. Tilanteessa ei ole mitään, mikä puhuttaisiin hänen ohitseen, ei mitään, mitä hän ei ymmärtäisi.

Ja Jeesus jatkaa elekieltään. Hän katsoo ylös taivaaseen näyttäen miehelle, mistä apu olisi tulossa. Hän osoittaa tälle, ettei ole vain tavallinen rabbi tai opettaja. Hänellä oli valta ja hänellä oli halu parantaa.

Ja tuona päivänä mies kuuli ensimmäisen sanansa: ”Effata - Aukene!” Ja tämä sana vapautti hänet, Jeesuksen sana ja kosketus vapautti miehen tämän vankilasta! (27)

Jaksossa saarnaaja siis yleensä toistaa ja tulkitsee raamatun tekstiä ja sen sanomaa omin sanoin. Saarnaaja saattaa käyttää apuna esimerkiksi mikrosiirtymää, joka yhdessä selittämisen kanssa muodostaa kysymys-vastaus -parin seuraavan esimerkin tapaan.

[mikrosiirtymä: Vastaus löytyy, kun kysymme: 3) Kuka on helluntaijuhlan päähenkilö?] Helluntain päähenkilö on Jumalan Pyhä Henki. Emme näe Pyhää henkeä, mutta Jeesuksen lupauksen mukaan Hän on keskellämme. Pyhä Henki synnyttää meissä uskon Jeesukseen. (28)

Mikrosiirtymiä on kuitenkin aineistossa melko vähän, joten edellisen esimerkin kaltaisia tilanteita ei ole monta.

Tässä jaksossa saarnaajalla on mahdollisuus luoda itselleen oman teologisen tietämyksensä avulla ikään kuin asiantuntijarooli. Yksi puhujan tehtävistä on luoda itselleen uskottavuutta puhujana ja rakentaa puhe loogiseksi (Torkki 2006: 160–161). Saarnaajan asiantunti-

juus ja saarnan loogisuus lisääntyy, kun saarnaaja selittää tekstiä perustellen, kuten seuraavassa esimerkissä:

Jeesuksen toinen lupaus koskee Puolustajan lähettämistä. Puolustaja tulee Isän luota taivaasta, minne Jeesus meni takaisin 40 päivää ylösnousemuksensa jälkeen Helatorstaina. Puolustaja on Jeesuksen työn jatkaja, siksi Jeesus kutsuu häntä ”toiseksi Puolustajaksi”. Jeesus oli siis se ensimmäinen Puolustaja, jonka Jumala lähetti maailmaan kärsimään ja kuolemaan maailman syntien tähden ja nousemaan kuolleista, jotta jokainen, joka häneen uskoo, saisi iankaikkisen elämän hänen luonaan taivaassa. Jeesus puhui, että Puolustaja on hänen omiensa puolestapuhuja, neuvonantaja, lohduttaja, auttaja ja Kristuksen kirkastaja. Pyhä Henki tekee Jumalan sanan eläväksi ja synnyttää sen kautta uskon. Usko ei ole ihmisen synnyttämä, vaan Jumalan. (29)

Esimerkissä 29 saarnaaja selittää kuulijoille Jeesuksen päivän tekstissä antamia lupauksia, ja hän myös liittää ne muihin Raamatun tapahtumiin. Tekstin taustoitusten avulla saarnaaja tekee tekstistä ja sen sanomasta kuulijalle helpommin omaksuttavan ja loogisen kokonaisuuden.

Opettaminen

Opettaminen on jaksot, joka ei liity suoraan päivän tekstiin eikä siinä lainata päivän tekstiä suoraan tai epäsuoraan. Opettamisen funktio on sen sijaan lisätä kuulijoiden tietoutta kristinopista ja kristinuskon peruskysymyksistä. Rajanveto siinä, mikä saarnassa on opettamista ja mikä selittämistä, on hankalaa. Tässä tutkimuksessa näiden kahden erottaminen on kuitenkin koettu tärkeäksi. Jakso esiintyy yhteensä kymmenessä käsittelyosassa.

Olen erottanut opettamisen selittämisestä siten, että opettamisessa ei viitata lainkaan päivän tekstiin, kun taas selittämisessä se on olennainen osa. Edellisessä kappaleessa olleen aineisto-esimerkin lopussa olevia kahta virkettä voitaisiin sisältönsä perusteella pitää opettamisena. Kun tarkastellaan sitä, mitä näiden virkkeiden ympärillä on, huomataan kuitenkin, että ne kytkeytyvät olennaisesti päivän evankeliumitekstin käsittelyyn. Tämän perusteella ne ovat luokiteltavissa selittämiseksi. Opettamista voidaan sen sijaan pitää saarnan sisällä jonkinlaisena pienois-Katekismuksena eli oppikirjana kristinuskoon liittyvistä asioista.

Esimerkki 30 on otettu saarnasta, jonka aiheena on Jumalan kansan koti-ikävä. Päivän teksti ei ole jaksossa esillä, vaan saarnaaja lähestyy aihetta teeman kautta.

Jumalan kansan koti-ikävä on oikeastaan aika erilaista. Se on ikävää, joka suuntautuu johonkin sellaiseen, josta ei oikeastaan ole tietoa. Taivaasta ei ole juuri tietoa, ei siitä, mitä siellä tehdään, miten siellä ollaan, millainen paikka se on. (30)

Seuraava esimerkki on saarnasta, jonka aiheena on ”Jeesus parantaa”. Esimerkissä 31 käsiteltävä synti on aihe, joka liittyy Jeesukseen, mutta josta ei päivän tekstissä ja päivän jumalanpalveluksen aiheessa ole suoraa mainintaa.

Ihmisen vaikein ongelma ja vaiva on yhteyden ja kuulumisen puute. Sitä toinen toisistamme erottavaa ja Jumalasta erottavaa asiaa kutsutaan nimellä synti. Synti on se, joka erottaa meitä toinen toisistamme, tuo väliimme etäisyyttä. Se on katkennutta yhteyttä. Synti on se joka erottaa meitä myös Jumalasta, vie erilleen ja kauas... (31)

Opettaminen perustuu siis selittämistä enemmän siihen, mitä saarnaaja itse kokee tärkeäksi kertoa kuulijoilleen uskoon liittyvistä asioista. Esimerkin 31 alussa saarnaaja tuokin vahvasti esiin myös oman näkökulmansa siihen, mikä on ihmisen vaikein ongelma.

Opettamisjaksossa voidaan myös viitata Raamatun historialliseen viitekehykseen tavalla, jota ei suoraan voida nähdä liitettäväksi päivän tekstien taustoihin. Eräessä Marian ilmes-tyspäivän saarnassa saarnaaja opettaa vanhatestamentillisesta uhrikultista ja pyhyys- ja puh-taussäännöistä muun muassa näin:

– – Uhrikultissa Jumalan huoneeseen sai astua vain ylipappi, kerran vuodessa ja täydellisesti puhdistautuneena. Jumalaa sai siis lähestyä vain täysin puhdas, täysin virheetön. Uhrieläimiksi valikoitiin vain virheetömiä, parhaita. Muu ei kelpaa meidän kansamme Jumalalle. – – (32)

Esimerkki on katkelma pidemmästä jaksosta. Nämä asiat minun tulkintani mukaan liity suoraan päivän tekstien ymmärtämiseen, joten olen siis tulkinut jakson opettamiseksi.

Kuten edellä on todettu, opettaminen on funktionaalisenä jaksone melko häilyvärajainen ja perustuu pitkälti omiin tulkinnallisiin näkemyksiini. Hyvin monet saarnan osat voidaan käsittää jossain määrin opettaviksi. Kuitenkin tässä jaksossa opetuksen tavoitteena on nimen-omaan tiettyjen kristinopin peruskysymysten suora opettaminen, hieman samaan tapaan kuin millaista on esimerkiksi rippikoulussa annettava kasteopetus.

Liittäminen

Liittäminen nimensä mukaisesti liittää taustatekstissä ja saarnapuheessa käsitellyt asiat kuulijoiden elämään ja samalla mahdollisesti myös laajemmin nykymaailmaan. Saarnassa, kuten muussakin jumalanpalveluksessa, pyhän ja arjen tulisi kohdata. Saarnaajan täytyy saarnassaan sanoittaa niitä kysymyksiä, kokemuksia ja toiveita, joita kuulijoilla mahdollisesti on omassa elämässään. (Aaltonen 1996: 108.). Pyhän ja arjen kohtaaminen näkyy paitsi saarnan kielessä ja asiasisällössä, niin myös funktionaalissa jaksossa. Esimerkiksi siirtymissä saarnaaja voi nostaa esiin niitä kysymyksiä, joita kuulijoille on evankeliumitekstistä mahdollisesti herännyt. Liittäminen on kuitenkin hyvin konkreettinen esimerkki siitä, miten pyhä ja arki saarnassa kohtaavat, ja miten saarnan sanoma tuodaan lähelle kuulijoita. Jakso esiintyy yhteensä 47 saarnan käsittelyosassa. Liittäminen tapahtuu yleensä monikon ensimmäisen persoonan avulla, kuten seuraavissa esimerkeissä:

Miten helposti näemmekään ja tunnistamme pahan itsemme ulkopuolella? Miten vaivattomasti etsimme syyllistä muista kuin itsestämme? Totuus on kuitenkin se, että synti, pahuus ja kuolema ovat meissä jokaisessa tässä ajassa. Jumalan suunnitelma pelastaa ihminen näiden tuhovoimien vallasta oli ja on Jeesus Kristus.

Uskomme perusta tänä uskonpuhdistuksen päivänä on silmiemme edessä. Katsomme kirkkomme alttaritaulussa Jeesusta ristiinnaulittuna. Hänen oikean kätensä sormi osoittaa jokaista kirkkovierasta. ”Sinun edestäsi”, ’ sinun puolestasi olen tässä ristillä. Eikä hän vain kuollut, vaan nousi kolmantena päivänä kuolleista. Kuolemallaan ja ylösnousemisellaan Hän voitti synnin, kuoleman ja kaiken pahan vallan.

Jeesus on uskomme perusta. Muuta perustusta ei ole. Muuta toivoa ei ole tässä elämässä eikä tässä maailmassa, missä synti, pahuus ja kuolema vielä tekevät työtään. (33)

Meidän todellinen aarteemme on Jumalan luona, ei ollenkaan täällä maan päällä. (34)

Kuitenkin liittämisyksössä voidaan puhua myös esimerkiksi kristityistä tai laajemmin kristityistä kirkosta. Esimerkissä 35 saarnaaja liittää päivän aiheen, kadotuksen, suomalaiseen luterilaiseen kirkkoon ja samalla sen jäseniin:

Tämän päivän suomalaisessa luterilaisessa kirkossa vaietaan melko pitkälle helvetistä. Aikoinaan siitä puhuttiin. Siksi varmaan riittävän vanhojen kirkkojen maalaustaiteen joukosta löytyy kuvaus kadotuksesta. – – (35)

Liittämisyksöllä ei ole mitään leimallista tehokeinoa, mutta yksölle hyvin tyypillistä on juuri kuulijoiden lähestyminen. Yksö sijaitsee tyypillisesti joko selittämisen tai soveltamisen lähellä.

Soveltaminen

Soveltaminen on yksö, jossa kuulijaa ohjataan tietynlaiseen toimintaan saarnan pohjalta. Se esiintyy yhteensä 36 saarnan käsittelyosassa. Soveltaminen eroaa liittämisestä siten, että liittämisessä on kyse sanoman merkityksestä kuulijalle, ja soveltamisessa puolestaan keskiössä on toivotunlaisen toiminnan esittelemine. Aineiston saarnoissa saarnaajat hyvin harvoin suoraan käskvät kuulijoita imperatiivin avulla. Sen sijaan he ohjaavat kuulijoita toimintaan muilla tavoin. Esimerkissä 36 saarnaaja esimerkiksi ohjaa kuulijoita käyttämään lahjojaan vetoamalla niiden tarkoitukseen. Esimerkissä 37 saarnaaja puolestaan esittelee toiminnan (esirukoileminen) jo tapahtuvana asiana.

Lahjat on annettu käytettäviksi. Jumala ei anna niitä koristeeksi tai muuten vaan. Ne on tarkoitettu lähimmäisten palvelemiseksi ja Jumalan kunniaksi. (36)

Suljemme heidät esirukouksiimme ja odotamme sitä päivää, jolloin Jeesus tulee heille rakkaaksi. (37)

Jaksossa käytetään liittämisen tavoin usein monikon ensimmäistä persoonamuotoa. Saarnaajat siis liittävät toimijoiden joukkoon myös itsensä, kuten seuraavassa esimerkissä:

Jumalan sana on se ravinto, jota meidän tulisi ennen kaikkea tavoitella ja siitä elää. Ei auta, että olemme vain sanan kuulijoita, meidän tulee olla myös sanan tekijöitä. – – (38)

Kuten edellisistä esimerkeistä huomataan, soveltaminen tähtää usein tiettyjen kristillisten perusarvojen, kuten evankeliumin julistamisen ja lähimmäisten palvelemisen, toteutumiseen. Saarnaajat ohjaavat konkreettisen tekemisen lisäksi kuulijoita myös ajatustyöhön ja oman ajattelun muokkaamiseen:

Oman odotuksen ja toiveiden keskellä on kuitenkin hyödyllistä pysähtyä sen kysymyksen äärelle, miksi vietän adventtia. (39)

Henkilökohtainen näkemys

Henkilökohtaiseksi näkemykseksi on tässä tutkimuksessa nimetty kaikki jaksot, joissa saarnaaja esittää oman mielipiteen yksikön ensimmäistä persoonamuotoa käyttäen. Saarnaajan omia näkemyksiä on monissa muissakin eri jaksoissa, mutta nämä selvästi saarnaajaan korostuneesti henkilöidyt jaksot on eroteltu omaksi jaksokseen. Jakso esiintyy yhteensä 16 aineiston saarnan käsittelyosassa.

Saarnaajat käyttävät usein ilmauksia *mielestäni*, *ajattelen* tai *minusta tuntuu* ilmaistessaan mielipidettään, kuten seuraavassa esimerkissä:

Minusta tuntuu, että joskus me teemme uskosta liian monimutkaista ja vaikeaa, asetamme liian suuria esteitä ja vaatimuksia uskon syntymiselle ja vahvistumiselle. (40)

Henkilökohtaisen näkemyksen esittämisessä vaikuttaisi aineiston perusteella olevan kaksi puolta. Saarnaaja puhuu toisaalta oman asiantuntijaminänsä kautta vedoten omaan asiantuntija-auktoriteettiinsa. Toisaalta taas yksikön ensimmäisen persoonamuodon käyttö yhdessä monikon ensimmäisen persoonamuodon kanssa liittää saarnaajan yhdeksi tavallisista seurakuntalaisista. Esimerkissä 41 saarnaaja esittelee ajatuksiaan näin:

Ajattelen, että Johannes Kastajan elämä on hyvä muistutus meillekin: omien syntiensä jättäminen Herralle on varsin helppoa verrattuna siihen, että antautuu hänelle kokonaan - hyväksyy hänen suunnitelmansa... hyväksyy sen, että olemme hyvin todentuntuisesti Jumalan omia... ei vain osa meistä ja elämästämme vaan kokonaan. Toisinaan se voi esimerkiksi vaatia tinkimättömyyttä ihmisten edessä tietyissä asioissa... (41)

Henkilökohtainen näkemys -jaksoon kuuluvaksi olen siis laskenut myös ne perustelut, joita saarnaaja mielipiteelleen heti mielipiteen jälkeen esittää. Perusteluissa saarnaajan oma persoona ei enää nouse näkyvästi esiin, eikä saarnaaja enää puhu yksikön ensimmäisen persoonamuodon kautta. Esimerkin 42 loppua voitaisiin jo piirteidensä puolesta pitää soveltamisena, mutta olen kuitenkin laskenut sen asiasisällön puolesta henkilökohtaiseksi näkemykseksi.

Kovin mustavalkoinen ja dualistinen ajattelu on mielestäni vaarallista. Hyvin harvoissa tilanteissa voimme yksiselitteisesti sanoa, mikä on mustaa ja mikä valkoista. Ainakin, jos asetumme kärsivän ihmisen rinnalle, väreihin tulee varmasti uusia sävyjä. Ylhäältä käsin on helpompi laadella ainoita oikeita totuuksia. Kenenkään meistä ei pidä ryhtyä tuomariksi, sillä se on yksin Jumalan tehtävä. (42)

Miksi henkilökohtaisen näkemyksen erottaminen sitten on olennaista, jos saarna kerran on jo lähtökohtaisesti täynnä saarnaajan omia mielipiteitä eri muodoissaan? Koska saarnaajan oman persoonan kautta esiintyvää argumentointia on aineiston saarnoissa hyvin vähän, on mielenkiintoista erottaa omaksi jaksokseen ne vähäiset määrät, mitä sitä esiintyy. Aineiston perusteella on yleisempää, että omat mielipiteet esitetään muuten kuin suoraan henkilöimällä.

Jotkin saarnaajat häivyttävät henkilökohtaisuuden nopeasti taka-alalle, eivätkä juuri toista yksikön ensimmäisen persoonan käyttöä useampaan kertaan. Toisaalta joillekin saarnaajille taas vaikuttaa olevan tyypillistä yksikön ensimmäisen persoonan runsaampi käyttö. Yksikön ensimmäistä persoonaa käyttäessä saarnaajat kuitenkin pyrkivät usein ikään kuin lieventämään mielipiteitään erilaisin kielellisin keinoin. Mikäli saarnaajat ilmaisevat yksikön ensimmäistä persoonaa käyttäessään jotain hyvin voimakkaasti, he pyrkivät perustelemaan väitteensä hyvin. Saarnaajat siis vaikuttaisivat välttelevän kovin voimakkaiden mielipiteiden ilmaisua omaa persoonaa korostaen, ainakaan ilman kunnollisia perusteluja.

Kuvittaminen

Kuvittamisjakson funktio on avata saarnan välittämää sanomaa kuulijoille tuttuun diskurssiin kuuluvan esimerkin, eli yleensä siis narratiivin tai kuvallisen ilmauksen kautta. Kristilliseen perinteeseen kuuluvat vahvasti erilaiset vertaukset ja vertauskuvat, jotka ovat laajalti levinneet myös osaksi yhteistä kulttuuriperimäämme (Lempiäinen 2002: 37). On siis luonnollista, että kuvallisuutta löytyy myös saarnoista, yhteensä 29 saarnan käsittelyosasta.

Lempiäisen mukaan kertomuksen muotoisia vertauksia löytyy Raamatusta hyvin paljon paitsi Jeesuksen, niin myös esimerkiksi Vanhan testamentin profeettojen esittäminä. Hän tote-

aakin erilaisten vertauskuvien olevan kristittyjen äidinkieltä. Vertauskuvien ja kertomusten avulla usein hankalastikin ymmärrettäviä uskonasioita voidaan havainnollistaa ja yksinkertaistaa, jolloin asioiden omaksuminen helpottuu. Ainekset vertauksiin on hyvä ottaa tutusta ympäristöstä, jolloin niiden käyttö onnistuu parhaiten. (Lempiäinen 2002: 19–20.) Esimerkissä 43 saarnaaja kuvittaa saarnaansa Jeesuksen esittämää kanaemo-vertausta avaamalla:

Kun kanalinnun poikaset lähtevät liikkeelle pesästä, pysyy emo niiden lähettyvillä. Jos emolintu havaitsee saalistavan petolinnun, se päästää heti varoitusaänen. Emon varoituksen kuultuaan poikaset räpistelevät vauhdilla emon luo ja kääntyvät sen siipien alle turvaan. Emo painautuu maata vasten poikasten päälle ja pysyy siinä liikkumatta, ettei lähestyvä peto huomaisi. Jos käy kuitenkin niin, että petolintu näkee saaliinsa, se hyökkää, tarraa emolinnun saaliikseen, mutta sen alla suojassa olevat poikaset pelastuvat. (43)

Kuvittaminen voi tapahtua myös erilaisten narratiivien avulla. Narratiivit ovat yksi Jolkosen (2001) mainitsemista tehokeinoista, mutta toisaalta narratiivisuus voi liiallisesti käytettynä myös ärsyttää (Kuusiranta 2012: 6). Saarnaajan kertoma narratiivi voi liittyä saarnaajan omaan elämään tai hänen lähipiiriinsä, kuten seuraavissa esimerkeissä.

Tämä on elänyt vahvasti erään läheiseni kanssa. Hän puhuu Jumalalle, mutta ei kuule hänen puhettaan tai vastaustaan. Hän odottaa Jumalan vastaavan hänelle vaikka sanoilla kyllä tai ei. Yhteenkään hänen pyyntönsä ei ole tullut minkäänlaista vastausta ja hänestä tällainen hylkääminen on merkki siitä, että Jumala ei oikeasti kuule ihmisten rukouksia tai pyyntöjä. Sanon hänelle niinkuin ajattelen, Itse asiassa, sinä et pyydä avuksi, vaan pyydät Jumalaa toimimaan ihmisen tavoin. (44)

Toimin joskus ohjaajana leirillä, jossa nuori poika erehtyi toisten mukana liikkumaan leirin luvottomalla alueella. Nämä nuoret jäivät kiinni, heitä puhuteltiin ja he pyysivät ja saivat anteeksi. Yhden pojan oli kovin vaikea uskoa sitä, että asia oli hänen kohdallaan sovittu ja unohdettu. Hänen oli vaikea hyväksyä anteeksiantoa. Hänen oli vaikea antaa itselleen anteeksi, armahtaa itseään siitä, että hän oli erehtynyt rikkomaan leirin sääntöjä. (45)

Narratiivi voi myös olla ei-henkilökohtainen kertomus, joka maalaa kuulijan silmien eteen saarnan aiheeseen liittyviä esimerkkejä. Esimerkissä 46 saarnaaja kuvittaa kärsimysaihetta erilaisin yleisluontoisin esimerkein:

Lapset kärsivät, koska heidän vanhempansa eivät syystä tai toisesta jaksa kantaa vastuutaan. Salama tappoi lenkkeilijän kesken kotimatkan. Perheenäiti sairastuu syöpään. Kuivuus vie sadon ja aiheuttaa nälänhädän jne. Nuori sairastuu masennukseen tai syömishäiriöön. (46)

Kuvittaminen voi liittyä myös erilaisiin mielenmaisemiin. Mielenmaisemalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi yksilön sisäistä maailmaa ja tilaa, johon vaikuttavat ihmisen elämäntilanne, tunteet, kokemukset ja ajatukset (Lassila–Salonen 2003: 20). Mielenmaisemaan voi liittyä konkreettisia maisemia ihmiselle tutusta ympäristöstä, esimerkiksi kalliainen järvenranta tai

vaikkapa avara peltomaisema. Uskontotieteilijät ovat jumalanpalveluksen koskettavuuden ja kontekstuaalisuuden yhteydessä puhuneet siitä, että evankeliumin tulisi löytää paikkansa juuri ihmisten mielenmaisemasta. Tätä kutsutaan kototyypiytymiseksi. (Aaltonen 1996: 109.) Aineiston saarnoissa mielenmaisemat tulivat esiin erityisesti kuvittamisjaksoissa, kuten seuraavassa esimerkissä:

Välillä on leppoisaa kulkea hyvin merkittyä polkua. Toisinaan on rankkaa nousta jyrkkää ja kivistä rinnettä. Tai välillä ollaan sateessa, lumessa tai auringossa, kuten tapahtui viimeksi kesäkuussa kun kuljin vuorilla. – – Huipulta näkyy kokonaisuus, ei vain pientä osuutta matkasta. Ja samalla, kun maisema avautuu huikaisevan kauas, voi kaikki olla muutaman minuutin jälkeen pilvien tai sumun peitossa. Vuorelle kiipeämisessä on läsnä elämän koko todellisuus – – (47)

Saarnan kielellisistä tehokeinoista ovat tässä jaksossa käytössä erityisesti kertomukset, vertauspuheet ja tapausesimerkit (Jolkkonen 2001), joiden avulla saarnapuhetta kuvitetaan.

Vahvistaminen

Vahvistamisella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa jaksoa, jossa saarnaaja vahvistaa edellisessä jaksossa esittämänsä viestiä. Vahvistamisen funktio on ensisijaisesti edellä olevan viestin vahvistaminen ja vasta toissijaisesti informaation välittäminen. Jakso esiintyy yhteensä 20 käsittelyosassa.

Toistamalla vahvistaminen on aineiston saarnoissa yleisin vahvistamisen kielellinen ilmiö, ja myös Jolkkosen (2001) mainitsema saarnan tehokeino. Toistamalla vahvistamiseksi on laskettu se, että saarnaaja toistaa samaa ilmaisua yli kaksi kertaa peräkkäin.

Hän huolehti vain itsestään. Hän ajatteli vain omaa etuaan ja hyvinvointiaan. Hän oli unohtanut Jumalan, kaiken hyvän antajan, ja köyhän lähimmäisen, jota hänen olisi pitänyt auttaa. Hän ajatteli, että elämä olisi hänen omissa käsissään. Nautinto oli korkein elämänarvo hänelle. (48)

Edellisessä esimerkissä saarnaaja toistaa persoonapronominia ja verbin imperfektimuotoa useaan otteeseen. Vahvistamista edeltää toinen funktionaalinen jakso, jonka lopussa käsitellään samaa asiaa. Toistaminen alkaa tämän jälkeen.

Toinen vahvistamisen muoto on harvinaisempi ja hieman vaikeampi tunnistaa. Saarnaaja voi vahvistaa sanomaansa vastakkainasettelulla, joka on yksi Jolkkosen (2001) mainitsemista saarnan tehokeinoista. Seuraavassa esimerkissä (49) saarnaaja käyttää vastakohtina pimeyttä ja kirkkautta:

Silti Jeesuksen tie kohti päämäärää ei tulisi olemaan helppo. Hän joutuisi kulkemaan läpi ihmiselämän pimeimmän pimeyden. Hänen kohtalonsa oli tulla petetyksi, vangituksi, piestyksi, halveksituksi, kaikkien hylkäämäksi, tuomituksi, häväistyksi ja lopulta raastetuksi. Oliko

niin, että kaiken sen keskellä, kaukana pimeässä hän näki kuitenkin valon, jota kohti hänen oli kuljettava. Ehkä se valo muistutti häntä siitä kirkkaudesta, josta hän kerran vuorella sai olla osallisena, kirkkaudesta, jota hän sai kantaa sisimmässään, vaikka ympärillä oli täydellinen pimeys. Silloinkin kun elämän valo sammui hänen silmistään, se kirkkaus ei lakannut olemasta, vaan sulki hänet syliinsä ja johdatti kotiin. (49)

Vastakkainasettelun käyttämisessä saarnaajalla on kaksi vaihtoehtoa, jyrkkä erottelu (separaatio) ja avoin erottelu (distinktio). Jyrkkä erottelu tarkoittaa nimensä mukaisesti sitä, että asiat esitetään voimakkaasti vastakohtaisina. Avoimessa erottelussa asiat täydentävät toisiaan tai niiden välillä on aste-ero. (Jolkkonen 2001: 195–196.) Havaintojeni mukaan saarnaajat hyödyntävät vahvistamisessa sekä separaatioita että distinktiota.

Vahvistamisen teho riippuu käytännössä pitkälti myös siitä, millaista oheisviestintää saarnaaja käyttää. Oheisviestinnällä tarkoitetaan puhujan olemukseen ja äänenkäyttöön liittyvää nonverbaalia viestintää, esimerkiksi ilmeitä, eleitä, painotuksia, puheen rytmiä ja taukoja (Suojanen 2001: 226).

Mikrosiirtymä

Mikrosiirtymä viittaa käsittelyosassa esiintyviin, johdannon siirtymää muistuttaviin siirtymäjaksoihin, joita löytyy yhteensä 25 saarnan käsittelyosasta. Tekstissä, tässä tapauksessa siis saarnapuheessa oleva siirtymälause selventää tekstin sisältöä, rakennetta ja juonen etenemistä (Makkonen-Craig 2005: 228). Fraasit helpottavat puheen rakenteen seuraamista (Torkki 2006: 96). Siirtymä tarkoittaa tässä tutkimuksessa yleensä kysymystä tai toteamusta, kuten seuraavissa esimerkeissä:

Mutta miten Jeesus voi meitä suojella, kun hän tällä hetkellä istuu taivaassa Jumalan oikealla puolella? (50)

Äläkä saata meitä kiusaukseen... mitä se on? (51)

Tähän hetkeen se viittasi, Jeesuksen ilmestymiseen. (52)

Myös johdannon siirtymäjakso saattaa olla kytköksissä mikrosiirtymiin, kuten esimerkissä 53. Esimerkin saarnassa saarnaaja luettelee johdanto-osan siirtymässä viisi kysymystä, jotka hän toistaa käsittelyosan mikrosiirtymissä yksi kerrallaan tähän tapaan:

Siis: 1) Onko helluntai suuri juhla?

[muita jaksoja]

Kysyimme: 2) jos helluntai on juhla, mitä silloin juhliitaan?

[muita jaksoja]

Vastaus löytyy kun kysyimme: 3) Kuka on helluntaijuhlan päähenkilö? (53)

Mikrosiirtymän funktio on paitsi osoittaa siirtymä jaksosta ja asiasta toiseen, niin myös helpottaa kuulijaa seuraamaan saarnan käsittelyosan kulkua. Samaten kuin siirtymäjaksoson kysymyksiin, myös mikrosiirtymissä esiintyviin kysymyksiin vastaa saarnaaja itse.

Siteeraaminen

Yksi käsittelyosaan kuuluvista jaksoista on siteeraaminen, joka esiintyy yhteensä 38 käsittelyosassa. Siteeraaminen on Cheongin mukaan “sopivan sanomisen lainaamista sopivaan aikaan” ja siitä saa voimaa ja uskottavuutta viestille (1999: 53). Siteeraaminen voi tapahtua suoran tai epäsuoran lainaamisen avulla. Saarnaajat siteeraavat esimerkiksi eri Raamatun kirjoja, Jeesuksen sanoja ja muuta hengellistä kirjallisuutta, kuten seuraavissa esimerkeissä:

Jumala sanoi jo Moosekselle: ”Minä tulen sakean pilven sisällä luoksesi, jotta kansa kuulisi minun puhuvan sinun kanssasi.” – – (54)

Zig Ziglar on sanonut: “Sinä olet ainoa henkilö maan päällä, joka voi käyttää sinun lahjojasi.” (55)

Käsittelyosassa siteerataan myös eri henkilöitä kollegoista takavuosien urheiluselostajiin, kuten seuraavissa esimerkeissä:

Taannoin eräs kolleega pohti, että pitäisi saarnata pelkkää evankeliumia, koska ihmiset kokevat jo syyllisyyttä ja syntisyyttään tarpeeksi muutenkin. Että uskossahan on kyse ilosanomasta! Tämän jälkeen toinen mietiskeli, että pitäisi olla 50% lakia ja 50% evankeliumia. Mutta sitten eräs, kohta eläkkeelle jäävä, rovasti sanoi: “Ei, pitää saarnata sataprosenttisesti lakia ja sataprosenttisesti evankeliumia” (56)

Tämän kohdan Pentti Saarikoski on kääntänyt omassa Matteuksen evankeliumissaan “Rukoillessanne älkää puhua palpattako niinkuin barbaarit” (57)

Tästä tulee mieleen takavuosien tunnetun urheiluselostajan Mauri Myllymäen toteamus, kun hän näki erään juoksijan tekevän ristinmerkin maaliin tullessaan. “Siinä merkissä sitä menestyy, niin se on”. (58)

Saarnaajat löytävät usein siteerattavaa myös virsien ja muun hengellisen musiikin sanoituksista:

Pitkäperjantain virressä lauletaan: “Tulkaa kaikki, katsokaa piinaa rakkaan Herramme.” (59)

Aina siteerattavien henkilöllisyys ei paljastu, kuten esimerkissä 60:

Muutamia vuosia sitten eräs mies totesi kerran, että “juuri kun elämästä alkaa vähän päästä jyvälle, se on ohi”. (60)

Sitaattien lähteet ovat siis hyvin monipuoliset. Urheiluselostajien, kirjallisuuden hahmojen ja omien tuttavien siteeraaminen on myös yksi tapa tuoda saarnaa lähemmäs kuulijoiden elämää (Jolkkonen 2001: 198). Suurelle yleisölle tuntemattomampien Raamatun tutkijoiden tai Raamatussa esiintyvien henkilöiden siteeraaminen ei välttämättä onnistu koskettamaan samalla tavalla kuulijaa kuin ne henkilöt ja asiat, jotka todennäköisemmin voisivat kuulua kuulijoiden jokapäiväiseen elämään. Samalla tulee esiin se, miten hengellinen pohdinta koskettaa kaikenlaisia ihmisiä ja on läsnä monilla elämänalueilla. Toisaalta siteeraaminen voi myös lisätä puhujan uskottavuutta akateemisten lähteiden tapaan. Sopivalla sitaatilla saarnaaja voi tukea omaa väitettään (Jolkkonen 2001: 198–199).

Käsittelyosaan ensisijaisesti kuuluvien jaksojen nimet, funktiot, määrä ja tunnuspiirteet näkyvät tiivistettynä taulukossa.

Taulukko 3. Saarnapuheen käsittelyosan funktionaaliset jaksot.

Selittäminen 46 saarnassa 46 käsittelyosassa	<i>f: Raamatun tekstin selittäminen: mitä teksti tarkoittaa, mitkä ovat tekstin taustat</i> Taustatekstin erittely, tulkinta ja referointi
Opettaminen 10 saarnassa 9 käsittelyosassa	<i>f: Kristinopin perusasioiden opettaminen, ”pienois-Katekismus”</i> Tietyn aiheen tai teeman käsitteleminen, ei suoraa yhteyttä päivän tekstiin
Liittäminen 49 saarnassa 47 käsittelyosassa	<i>f: Sanoman liittäminen kuulijoiden elämään tai nykymaailmaan, sanoman merkityksen korostaminen</i> Kuulijoiden suora tai epäsuora puhuttelemineen, korostaa sanoman yhteyttä kuulijoihin
Soveltaminen 36 saarnassa 36 käsittelyosassa	<i>f: Aktivoi kuulijoita toimimaan saarnan sanoman mukaisella tavalla</i> Kuulijoiden ohjaaminen toimintaan, kehottaminen tai käskeminen
Henkilökohtainen näkemys 17 saarnassa 16 käsittelyosassa	<i>f: Saarnaajan oman läsnäolon vahvistaminen ja oman mielipiteen osoittaminen</i> Yksikön ensimmäisen persoonan käyttäminen
Kuvittaminen 33 saarnassa 29 käsittelyosassa	<i>f: Esimerkin antaminen ymmärtämisen helpottamiseksi</i>

	Esimerkinomaisuus, kuvallinen kielenkäyttö
Vahvistaminen 21 saarnassa 20 käsittelyosassa	f: <i>Edellä esitetyn asian vahvistaminen</i> Toisto, vastakkainasettelu
Mikrosiirtymä 25 saarnassa 25 käsittelyosassa	f: <i>Käsittelyosan siirtymä</i> Kysymykset, fraasimaisuus, toteaminen
Siteeraaminen 41 saarnassa 38 käsittelyosassa	f: <i>Viestin vahvistaminen ulkopuolisten auktoriteettien tai lähteiden avulla</i> Sisältää suoraa tai epäsuoraa eri tekstien tai puheen lainaamista

5.1.3 Päätäntö

Analyysin perusteella päätännössä esiintyy ensisijaisesti viisi jaksoa, jotka ovat *tiivistäminen, tehtävän antaminen, rohkaiseminen, kutsu ja syventäminen*. Lisäksi päätännössä esiintyy merkittävässä määrin käsittelyosaan ensisijaisesti kuuluvaa *liittämistä*, joten siitä annetaan esimerkkejä myös tässä yhteydessä.

Tiivistäminen

Tiivistämisjaksossa saarnaaja tiivistää saarnapuheen keskeisen ajatuksen muutamaan virkkeeseen. Tiivistämiseen liittyy yleensä myös niiden asioiden toistamista, joita saarnassa on aiemmin sanottu. Esimerkissä 61 saarnaaja kokoaa adventtisaarnansa ajatukset näin:

Sana adventti tarkoittaa odottamista ja tuleamista. Adventinaikana muistamme, kun Jeesus tuli Jerusalemin kaupunkiin aasilla. Mutta adventti on myös tätä hetkeä, meidän aikaamme. Raamatusta luemme Jumalan lupauksia. Me odotamme, että Jumalan lupaukset täytyvät meidänkin kohdallamme. (61)

Tiivistämisellä voi olla kytköksiä erityisesti saarnan johdanto-osaan. Samalla tavalla kuin tieteellisten tekstien johdanto ja päätäntö, niin myös saarnojen johdanto ja päätäntö näyttäisivät joissakin tapauksissa muodostavan keskenään ikään kuin parin. Esimerkin 62 saarnassa saarnaaja on johdanto-osassa pohtinut sitä, mistä saloissa liehuvat Suomen liput kertovat. Päätännön tiivistämisjaksossa hän vastaa tähän kysymykseen niiden ajatusten johdattamina, joita myös saarnan käsittelyosassa on sivuttu:

Suomen liput, jotka tänään liehuvat, kertovat siis ristikstä, ja risti kertoo uhrista. Risti lipussa on kuitenkin tyhjä. Siinä on toivo. Jeesus ei jäänyt ristille. Hänet haudattiin. Hän nousi kuolleista. Myöhemmin hän astui lopullisesti Taivaaseen, jossa rukoilee omiensa puolesta ja odottaa omiaan. Niinpä risti on myös toivon merkki. Meille se on ennen kaikkea anteeksiantamuksen merkki. (62)

Tiivistämistä esiintyy aineistossa 17 saarnapuheessa, joten kovin tyypillisestä jaksosta ei ole kyse.

Tehtävän antaminen

Tehtävän antaminen -jaksossa kuulija saa Jeesuksen antaman kaste- ja lähetyskäsken omaisesti haasteen itselleen; lähteä jumalanpalveluksesta maailmaan soveltamaan saarnasta oppimaansa tekojen kautta. Jakso esiintyy yhteensä 20 päätännössä. Esimerkissä 63 saarnaaja viittaa samalla Yhteisvastuu-keräykseen:

Yhteisvastuu-keräys haastaa meitä konkreettisella tavalla välittämään evankeliumin valoa niille, jotka vaeltavat yksinäisyyden sokaisevassa pimeydessä. Jos toiset ihmiset kääntävät katseensa pois ja kulkevat ohi, lienee mahdotonta uskoa myöskään Jumalaan, joka tulee kohti ja rakastaa. Jumala tuli Jeesuksessa olemaan ihminen ihmiselle, mutta myös Jumala meidän keskellemme. Me, jotka olemme saaneet nähdä tuon valon, saamme seurata Simeonin esimerkkiä ja kirkastaa Kristusta niille, jotka vielä vaeltavat pimeässä. (63)

Tehtävän antaminen on olennainen funktionaalinen jakso saarnan koko olemusta ajatellen, ja se toteuttaa saarnan missionaarista tehtävää, kuten esimerkki 64 osoittaa:

Mutta vetäytymistä, olemista seuraa aina lähettäminen arkeen. Meidät lähetetään elämään ihmisten keskellä, rakastamaan ja välittämään toivoa lähelle ja kauas. (64)

Tehtävän antamisen tehokeinona on aineiston saarnoissa käytetty esimerkiksi vastakohtasettelua. Edellisessä esimerkissä vastakkain on asetettu oleminen ja tekeminen.

Soveltamisen tapaan jakso tähtää toiminnan syntymiseen. Kuitenkin tämä jakso tähtää yleensä aina samanlaiseen toimintaan, eli kuulijan vastuuttamiseen evankeliumin levittämisestä. Kuulija ei välttämättä saa konkreettisia toimintaohjeita, vaan joissakin tapauksissa saarnaaja tyytyy vain korostamaan kuulijan oman vastuun merkitystä, kuten viimeisessä esimerkissä:

Vastuu jää kuulijalle. (65)

Rohkaiseminen

Aineiston saarnojen päätäntöosissa nousi hyvin vahvasti esiin esimerkin 66 kaltainen saarnaajan rohkaiseva puhe kuulijoille:

Jos sinua nyt hirvittää se, että vaatimus on iso mutta oma rakkaus niin pieni, muista kenelle Jeesus evankeliumin kertomuksessa asetti kysymyksensä: sehän oli Pietari, joka kiperimmällä paikalla oli väittänyt, ettei edes tunne Jeesusta! Siinä on evankeliumi meille, jotka kipuilemme oman rakkautemme ja rakkaudettomuutemme kanssa. Jeesus kutsuu seuraajakseen myös epäonnistuneen ja itseensä pettyneen. (66)

Saarnaajat sanoittavat kuulijoissa mahdollisesti nousevia epävarmuuden ja jopa pelon tunteita ja tuovat esiin ratkaisuja näiden tunteiden poistamiseksi. Nämä funktionaaliset jaksot saivat funktiota kuvaavan nimen rohkaiseminen. Toinen kuvaava nimitys olisi ollut lohduttaminen, joka on myös yksi saarnan tehtävistä (JP 2009: 91–92). Aineiston saarnoissa rohkaiseminen esiintyi yhteensä 26 saarnassa, joten jaksoa voidaan pitää melko tyypillisenä evankelisluterilaisen päiväjumalanpalveluksen päätäntöosalle.

Seuraavat esimerkit ovat tyyppiesimerkkejä rohkaisemisesta, jossa tiedostetaan elämään kuuluvat murheet ja tarjotaan niihin ratkaisuksi uskonelämään kuuluvia asioita:

Ja Hänen sovitustyön tähden voin olla varma, että taivas on minun määränpääni, ja siihen kun luottaa niin askel on huomattavasti kevyempi, vaikka elämän polku onkin toisinaan melkoinen kivikko. (67)

Ja silloin sinun ei tarvitse enää pelätä kuolemaa. Sillä kuolema on menemistä Hänen luokseen, joka on rakastanut sinua jo ennen syntymääsi ja jolle sinä olet kallisarvoinen. (68)

Esimerkissä 67 saarnaajan tarkoitus ei todennäköisesti ole korostaa varmuuttaan omasta päämäärästään, vaan hän tekee yleistyksen mielenkiintoisesti yksikön ensimmäisen persoonan käytön avulla.

Jakso on ilmaisultaan voimakas ja varma. Rohkaistessaan kuulijoita saarnaajat eivät pyri lieventämään tai piilottamaan asioita monimutkaisiin ilmauksiin tai siloteltuihin sanoihin, vaan he lataavat viestiinsä paljon voimaa, vakuuttavuutta ja tunnetta. Rohkaisemisen funktio on siis oikeastaan myös vavahduttaa kuulijaa. Tätä jaksoa ei esiinny Cheongin (1999) aineistossa, mutta tunteisiin vetoaminen on ylipäätään esimerkiksi helluntaiseurakunnan piirissä pidetyille saarnoille tunnusomaista (Tassia 2002).

Kutsu

Kutsu on funktionaalinen jakso, joka liittyy saarnan konkreettisimmin sen jälkeen liturgiassa seuraavaan uskontunnustukseen ja ehtoollisosaan. Kutsun funktio on kuulijan kutsuminen yhteyteen Jumalan ja myös seurakunnan kanssa. Kutsujana ei esiinny saarnaaja vaan ikään

kuin hänen kauttaan puhuva Jumala tai Jeesus. Jakso toteuttaa kaikista selkeimmin saarnan evankelointitehtävää, ja se löytyy yhteensä 20 päätännöstä.

Uskon ja elämän leipää kaipaavina me itse emme osaa kysyä oikeaa leipää; kuitenkin hän kutsuu pöytänsä kaikki: ”Tulkaa, kaikki on jo valmiina”. (69)

Tänään Jeesus ojentaa kätensä meille ehtoollisessa ja kutsuu kulkemaan tuon polun Hänen kanssaan, Häneen luottaen. – – (70)

Kutsuminen voidaan myös esittää passiivimuodossa. Jakso liittyy joissain tapauksissa myös kuulijan uskonelämän ratkaisujen tekemiseen.

Ja kun sinä uskot Jeesukseen, sinut kutsutaan uuteen suhteeseen Jumalan kanssa. Kun sinä uskot, että Jumala on juuri sellainen, jollaisena Jeesus Hänet ilmoittaa ja jollaisena Hän näytetään Jeesuksessa, niin tulet vakuuttuneeksi Hänen täydellisestä rakkaudestaan sinua kohtaan. (71)

Liittäminen

Jo käsittelyosan yhteydessä esitelty liittäminen esiintyy keskeisesti myös aineiston saarnojen päätäntöosissa, yhteensä 11 päätännössä. Liittäminen ei funktioltaan tai ilmiänsultaan eroa sen sijainnista riippuen, vaan jakso on samanlainen esiintyessään kummassa tahansa saarnan osassa. Esimerkit 72 ja 73 edustavat tässä päätäntöosassa esiintyviä liittämiskaksia:

Elävän Jumalan Poika - Messias on meidän uskomme kohde ja syy ja sen takia olemme tänään täällä kokoontuneina. Olemme vastaanottamassa Jumalan hyvyyttä - rauhaa, Sanaa, iloa ja laulua, taakkojen luovuttamista, rukousta ja yhteyttä toisiin. (72)

Ihmisen syvä tarve on tulla kuulluksi ja nähdyksi, rakastetuksi sellaisena kuin on. (73)

Liittäminen on mahdollista erottaa päätäntöosan muista funktionaalisista jaksoista, ja tämän takia se on erotettu omaksi jaksokseen myös päätännössä. Liittämisen funktio eroaa selvästi muista päätännössä esiintyvistä jaksoista.

Syventäminen

Syventämisen funktio on syventää saarnan sanomaa ja lisätä saarnan koskettavuutta. Jakso esiintyy yhteensä 11 päätännössä. Usein syventäminen tapahtuu esimerkiksi rukouksen avulla.

”Jeesus, juurruta sydämeeni halu rukoilla. Auta minua rukoilemaan säännöllisesti joka päivä. Muuta rukoileminen velvollisuudesta iloksi. Tee minusta väkevä soturi rukousarmeijaasi. Amen.” (74)

Syventämisellä ja siteeraamisella voi periaatteessa olla samankaltainen ilmiasu, esimerkiksi virren sanojen siteeraaminen, kuten seuraavassa esimerkissä:

Tästä katoamattomasta aarteesta kirjoittaa virrentekijä: ”Vaan helmen sait sinä kalleimman, se aarre on veri Jeesuksen. Hän kuoli puolesta syntisten, nyt kuljet vaatteissa autuuden. Jo täällä riemusi Jeesus on, maan päällä, laaksossa ahdingon. Kun matka vaikea uuvuttaa, hän armolähteenä virvoittaa. ”Aamen. (75)

Syventämisen paikka on kuitenkin vakio, ja esiintyessään se sijaitsee aineistossa aina saarnan viimeisenä funktionaalisenä jaksone. Syventämisen erottamista omaksi funktionaaliseksi jaksoksi voidaan perustella myös Cheongin (1999) tekemien havaintojen perusteella.

Päätäntöosassa esiintyvien jaksone nimet, funktiot, määrä ja tunnuspiirteet näkyvät seuraavasta taulukosta:

Taulukko 4. Saarnapuheen päätäntöosan funktionaaliset jaksot.

Tiivistäminen 17 saarnassa 17 päätännössä	f: <i>Saarnan keskeisen ajatuksen tiivistäminen</i> Aiemmin sanottujen asioiden toistaminen
Tehtävän antaminen 20 saarnassa 20 päätännössä	f: <i>Tehtävän antaminen kuulijoille, ”pienois kaste- ja lähetyskäsky”</i> Tekemään ohjaaminen ja tekojen korostaminen
Rohkaisu 27 saarnassa 26 päätännössä	f: <i>Kuulijoiden rohkaisu elämään kuuluviin vaikeuksissa</i> Ilmaisun tunteisuus, voimakkuus ja varmuus
Kutsu 21 saarnassa 20 päätännössä	f: <i>Kuulijoiden kutsuminen yhteyteen Jumalan ja seurakunnan kanssa</i> Kutsua-verbin käyttö
Liittäminen 49 saarnassa 11 päätännössä	f: <i>Miten sanoma liittyy kuulijoiden elämään tai nykyaikailmaan, mitä se kuulijoille merkitsee</i> Kuulijoiden suora tai epäsuora puhuttelemine, korostaa sanoman yhteyttä kuulijoihin
Syventäminen 11 saarnassa 11 päätännössä	f: <i>Saarnan sanoman syventäminen</i> Rukoileminen, siteeraaminen

5.2 Saarnan kokonaisrakenne

Tässä luvussa tarkastelen saarnapuheen kokonaisrakennetta kolmesta eri näkökulmasta. Aluksi esittelen funktionaalisten jaksojen tyypillisimpiä esiintymispaikkoja saarnan eri osien sisällä. Edellisessä luvussa esittelin funktionaaliset jaksot sen mukaan, esiintyvätkö ne tyypillisimmin saarnapuheiden johdannossa, käsittelyosassa vai päätännössä. Tässä tarkastelen sitä, miten funktionaaliset jaksot tyypillisesti näiden osien sisällä sijoittuvat.

Tämän jälkeen tarkastelen kokonaisrakennetta kvantitatiivisten laskelmien avulla. Esittelen jaksojen keskimääräisiä lukumääriä sekä saarnapuheissa ylipäätään että saarnapuheiden eri osissa. Tarkastelen myös prosentuaalisesti sitä, millaisia jaksoja aineiston saarnapuheet sisältävät. Nämä kvantitatiiviset laskelmat auttavat hahmottamaan saarnatekstilajin tyypillisiä funktionaalisia jaksoja ja niiden lukumääriä. Luvun lopuksi tarkastelen vielä eri jaksojen funktioiden suhteita toisiinsa. Aineistossa esiintyvien jaksojen joukosta on löydettävissä erilaisia ryhmiä, joiden sisällä eri funktionaalisten jaksojen kommunikatiiviset päämäärät eroavat toisistaan ratkaisevasti, mutta niissä kaikissa on silti jokin yhteinen nimittäjä.

Jaksojen sijoittumisessa saarnapuheen eri osien sisällä on paljon hajontaa, mutta joitakin karkeita päälinjoja on havaittavissa. Saarnapuheen johdannossa jaksot sijoittuvat esiintyessään usein seuraavasti. Kiinnostuksen herättäminen on esiintyessään johdannon ensimmäinen jakso. Vaihtoehtoisesti se voi olla myös toinen jakso avauksen jälkeen. Avaus puolestaan esiintyy yleensä johdannon alkupuolella. Päivän tekstiin liittäminen ja väittäminen voivat sijaita missä kohtaa johdantoa tahansa. Siirtymä on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta aina johdannon viimeinen jakso. Johdannossa jaksoja on kuitenkin keskimäärin vähän, joten kovin suurta liikkumatilaa jaksoilla ei johdannossa ole.

Käsittelyosassa jaksojen järjestäytyminen on hyvin vapaata. Opettaminen, henkilökohtainen näkemys, kuvittaminen, mikrosiirtymä, liittäminen, soveltaminen ja siteeraaminen voivat käytännössä sijaita missä kohtaa käsittelyosaa tahansa. Myös selittäminen voi sijaita missä kohtaa käsittelyosaa tahansa, mutta huomattavan usein eli 28 kertaa selittäminen on myös käsittelyosan ensimmäinen jakso. Lisäksi selittäminen, liittäminen ja soveltaminen sijaitsevat usein toistensa vieressä. Vahvistaminen puolestaan voi sijaita missä kohtaa käsittelyosaa tahansa, mutta useimmiten se esiintyy käsittelyosan alku- tai loppupuolella ja harvemmin keskellä.

Johdannon tapaan myös päätännössä jaksoja on keskimäärin vähän, joten kovin suurta tilaa ei jaksojen sijoittumiselle ole. Havaintojen perusteella on kuitenkin mahdollista sanoa, että päätännön jaksoista tiivistäminen, liittäminen ja tehtävän antaminen sijaitsevat usein heti

päätännön alussa. Rohkaiseminen puolestaan sijaitsee yleensä päätännön loppupuolella. Sekä kutsu että kaikki muut edellä mainitut jaksot voivat kuitenkin sijaita missä kohtaa päätäntöä tahansa. Ainoastaan syventämisen paikka on vakio, ja se on esiintyessään aina päätäntöosan viimeinen jakso.

Kvantitatiivisesti tarkasteltuna aineiston saarnapuheissa esiintyvien funktionaalisten jaksojen kokonaisuus vaihtelee saarnakohtaisesti välillä 9–25. Saarnapuhe sisältää siis keskimäärin 17 funktionaalista jaksoa. Saarnapuheen eri osiin jaksot jakautuvat niin, että johdanto sisältää keskimäärin kolme jaksoa (vaihteluväli 1–9), käsittelyosa 11 jaksoa (4–19) ja päätäntö kolme jaksoa (1–8).

Kaiken kaikkiaan saarnaajalla on aineiston perusteella käytettävissään 19 mahdollista funktionaalista jaksoa, jotka ovat *kiinnostuksen herättäminen, avaus, päivän tekstiin liittäminen, väittäminen, siteeraaminen, siirtymä, selittäminen, opettaminen, liittäminen, soveltaminen, henkilökohtainen näkemys, kuvittaminen, vahvistaminen, mikrosiirtymä, tiivistäminen, tehtävän antaminen, rohkaiseminen, kutsu ja syventäminen*. Laskennallisesti aineiston saarnapuheet sisältävät kuitenkin noin kymmenen erilaista jaksoa, ja jaksojen lukumäärät vaihtelevat välillä 6–15. Saarnapuheen johdanto sisältää keskimäärin kolme erilaista jaksoa (vaihteluväli 1–6), käsittelyosa kuusi eri jaksoa (3–10) ja päätäntö kolme eri jaksoa (1–5).

Sekä johdanto että päätäntö sisältävät siis keskimäärin kolme funktionaalista jaksoa, joista kaikki ovat yleensä eri jaksoja. Aineistossa esiintyy esimerkiksi seuraavia yhdistelmiä:

- a. väittäminen – päivän tekstiin liittäminen – siirtymä
- b. avaus – väittäminen
- c. kiinnostuksen herättäminen – päivän tekstiin liittäminen – avaus – päivän tekstiin liittäminen – väittäminen – siirtymä

Päätännössä esiintyviä yhdistelmiä ovat esimerkiksi seuraavat:

- a. tiivistäminen – syventäminen
- b. tehtävän antaminen – kutsu – rohkaiseminen
- c. liittäminen – kutsu – tehtävän antaminen – rohkaiseminen

Sekä johdannossa että päätännössä myös yksittäiset jaksot ovat mahdollisia. Onkin muistettava, että antamani esimerkit ovat todella vain esimerkkejä, ja saarnoissa esiintyvät jaksokombinaatioita on lähes yhtä paljon kuin saarnoja.

Käsittelyosan jaksojen kokonaismäärästä keskimäärin vain hieman yli puolet on eri jaksoja, joten käsittelyosalle tyypillistä on jaksojen toistuvuus. Seuraavat ovat aineistosta poimittuja esimerkkejä käsittelyosassa esiintyvistä jaksoyhdistelmistä:

- a. selittäminen – liittäminen – soveltaminen – vahvistaminen – siteeraaminen – mikrosiirtymä – liittäminen
- b. selittäminen – mikrosiirtymä – selittäminen – siteeraaminen – selittäminen – mikrosiirtymä – selittäminen – liittäminen – siteeraaminen – selittäminen – liittäminen – selittäminen – liittäminen – selittäminen – mikrosiirtymä – kuvittaminen – mikrosiirtymä – selittäminen – liittäminen – selittäminen

Tyypillisesti toistuvia jaksoja käsittelyosassa ovat selittäminen, liittäminen, soveltaminen ja siteeraaminen. Näiden lisäksi toistuva jakso on mikrosiirtymä. Yleensä vain yhden kerran saarnan käsittelyosassa esiintyvät jaksot ovat kuvittaminen, henkilökohtainen näkemys, vahvistaminen ja opettaminen. Käsittelyosa sisältää keskimäärin eniten funktionaalisia jaksoja, ja siinä esiintyvät jaksot ovat tyypillisesti melko pitkiä, esimerkiksi jaksot selittäminen ja liittäminen.

Karkeasti ottaen puolet tai yli puolet aineiston saarnapuheista ($x \geq 50\%$, 25 saarnaa tai sitä useampi) sisältää jossain osassa funktionaaliset jaksot päivän tekstiin liittäminen, väittäminen, siteeraaminen, selittäminen, liittäminen, soveltaminen, kuvittaminen ja rohkaiseminen. Alle puolet aineiston saarnapuheista ($x < 50\%$, 24 saarnaa tai sitä harvempi) sisältää jossain osassa funktionaaliset jaksot nimeltä kiinnostuksen herättäminen, avaus, siirtymä, opettaminen, henkilökohtainen näkemys, vahvistaminen, mikrosiirtymä, tiivistäminen, tehtävän antaminen, kutsu ja syventäminen. Seuraavassa taulukossa nämä jaksot näkyvät kokonaisesiintymineen näihin kahteen ryhmään jaettuna, suluissa funktionaalisen jakson sisältävien saarnojen määrät.

Taulukko 5. Funktionaalisten jaksoiden kokonaisesiintymät saarnapuheissa.

$x \geq 50\%$ eli 25 saarnaa tai sitä useampi	$x < 50\%$ eli 24 saarnaa tai sitä harvempi
liittäminen (49 saarnassa) selittäminen (46) siteeraaminen (41) väittäminen (40) päivän tekstiin liittäminen (39) soveltaminen (36) kuvittaminen (33) rohkaiseminen (27) mikrosiirtymä (25)	siirtymä (22 saarnassa) avaus (22) vahvistaminen (21) kutsu (21) tehtävän antaminen (20) henkilökohtainen näkemys (17) tiivistäminen (17) kiinnostuksen herättäminen (12) syventäminen (11) opettaminen (10)

Tässä taulukossa on kyse siitä, kuinka moni aineiston saarna ylipäätään sisältää kyseiset funktionaaliset jaksot. Frekvenssit on laskettu niin, että kuinka monessa saarnassa jakso esiintyy ainakin kerran huomioimatta sitä, missä kohtaa jakso esiintyy tai toistuuko se. Taulukosta on siksi mahdollista nähdä se, mitä funktionaalisia jaksoja saarnaajat ylipäätään käyttävät saarnapuheissaan enemmän ja mitä vähemmän.

Seuraavaksi tarkastelen hieman tarkemmin sitä, miten jaksot jakaantuvat neljään eri ryhmään niiden esiintymistiheyden perusteella. Olen tällä kertaa jakanut jaksoiden tarkastelun myös osittain eli johdannon, käsittelyosan ja päätännön jaksoihin, jotta jaksoiden tyypilliset ja epätyypilliset esiintymispaikat tulisivat esille myös kvantitatiivisesti. Jaksoiden satunnaisia esiintymiä tarkastelen tarkemmin luvussa 6.1.

Saarnapuheiden johdannoissa esiintyvien funktionaalisten jaksoiden frekvenssit näkyvät seuraavasta taulukosta. Suluissa on niiden saarnojen määrä, jotka sisältävät jakson johdannossaan vähintään kerran.

Taulukko 6. Johdannossa esiintyvien funktionaalisten jaksoiden frekvenssit.

$x \geq 75\%$ eli 38 saarnassa tai useammin	väittäminen (40 saarnassa) päivän tekstiin liittäminen (39)
$75\% > x \geq 50\%$ eli 25–37 saarnassa	
$50\% > x \geq 25\%$ eli 13–24 saarnassa	siirtymä (22) avaus (21)
$25\% > x$ eli 12 saarnassa tai harvemmin	kiinnostuksen herättäminen (12) siteeraaminen (9) henkilökohtainen näkemys (2) kuvittaminen (2) kutsu (1)

Saarnapuheen johdannolle tyypillisimpiä jaksoja ovat väittämä ja päivän tekstiin liittäminen. Hieman alle puolet aineiston saarnapuheista sisältää myös jaksot siirtymä ja avaus. Harvinaisempia, mutta kuitenkin merkittävässä määrin johdannoissa esiintyviä jaksoja ovat kiinnostuksen herättäminen ja siteeraaminen. Satunnaisia esiintymiä on kolmella jaksolla.

Seuraavassa taulukossa ovat puolestaan saarnapuheiden käsittelyosissa esiintyvien funktionaalisten jaksojen frekvenssit:

Taulukko 7. Käsittelyosassa esiintyvien funktionaalisten jaksojen frekvenssit.

$x \geq 75\%$ eli 38 saarnassa tai useammin	liittäminen (47 saarnassa) selittäminen (46) siteeraaminen (38)
$75\% > x \geq 50\%$ eli 25–37 saarnassa	soveltaminen (36) kuvittaminen (29) mikrosiirtymä (25)
$50\% > x \geq 25\%$ eli 13–24 saarnassa	vahvistaminen (20) henkilökohtainen näkemys (16)
$25\% > x$ eli 12 saarnassa tai harvemmin	opettaminen (9) rohkaiseminen (4) kutsu (2) avaus (1)

Huomattavan usein käsittelyosassa esiintyvät jaksot liittäminen, selittäminen ja siteeraaminen. Puolet tai yli puolet saarnoista sisältää myös jaksot soveltaminen, kuvittaminen ja mikrosiirtymä. Vahvistaminen, henkilökohtainen näkemys ja opettaminen ovat hieman harvinaisempia. Satunnaisia esiintymiä on kolmella jaksolla.

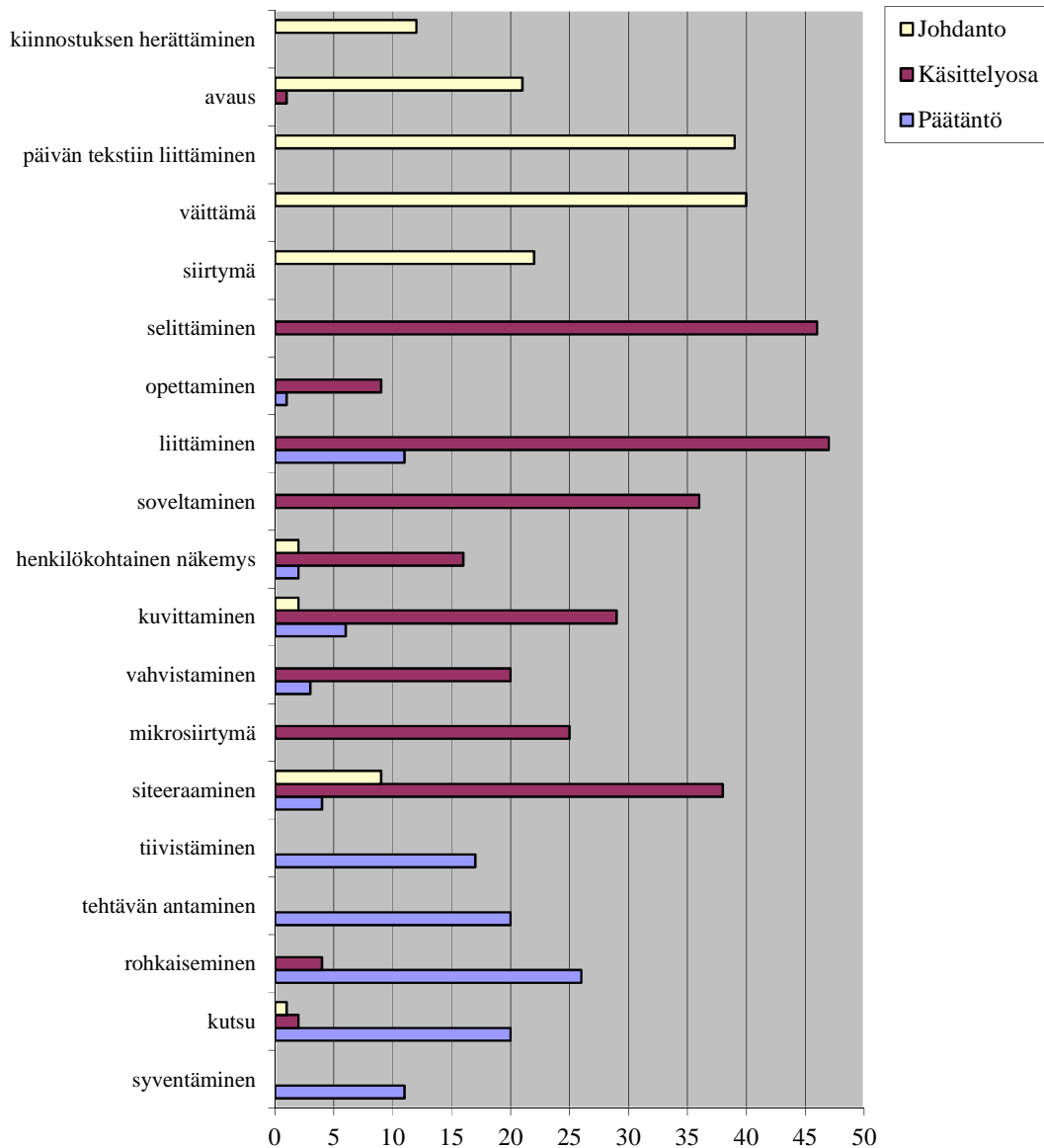
Lopuksi käsittelen vielä päätännöosan funktionaaliset jaksot, jotka näkyvät seuraavasta taulukosta:

Taulukko 8. Päätännössä esiintyvien funktionaalisten jaksojen frekvenssit.

$x \geq 75\%$ eli 38 saarnassa tai useammin	
$75\% > x \geq 50\%$ eli 25–37 saarnassa	rohkaiseminen (26)
$50\% > x \geq 25\%$ eli 13–24 saarnassa	tehtävän antaminen (20) kutsu (20) tiivistäminen (17)
$25\% > x$ eli 12 saarnassa tai harvemmin	liittäminen (11) syventäminen (11) kuvittaminen (6) siteeraaminen (4) henkilökohtainen näkemys (2) vahvistaminen (3) opettaminen (1)

Mikään näistä jaksoista ei sisälly 75 prosenttiin tai sitä useampaan aineiston saarnapuheeseen, joten päätäntöosa vaikuttaa kaikkein vakiintumattomimmalta saarnapuheen osalta. Kaikkein eniten päätäntöosassa esiintyy rohkaisemista. Merkittävässä määrin esiintyvät myös jaksot tehtävän antaminen, kutsu, tiivistäminen, liittäminen ja syventäminen. Satunnaisia esiintymiä on jopa viidellä eri jaksolla.

Lopuksi havainnollistan vielä eri funktionaalisten jaksoiden sijaintia saarnapuheen eri osissa koostamani diagrammin avulla. Kuvassa x-akseli kuvaa niiden saarnapuheiden määrää, joissa kyseinen jakso esiintyy vähintään yhden kerran. Esiintymät ovat tässä diagrammissa osittain päällekkäisiä, koska saarna saattaa sisältää saman jaksosarjan sekä johdannossa, käsittelyosassa että päätännössä.

Kuvio 9. Funktionaalisten jaksoiden sijainti saarnapuheiden osissa.

Kun diagrammin esittämiä asioita verrataan funktionaalisten jaksoiden keskimääräiseen kokonaismäärään saarnapuheen eri osissa, voidaan huomata, että päätäntö on saarnan osista kaikkein epävakain. Tätä voidaan perustella sillä, että keskimäärin saarnan päätäntöosa sisältää vain kolme jaksoa, mutta mahdollisia siellä esiintyviä jaksosia on jopa 11. Diagrammista voidaan huomata, että aineistolle on ylipäättään hyvin tyypillistä funktionaalisten jaksoiden liikkelyä saarnapuheen eri osien välillä. Kymmenen funktionaalista jaksoa esiintyy aineistossa pelkästään yhdessä saarnapuheen osassa, viisi kahdessa osassa ja peräti neljä kaikissa osissa.

Lopuksi tarkastelen vielä funktionaalisten jaksojen suhteita. Kuten kaikista edellisistä taulukoista voidaan havaita, funktionaalista jaksoista mikään ei ole sellainen, että se esiintyisi kaikissa aineiston saarnapuheissa. Lähes kaikissa johdannoissa esiintyvät jaksot väittämä ja päivän tekstiin liittäminen. Käsittelyosassa esiintyvät merkittävän usein jaksot liittäminen, selittäminen, siteeraaminen ja soveltaminen. Päättämissä esiintyvistä jaksoista eniten esiintymiä on rohkaisemisella, mutta huomattavasti vähemmän kuin edellisillä esimerkeillä. Tiettyjä pakollisia elementtejä saarnatekstilajille on kuitenkin löydettävissä.

Funktionaaliset jaksot eivät ole toisistaan erillisiä, vaan niillä on suhteita toisiinsa tekstilajin sisällä (esim. Bhatia 1993: 46–56). Samassa muodollisessa kappaleessa voi olla useampi funktionaalinen jakso, joten on luonnollista, että eri funktionaaliset jaksot kytkeytyvät toisiinsa eri tavoin ja niiden funktiot ovat jopa hieman päällekkäisiä. Seuraavaksi tarkastelenkin sitä, millaisia ryhmiä funktionaalista jaksoista voidaan niiden funktioiden samankaltaisuuden perusteella muodostaa, ja mitkä näistä ryhmistä kuuluvat olennaisesti saarnatekstilajiin. Jaksojen suhteiden selvittämisessä ja ryhmittelyssä käytän apuna Voitto Huotarin (1985: 40–41, 90–92) esittelemiä julistustyyppiluokkia (LIITE 2).

Funktionaalista jaksoista selittäminen, opettaminen ja päivän tekstiin liittäminen ovat kaikki sellaisia, joissa pyritään lisäämään kuulijoiden tietoa ja liittämään saarnaa kristinopin ja Raamatun yhteyteen. Kaikki näistä ovat jossain määrin opillisia ja oppia selittäviä jaksoja. Huotarin julistustyyppiluokista näihin kolmeen jaksoon voisi liittää tekstiä kuvailevan julistuksen ja opillisen julistuksen. Näiden tyyppien tunnusmerkkeinä ovat muun muassa raamatukeskeisyys sekä tiedon ja ymmärryksen lisääminen. Suurimmaksi osaksi jaksojen erot johduvat niiden eri sijainnista saarnapuheissa. Jaksoista selittäminen ja opettaminen esiintyvät pääosin käsittelyosassa ja päivän tekstiin liittäminen johdannossa. Lisäksi opettaminen eroaa kahdesta muusta jaksosta sisällöllisesti. Vähintään yksi selittämisjakso sisältyy yhteensä 46 aineiston saarnan käsittelyosaan, ja loput neljä saarnaa sisältävät johdannossa päivän tekstiin liittäminen. Saarnatekstilajille voidaan tämän perusteella sanoa olevan pakollista jonkinlainen taustatekstiin liittyvä ja sitä kuulijalle selittävä osa.

Jaksoista liittäminen ja väittämä kytkevät molemmat saarnan kuulijoiden omaan elämänympäristöön. Väittämä tekee sen johdannossa ja liittäminen käsittelyosassa. Näiden kahden funktionaalisen jakson erottaminen toisistaan on kuitenkin järkevää, koska väittämällä on oma selkeä tehtävänsä johdannon kokonaisuudessa. Jakson paikka on siis olennainen sen funktion määrittelemiseksi. Liittäminen puolestaan esiintyy sekä käsittelyosassa että päätännössä. Huotarin julistustyyppiluokista näitä jaksoja voisivat kuvata ainakin kuulijan elämäntilanteita kuvaileva julistus ja yhteiskunnallinen julistus. Näihin tyyppeihin kuuluu esimerkiksi

yhtymäkohtien etsiminen Raamatun, evankeliumin ja kuulijoiden nykyhetken elämäntilanteen välillä. Lisäksi erityisesti liittämistä koskettavat myös pelastustapahtumaan keskittyvä ja sielunhoidollinen julistus. Pelastustapahtumaan keskittyvässä julistuksessa kuulija nähdään pelastettavana ihmisenä ja sielunhoidollisessa julistuksessa armahduksen ja tuen tarpeessa olevana. Sielunhoidollista julistusta on myös esimerkiksi rohkaiseminen. Yksi saarnan tehtävistä on kohdentaminen ja sanoman tekeminen relevantiksi kuulijoille (Löytty 2011: 39), ja tätä tehtävää toteuttavat sekä liittäminen että väittämä. Kaiken kaikkiaan 49 aineiston saarnaa sisältää vähintään yhden liittämiskäsitteen jossain osassa. Yhdestä saarnasta, josta liittäminen puuttuu kokonaan, löytyy kuitenkin väittämä. Saarnatekstilajille välttämättömänä elementtinä voidaan siis pitää yhtymäkohtien osoittamisen Raamatun sanan ja kuulijoiden elämän välillä.

Jaksoista soveltaminen ja tehtävän antaminen soveltuvat molemmat Huotarin määrittelemiin hengellistä kilvoitusta kuvailevan ja yhteiskunnallisen julistuksen luokkaan. Molemmat jaksoista pyrkivät toiminnan ja tietynlaisen muutoksen aikaansaamiseen saarnapuheen kuulijoissa. Hengellistä kilvoitusta kuvailevan julistuksen tyypillinen piirre on esimerkiksi Raamatun käyttäminen hengellisen elämän esimerkkiaineistona. Soveltaminen ja tehtävän antaminen ovat jaksoina hyvin samankaltaisia, mutta niiden tehtävät saarnapuheen kokonaisrakenteessa eroavat toisistaan. Tehtävän antaminen esiintyy saarnojen päätäntöosassa, ja sen tehtävä on selkeästi kuulijoiden lähettäminen matkaan koko saarnapuheen sanoman jälkeen. Saarnan käsittelyosassa olevan soveltamisen tehtävä ei ole näin laaja, vaan soveltaminen viittaa yleensä pienempien asiakokonaisuuksien pohjalta annettaviin toimintaohjeisiin. Aineistossa on kuitenkin useita saarnoja, joissa ei esiinny kumpaakaan näistä jaksoista, joten nämä edellä mainitut piirteet eivät ole saarnatekstilajin kannalta pakollisia.

Huotarin julistustyypeistä ovat aineiston saarnoissa edustettuina funktionaalisten jaksosten sisällä jossain määrin kaikki muut paitsi herätysjulistus. Herätysjulistuksen piirteinä on esimerkiksi tietoisesta kääntymiskokemuksesta ja uskonratkaisun korostaminen. Näitä piirteitä aineiston saarnoista ei löytynyt. Kutsu-jakso on lähimpänä herätysjulistusta, mutta sekään ei kuitenkaan täytä tämän julistustyyppiluokan tuntomerkkejä.

Julistustyyppien vertaamisen lisäksi ryhmittelin jaksoja myös muiden ominaisuuksien perusteella seuraavasti. Kiinnostuksen herättäminen, kuvittaminen ja syventäminen ovat kaikki jaksoja, joissa esiintyy kielen kuvallisuutta ja kuulijan lähestymistä tavallista ikään kuin luovemmin keinoin. Kaikki nämä jaksot pyrkivät herättelemään ja koskettamaan kuulijoiden tunnepuolta. Siteeraaminen, henkilökohtainen näkemys ja vahvistaminen puolestaan vahvistavat kaikki saarnassa esiintyviä muita viestejä. Siteeraamalla saarnaajat vahvistavat viestiä vetoamalla muihin tietolähteisiin (Jolkkonen 2001: 198–199) ja henkilökohtaisella näkemyk-

sellä saarnaajat puolestaan vetoavat omiin ajatuksiinsa. Henkilökohtainen näkemys tuo lisäksi esimerkiksi kuvittaminen-jaksossa esiintyvien omakohtaisten narratiivien tapaan esiin myös saarnaajan omaa persoonallisuutta. Saarnan kuuntelemisessa kuulijaa opastavat metatekstimäiset jaksot nimeltä siirtymä, mikrosiirtymä ja tiivistys. Jossain määrin tähän joukkoon kuuluu myös avaus, koska siinä saarnaajat esittelevät yleensä päivän aiheen.

5.3 Kirkastussunnuntain saarna – esimerkki saarnapuheen kokonaisrakenteesta

Tässä luvussa esittelen yhden aineistoon kuuluvan saarnapuheen. Olen valinnut käsittelyyn kirkastussunnuntain saarnan, joka on joiltakin osin tyypillinen esimerkki aineistoon kuuluvasta saarnapuheesta. Saarna kuitenkin myös osittain edustaa sitä hajontaa, mikä on aineistolle tyypillistä. Saarnan taustalla oleva raamatunteksti on Markuksen evankeliumin luvusta yhdeksän, jakeet 2–8 (Raamattu 1992).

Aineistolle tyypillisiä piirteitä tässä saarnassa edustavat jaksot päivän tekstiin liittäminen, väittäminen, selittäminen, liittäminen, soveltaminen ja rohkaiseminen, jotka esiintyvät yli puolessa aineiston saarnoista. Kaikki saarnapuheessa esiintyvät jaksot myös sijaitsevat lähes tyypillisimmillä paikoillaan. Jaksojen määrä ei myöskään merkittävästi eroa aineiston keskimääräisistä tuloksista. Tämän kirkastussunnuntain saarnan johdanto sisältää viisi jaksoa, joista neljä on erilaista, käsittelyosa 10 jaksoa, joista neljä on erilaista ja päätäntöosa kolme jaksoa, joista kolme on erilaista.

Esimerkkisaarna ei kuitenkaan edusta prototyypistä saarnaa, koska sellaista on mahdollista löytää. Saarna on esimerkiksi ilmaisultaan melko selkeä moniin muihin aineiston saarnoihin verrattuna. Jaksoista siteeraaminen puuttuu tästä saarnasta kokonaan, vaikka sitä esiintyy aineiston saarnoissa laajalti. Saarnassa on myös jakso nimeltä kiinnostuksen herättäminen, joka sisältyy yhteensä vain 12 aineiston saarnaan.

Saarnan funktionaaliset jaksot on merkitty tunnuskirjaimin, joiden selitykset löytyvät saarnan jälkeen olevasta kuviosta.

a. Neljä kalamiestä laittautuu veneeseen. Virvelit ja uistimet ja haavi ovat mukana, vene käännetään kulkemaan kohti vastarantaa, sitä, jonka taakse aurinko kohta laskee. Tullaan perille parhaaseen hauen syöntiaikaan. Lumpeiden täyttämä lahti kuhisee elämää, hyönteisten perässä hyppiviä pikkukaloja ja isoja vonkaleita. Vesilintupoikue uiskentelee rannan kaislikossa. Yksi nainen joutsenkin lentää matalalta yli. Kesäilta on kauneimmillaan, järvi tyyntyy, aurinko painautuu puiden taakse. Vähitellen on niin pimeää, että sotkuun mennyttä siimaa ei enää oikein näe selvittää. On aika kääntää kokka kohti kotia. Kaukana pimeässä, järven toisella puolella tuikkii valo: naapurimökin pihavallo - sitä kohti kun ajetaan, osutaan oikeaan suuntaan. Keskellä järveä nuorin kalamies tekee oivalluksen. Hän katselee tuumien pimenevään menosuuntaan,

kääntää katseensa sinne mistä tultiin: laskeva aurinko on jättänyt jälkeensä kullankirkkaan hehkuvan kajon. ”Kattokaa: valkeus ja pimeys. Tuolla mistä me tullaan on valkeus, ja tuolla minne me ollaan menossa, on pimeys.”]

b.[Valkeus ja pimeys. Samanlaisessa taitekohdassa on kertomus Jeesuksen elämästä tänään Kirkastussunnuntaina.] **c.**[Neljä miestä siinäkin on matkalla – ei kalalle, vaan vuorelle yhdessä rukoilemaan. Rankka nousu vuorelle tyhjentää mielen kuuntelemaan Jumalan puhuttelea. Siellä yksinäisyydessä voi rauhoittua ja keskittyä Jumalan kohtaamiseen. Rukoushiljaisuus, toiveiden ja pelkojen kantaminen Jumalan eteen, menneestä kiittäminen ja tulevien jättäminen Jumalan johdatukseen – siitä on sitten taas hyvä jatkaa matkaa.

Jeesukselle tuo rukousmatka vuorelle oli erityisen tärkeä. Hän sai hetken levätä siinä Jumalan kirkkaudessa, joka hänelle Jumalan Poikana kuului. Hän tarvitsi tällaista vahvistavaa kokemusta, sillä pian hänen olisi astuttava kohti pimeyttä.] **d.**[Niinkuin jokaisen ihmisen elämään kuuluu sekä valkeus että pimeys, niin Jeesuksenkin.] **c.**[Kirkastusvuorelta alkaisi hänen matkansa kohti Jerusalemiä, kohti kärsimistä ja kuolemaa. Pian valkeus olisi jätettävä taakse, oli kuljettava kohti pimeyttä. Oltiin siis taitekohdassa.] |||||

e.[Tuossa elämän suuressa taitekohdassa Jeesus sai keskustella Mooseksen ja Elian kanssa. Uuden testamentin mukaan Jeesus ei tullut kumoamaan juutalaisten lakia ja profeettojen ennustuksia, vaan hänessä täyttyivät laki ja profeetat. Tässä ne nyt ovat molemmat: Mooses, joka aikanaan sai olla Jumalan lain välittäjänä ja Elia, profeetoista suurin. Molemmat olivat saaneet olla Jumalan tärkeässä tehtävässä. Mutta Jeesuksen tehtävä oli olla lain ja profeettojen täyttymys. Se oli kova kutsumus yhdelle miehelle. Oli tehtävä sitten millainen tahansa, siihen tarttumista auttaa se, kun saa kuunnella ja ottaa oppia niiltä, joille on jo karttunut kokemusta ja viisautta samalta alalta. Vain tyhmä halveksii vanhempiaan eikä kuuntele heidän opetustaan.] **f.**[Monella elämän alalla kannattaisi kuunnella menneiden sukupolvien viisautta ja sitä elämäkokemusta, joka karttuu vain elettyjen vuosikymmenien kautta.] **e.**[Mitä Mooses ja Elia Jeesukselle puhuivat, sitä ei meille tarkkaan kerrota. Mutta se, että he ilmestyivät Jeesukselle ja opetuslapsille, on jo sinällään mielenkiintoinen asia.

Sillä heidän ilmestymisensä on yksi vahva todiste siitä, että tämän näkyvän ja käsin kosketeltavan todellisuuden lisäksi on olemassa se näkymätön Jumalan kirkkauden läpäisemä maailma, jonka salaisuuden verhoa siellä kirkastusvuorella vähän raotettiin. **f.**[Jumalan kirkkauden olemassaolon tunnustaminen ja muistaminen on yksi ihmisenä olemisen tärkeitä asioita.] **e.**[Jeesus eli juuri sellaiseen aikaan kun juutalaiseen uskoon vähitellen hiipi toivo siitä, että kuoleman jälkeenkin voisi olla elämää. Juuri Mooses ja Elia olivat niitä historian henkilöitä, joita vanhatestamentillisen uskon mukaan kuolema ei saanut omakseen, vaan Jumala tempasi heidät luokseen kirkkauteensa. Se kirkkaus heistä säteili nytkin, kun he tulivat rohkaisemaan Jeesusta kohtaamaan tulossa olevat tapahtumat. Mooseksen ja Elian ilmestyminen oli vahva muistutus siitä, että elämä ja kuolema ovat Jumalan kädessä – Hänellä on valta kuolemankin yli.

Silti Jeesuksen tie kohti päämäärää ei tulisi olemaan helppo. Hän joutuisi kulkemaan läpi ihmiselämän pimeimmän pimeyden. Hänen kohtalonsa oli tulla petetyksi, vangituksi, piestyksi, halveksituksi, kaikkien hylkäämäksi, tuomituksi, häväistyksi ja lopulta raastasti tapetuksi. Oliko niin, että kaiken sen keskellä, kaukana pimeässä hän näki kuitenkin valon, jota kohti hänen oli kuljettava. Ehkä se valo muistutti häntä siitä kirkkaudesta, josta hän kerran vuorella sai olla osallisena, kirkkaudesta, jota hän sai kantaa sisimmässään, vaikka ympärillä oli täydellinen pimeys. Silloinkin kun elämän valo sammui hänen silmistään, se kirkkaus ei lakannut olemasta, vaan sulki hänet syliinsä ja johdatti kotiin.]

g.[Elämän huippuelämykset ovat monesti meille niitä, jotka antavat voimaa sittenkin, kun elämä on tasaisen harmaata tai erityisen rankkaa. Joskus vuorella, joskus lumpeiden täyttämällä lahdella voi kokea sellaista läheisyyttä Jumalan ja toisten ihmisten ja Luojan suuruutta ylistävän luomakunnan kanssa, että sielu lepää ja vahvistuu ja varustautuu tulevia varten.] **f.**[Mutta jos elämästä tulee vain huippuelämysten metsästystä, silloin mennään vikaan. Kirkastusvuorelle ei voi tehdä majaa, on palattava kotiin, arkeen, vaikka joutuisikin kulkemaan kohti pimeää.] **e.**[Jeesus astui alas kirkastusvuorelta ja kulki kohti pimeää, jotta se kirkkaus, jota hän kantoi sisimmässään, kävisi ihmisille tutuksi. Teoillaan ja sanoillaan hän kertoi ihmisille rakkaudesta, siitä rakkaudesta, joka ei väisty ihmisen rinnalta silloinkaan kun elämä ottaa koviin, **g.**lei sittenkään vaikka emme ole sitä rakkautta ansainneet. Jeesus tuli maailmaan, jotta me

oppisimme tuntemaan Jumalan, jolle uskaltaa tunnustaa syntinsä, **h.** Jumalan jonka edessä voi päästä vapaaksi häpeästä ja syyllisyydestä, Jumalan joka päästää pelosta, vihasta ja katkeruudesta. ||||

i. Jos kirkastusvuori oli Jeesukselle ja opetuslapsille Jumalan kohtaamisen paikka, sellaisella paikalla olemme mekin tänään. Mutta majaa tähän ei voi tehdä, meitäkin kutsutaan astumaan alas vuorelta – **j.** olkoonkin että se tarkoittaa kirkkauden jättämistä selän taakse ja astumista rohkeasti kohti pimeyttä. Yhä vielä on niitä, jotka tarvitsevat rakkautta. Yhä vielä on niitä, jotka kaipaavat anteeksiantoa. Sinne missä on pelkoa, häpeää, väkivaltaa, yksinäisyyttä – juuri sinne kulki Kristus, ja sinne meidänkin on kuljettava. Rakkaus on kaikkea tämän maailman pahaa voimakkaampi.

k. Jossain kaukana pimeyden tuolla puolella häämöttää valo, ylösnousemuksen toivo, jonka Jeesus sytyttää sydämiimme. Hän on elävä Vapahtaja, meidän Herramme. Hän kulkee meidän kanssamme ja jakaa kanssamme elämän huippuhetket ja myös sen pimeän taipaleen. Hän on samassa veneessä kanssamme ja me hänen kanssaan. Koska hän elää, mekin saamme elää iankaikkista elämää hänen yhteydessään. Siinä toivossa me jaksamme jatkaa matkaa kohti kotia, kohti Taivaan kirkkautta. ||||

(Nouskaa nyt tunnustamaan yhteinen kristillinen uskomme.)

JOHDANTO	KÄSITTELYOSA	PÄÄTÄNTÖ
a. Kiinnostuksen herättäminen	e. Selittäminen	i. Kutsu
b. Avaus	f. Soveltaminen	j. Tehtävän antaminen
c. Päivän tekstiin liittäminen	e. Selittäminen	k. Rohkaiseminen
d. Väittäminen	f. Soveltaminen	Päätäntö päättyy
c. Päivän tekstiin liittäminen	e. Selittäminen	(liturginen kehotus)
Johdanto päättyy	g. Liittäminen	
	f. Soveltaminen	
	e. Selittäminen	
	g. Liittäminen	
	h. Vahvistaminen	
	Käsittelyosa päättyy	

Kuvio 10. Kirkastussunnuntain saarnan (S25) funktionaalinen rakenne.

Heti saarnan alussa saarnaaja pyrkii herättämään kuulijoiden kiinnostuksen päivän aiheeseen liittyvän narratiivin avulla. Narratiivin alkuperä jää avoimeksi, mutta on mahdollista olettaa, että kyseessä on jossain määrin omakohtainen kertomus. Narratiivin viimeinen virke on sitaatti, mutta tässä se on laskettu niin olennaisesti narratiiviin liittyväksi, ettei sitä ole eroteltu omaksi jaksokseen. Kiinnostuksen herättämisen jälkeen saarnaaja mainitsee avaus-jaksossa pyhäpäivän nimen ja aiheen. Avaus ei nimestään huolimatta sijaitse yleensä johdanto-osan ensimmäisenä, vaan samalla tavalla kuin tässä, se on usein muiden jaksosten ympäröimä.

Erittäin tyypillinen jakso aineiston saarnojen johdannoissa on päivän tekstiin liittämi-

nen, ja se löytyy tästäkin saarnasta. Jaksossa saarnaaja tuo tiiviisti referoiden ja selittäen esiin evankeliumitekstin sanoman, jota hän aikoo saarnassaan käsitellä, eli valkeuden ja pimeyden sekä elämän taitekohtien tematiikan. Päivän tekstiin liittäminen -jaksojen välissä väittämä-jaksossa (d.) saarnaaja tuo myös esiin sen, miten päivän aihe ja teksti liittyvät kuulijoihin. Valkeus ja pimeys liittyvät paitsi Jeesuksen, niin myös ihmisten elämään. Toisen siirtymäjaksoson lopussa saarnaaja tuo esiin sen näkökulman, jota hän erityisesti aikoo päivän tekstistä saarnassa käsitellä. Tämä toimii myös johdatteluna käsittelyosaan, mutta ei kuitenkaan ole selvä siirtymä.

Myös saarnan käsittelyosa noudattelee jaksoiltaan hyvin samantyyppistä kaavaa kuin valtaosa aineiston saarnoista. Saarnaaja vuorotellen selittää eli referoi, erittelee ja tulkitsee päivän evankeliumitekstiä (selittäminen e.), esittää toimintaohjeita tekstin pohjalta (soveltaminen f..) ja liittää evankeliumitekstin sanoman kuulijoiden elämään (liittäminen g.). Selittämisen ja soveltamisen vuorottelua on kuitenkin saarnassa varsin runsaasti muuhun aineistoon verrattuna. Toisaalta useiden aineiston saarnojen käsittelyosissa on ylipäätään paljon jaksojen, esimerkiksi juuri selittämisen, toistuvuutta. Jaksojen rajat eivät aina ole täysin selviä, eivätkä ne ole sitä tässä saarnassakaan. Erityisesti saarnan ensimmäisen selittämisjakson viimeisen virkkeen voisi ajatella kuuluvan jo seuraavaan jaksoon eli soveltamiseen (f). Tässä olen ajatellut toteamuksen liittyvän vielä selittämiseen.

Kirkastussunnuntain saarnan käsittelyosassa soveltaminen tapahtuu melko yleisellä tasolla ja saarnaaja ikään kuin lieventää sitä passiivin ja verbin konditionaalimuotojen käytöllä. Soveltamisessa saarnaaja ei siis anna kovinkaan määrääviä toimintaohjeita kuulijoille. Käsittelyosa loppuu vahvistamiseen (h.), joka on koko aineiston saarnoille hieman epätyypillinen jakso. Vahvistaminen tapahtuu tässä saarnassa kuitenkin hyvin tyypillisellä tavalla eli toiston avulla. Tekstimateriaalin tulkittamisen tueksi vahvistaminen-jakson osalta olisi kuitenkin tarpeen saada äänimateriaalia ja videomateriaalia saarnapuhetilanteesta.

Kirkastussunnuntain saarnan päätäntöosassa saarnaaja kutsuu ihmisiä Jumalan yhteyteen puhumalla kollektiivisesti monikon ensimmäistä persoonaa käyttäen. Tässä tapauksessa kutsu-jakso (i.) jatkuu tehtävän antamisella (j.), johon kutsuminen ikään kuin valmistaa. Kutsu ja tehtävä ovat tässä saarnassa tavanomaista kiinteämmin kytköksissä toisiinsa. Erottelin ne kuitenkin omiksi jaksoikseen, koska kutsujaksossa tulee selvästi ilmi kuulijoiden ja Jumalan välinen vuorovaikutussuhde. Tehtävän antaminen -jaksossa saarnaaja kertoo sen, mikä tehtävä kuulijoilla yhteyden kautta ja sen takia on. Hän ei tässä tapauksessa painota evankeliumin eteenpäinviemistä (vrt. tehtävän antaminen -jakso ”pienoislähetyskäsken” merkityksessä), vaan kuulijoiden tehtävänä on välittää rakkautta ja ikään kuin muuttaa näin saarnan sanoma

teoiksi. Näiden jaksosten erottelu on saarnan kaikkein kriittisin kohta, ja rajakohdan voisi tulkita toisinkin. Lopuksi saarnaaja rohkaisee kuulijoita (k.) korostaen Jeesuksen läsnäolon ja toivon näkökulmaa.

5.4 Eri jaksosten funktioiden päällekkäisyys

Seuraavaksi esittelen havaintoa, jonka tein erotellessani aineiston funktionaalisia jaksoja toisistaan. Jotkin jaksot tuntuvat nimittäin aineiston saarnapuheissa nivoutuvan erottamattoman tiiviisti viereiseen jaksoon tai viereisiin jaksoihin muodostaen ikään kuin monen jakson hybridejä. Pääosin aineiston saarnojen funktionaaliset jaksot oli mahdollista erottaa toisistaan ja funktioiden rajakohta tuntui selvältä, vaikka selkeitä tyyppiesimerkkejä jaksoista olikin haastavaa löytää. Funktionaaliset jaksot voivat olla jopa yhden sanan mittaisia (Bhatia 1993; 2004), mutta siitäkin huolimatta joissakin yksittäisissä tapauksissa jaksot vaikuttivat ikään kuin monifunktionaisilta. Näissä tapauksissa jaksot toimivat yhdessä niin tiiviisti, että niiden varsinaista rajakohtaa oli hyvin hankala erottaa. Myös Suojanen on aiemmin todennut, että saarnan eri funktioiden tutkiminen on ylipäätään hankalaa niiden päällekkäisyyden, rinnakkaisuuden ja lomittaisuuden vuoksi, ja funktiot harvoin esiintyvät aivan puhtaina (1988: 64). Yhteensä olen löytänyt aineistosta seitsemän tällaista tapausta, jotka esittelen seuraavaksi.

Aineiston saarnojen johdannoissa toimivat kerran päällekkäisinä päivän tekstiin liittämisen ja siirtymä:

Evankeliumissa Pietari kysyy ja Jeesus vastaa. Tässä saarnassa ensin vastataan ja sitten ihmetellään, mikä olikaan kysymys.

Jeesuksen vastauksessa on kolme (3) perusajatusta: 1. hänen seuraamiseensa liittyy luopuminen, 2. palkkiona on ikuinen elämä, 3. palkintoa ei jaeta samalla tavalla kuin urheilukilpailuissa. (76)

Päivän tekstiin liittämiseen tässä jaksossa viittaa se, että saarnaaja puhuu evankeliumista ja liittää saarnan siihen. Kuitenkin saarnaaja kertoo samalla kaikissa virkkeissään myös saarnan rakenteesta, mikä on tyyppillistä siirtymä-jaksolle. Jeesuksen vastauksen kolme perusajatusta ovat toisaalta evankeliumin toistamista, mutta samalla ne ovat myös saarnan rakenteen kolme rakenneosaa, vaikka sitä ei tässä suoraan mainita.

Aineiston saarnapuheiden käsittelyosista löytyy neljä tapausta, joissa kaksi jaksoa toimii päällekkäisinä. Ensimmäisessä näistä yhdessä toimivat selittäminen ja soveltaminen.

Kannattaa ylittää näitä raja-aitoja ja aloittaa keskustelu jonkun näkymättömän raja-aidan tuolla puolen olevan kanssa. Tämä ei ole päivän evankeliumin tärkein opetus, mutta yksi opetus. Kaada raja-aidat, ota kontakti, luo yhteys. (77)

Saarnaaja selittää päivän evankeliumia liittäen sen samalla tiiviisti kuulijoihin. Varsinkin jaksosson kaksi viimeistä virkettä toimivat sekä selittämisen että soveltamistarkoituksessa. Viimeisen virkkeen voi ymmärtää sekä evankeliumin opetuksen tiivistämiseksi että toimintaohjeeksi. Seuraavassa esimerkissä yhdessä toimivat puolestaan kuvittaminen ja siteeraaminen.

Tässä pieni esimerkki Namibiasta, Windhoekista Sakari Löytyltä:

”Kirkko on täynnä, mutta meille tehdään tilaa. On isän päivä eli miesten vuoro aloittaa virsi. Jotenkin isiksi luetaan tänään kaikki miehet. Pienen empimisen jälkeen veisuu käynnistyy. Jumalanpalvelukseen osallistuu yli 1200 ihmistä, joista miehiä on n. 500. Heidän kaikki kutsutaan saarnan jälkeen alttarille laulamaan. Kun sinne kerran menevät kaikki, ei minunkaan auta jäädä penkkiin istumaan. Mahtava kokemus juuri Suomen jaksolta palaavalle tulla hyväksytyksi 500 miesseurakuntalaisen keskelle laulamaan kiitosvirsiä!” (78)

Sakari Löytyn kertoma tarina namibialaisesta jumalanpalveluksesta on siteeraus, ja sillä on sama funktio kuin siteeraamisella yleensäkin. Kuitenkin sitaatti on samalla tarina, joka toimii saarnan kuvittamisen funktiossa. Aineistosta löytyy myös täysin päinvastainen esimerkki kuvittamisen ja siteeraamisen muodostamasta hybridistä. Saarnaaja kertoo saarnan käsittelyosassa tarinaa Etiopialaisesta hoviherrasta, joka yhdessä tarinan vaiheessa lukee Vanhan testamentin raamatunkohtia. Saarnaaja siteeraa näitä kohtia tarinan henkilön kautta. Jaksojen funktiot toimivat siis erottamattomasti yhdessä.

Esimerkissä 79 yhdessä toimivat jaksot liittäminen ja kuvittaminen:

Jumalan rakkaus on myös merkki joka näkyy keskuudessamme. Sen huomaa parhaiten, jos se puuttuu. Jos puuttuisi äitien ja isien välittäminen lapsistaan. Sairaanhoidajilla ei olisi halua auttaa ihmisiä. Poliisit eivät piittäisi järjestyksestä. Irti Huumeista -vapaaehtoisia ei olisi olemassa. Ei olisi ihmisiä, jotka puolustaisivat luonnon oikeuksia. Ei olisi eläinten kanssa eläjiä. Ei olisi yhdessä leikkiviä lapsia tai käsi kädessä kulkevia pariskuntia. Mutta näitä kaikkia on. (79)

Saarnaaja luettelee kuvamaisesti erilaisia ihmiselämään liittyviä näkökulmia siihen, millaiset asiat puuttuisivat maailmasta, jos rakkautta ei olisi. Tämä on tähänastisista esimerkeistä eniten sellainen, jonka voisi helposti nimetä pelkästään liittämiseksi ilman kuvittamisen funktiota. Kuitenkin saarnaajan valinta luetella erilaisia esimerkkejä on todennäköisesti tietoinen päätös yrittää luoda kuvaa näistä asioista kuulijoiden silmien eteen samalla tavoin kuin esimerkiksi narratiivin kertominen.

Aineiston saarnojen päätäntöosissa on kaksi tapausta, joissa eri funktionaaliset jaksot ovat päällekkäisiä. Ensimmäinen niistä on liittäminen ja henkilökohtainen näkemys:

Palataan vielä, kasteeseen ja maalauksiin viimeisestä Tuomiosta. Kun ihminen syntyy, hänellä on puristusote, joka häviää kasvun myötä. Se on hämmentävä, hyvin voimakas ote ja **ajattelen** että siinä on vauvan viesti vanhemmille. Pidä minusta huolta. Olen niin pieni, että tarvitsen sinua kaikessa. Tämä varhaisheijaste häviää kasvun myötä. Kasteessa on kyse puristusotteesta, jossa Jumala ottaa otteeseensa. Se ote ei häviä meidän kasvunkaan myötä. – – (80)

Tämä on esimerkeistä kaikkein kiistanalaisin. Olen lihavoanut esimerkistä selvää henkilökohtaista näkemystä osoittavan ilmauksen *ajattelen*. Tässä tapauksessa voisi ajatella, että ilman tuota sanaa jakson voisi nimetä liittämiseksi. Näin ollen tuon yhden sanan voisi siis nimetä henkilökohtaiseksi näkemykseksi. Kuitenkin jostain syystä saarnaaja on tehnyt valinnan korostaa tuota henkilökohtaista puolta viestissään, ja se luo tavallaan kehykset koko tälle jaksolle, joka muuten on selvää liittämistä. Siksi olen liittänyt tämän tapauksen päällekkäisten jaksosten joukkoon.

Viimeisessä esimerkissä merkityksiä yhdessä luovat peräti kolme jaksoa. Tässä yhdessä toimivat jaksot tehtävän antaminen, vahvistaminen ja kuvittaminen:

Taitamme matkaa Kristuksen seurassa. Kumppanina meillä on myös heidät, jotka tarvitsevat meidän palvelustamme. Hän, joka pelokkaana odottaa lomautus- tai irtisanomistiedonantoa. Hän, joka on jatkuvasti uupumassa velkataakkansa alle. Hän, jonka päivittäinen ateria jää jatkuvasti liian niukaksi yhteiskuntamme epätasa-arvon vuoksi. Hän, joka pelkää lähimmissä ihmissuhteissaan. Hän, jota kiusataan koulussa tai työpaikalla. Hän, joka kärsii kivuista ja sairauksista. Hän, jonka elämänhalu on sammumassa. Heidät Kristus antaa matkakumppaniksi meille paaston matkalle. (81)

Saarnaaja antaa kuulijoille tehtävän palvella lähimmäisiä, vahvistaa tätä viestiä toistamisen avulla ja luo kuulijoille mielikuvia kärsivistä lähimmäisistä. Tämäkin esimerkki on monella tapaa kyseenalainen. Kahteen tehtävän antaminen -jaksoon voisi melko helposti erottaa kuuluvaksi esimerkin kaksin ensimmäistä ja yhden viimeisen virkkeen. Esimerkin keskimmäiset virkkeet taas voisivat olla kuvittamista, jossa saarnaaja vain on sattunut käyttämään tehokkeina ilmaisun toistamista. Tämä esimerkki siis myös kyseenalaistaa sen, kuinka tarkasti useaan otteeseen toistamisen voi lokeroida vahvistaminen-jaksoon kuuluvaksi piirteeksi. Kaikesta huolimatta kaikkien näiden kolmen funktionaalisen jakson tehtävät ja tunnuspiirteet ovat esimerkistä selvästi tunnistettavissa, ja toivotun merkityksen luominen on niiden kolmen yhteistoiminnasta riippuvaista.

Esittelemäni esimerkit funktionaalisten jaksosten päällekkäisistä funktioista ovat oikeastaan vain pintaraapaisu funktionaalisten jaksosten monimutkaisuuteen. Nämä seitsemän esimerkkiä ovat kaikkein selvimmän monifunktioisiksi kohdiksi osoitettavia saarnapuheiden kohtia, ja ne liittyvät suoraan jakamiini funktionaalisiin jaksoihin. Aineisto on kuitenkin todellisuudessa täynnä hyvin kirjavia tapoja eri funktioiden toteuttamiseen, ja päällekkäisiä

funktioita on varmasti enemmänkin. Päällekkäisyys riippuu myös siitä, millaisia jaksoja olen alun perin tyypitellyt saarnapuheissa oleviksi.

Päätäntöluvussa palaan siihen, mitä tekemäni havainnot funktionaalisten jaksojen monimutkaisuudesta kertovat toisaalta funktionaalisten jaksojen olemuksesta ja toisaalta saarnapuheesta tekstilajina. Seuraavassa luvussa siirryn kuitenkin tarkastelemaan saarnapuheita ja funktionaalisia jaksoja kompleksisuuden näkökulmasta.

6 SAARNA – KOMPLEKSIINEN TEKSTILAJI

6.1 Funktionaalisten jaksoiden satunnaiset esiintymät

Seuraavaksi esittelen aineiston saarnojen eri osissa satunnaisesti esiintyviä jaksosia. Pohdin tässä yhteydessä myös sitä, miksi saarnaajat mahdollisesti ovat päätyneet käyttämään näitä jaksosia aineiston muihin saarnapuheisiin verrattuna epätyypillisissä paikoissa. Satunnaisesti esiintyvällä jaksolla tarkoitan jaksoa, joka esiintyy jossakin saarnapuheen osassa enintään kymmenessä prosentissa aineiston saarnoja. Lisäksi käsittelen tässä yhteydessä myös kuvittamisen kuutta esiintymää saarnapuheiden päätäntöosissa, koska määrä on niin vähäinen, että jakson esiintymä on relevanttia pitää erityisenä valintana.

Satunnaisesti esiintyvien funktionaalisten jaksoiden määrät näkyvät seuraavasta taulukosta. Sulkeissa oleva numero tarkoittaa niiden saarnojen määrää, joissa funktionaalinen jakso esiintyy vähintään kerran.

Taulukko 9. Satunnaisesti eri osissa esiintyvät funktionaaliset jaksot.

Johdanto	henkilökohtainen näkemys (2) kuvittaminen (2) kutsu (1)
Käsittelyosa	rohkaiseminen (4) kutsu (2) avaus (1)
Päätäntö	kuvittaminen (6) siteeraaminen (4) henkilökohtainen näkemys (3) vahvistaminen (2) opettaminen (1)

Aineiston saarnapuheiden johdannoissa esiintyy satunnaisesti kolme jaksoa; kutsu, kuvittaminen ja henkilökohtainen näkemys. Kutsu-jakso esiintyy yhdessä saarnapuheessa ja kuvittaminen ja henkilökohtainen näkemys kahdessa saarnapuheessa. Kutsu-jakson esiintyminen johdannossa voi kertoa esimerkiksi siitä, että saarnaaja kokee kuulijoiden tarvitsevan erityisesti kutsua. Tätä puoltaa se, että samassa saarnassa jakso esiintyy kerran kaikissa saarnan osissa. Saarnapuheen johdanto, joka sisältää kutsu-jakson, alkaa päivän tekstiin liittäminen -jaksolla, jota seuraavat väittäminen ja kutsu.

Henkilökohtaisen näkemyksen käyttäminen johdannossa voi puolestaan kertoa esimerkiksi saarnaajan omasta tyylistä argumentoida asioita korostaen sitä, että ne ovat hänen omia

ajatuksiaan. Toisessa saarnassa, jossa henkilökohtainen näkemys esiintyy johdannossa, on nimittäin sama jakso myös käsittelyosassa. Kyse voi olla myös puhtaasti sattumasta. Toisaalta on ylipäätään erikoista, että jaksolla on niin vähän esiintymiä muualla kuin saarnapuheiden käsittelyosissa.

Kahden saarnan johdantoon on funktionaalisista jaksoista valikoitunut kuvittaminen, tarkemmin sanottuna vertaus. Tämä ei itsessään ole kovin ihmeellistä, koska kielikuvat ja vertaukset kuuluvat hyvin tyypillisesti uskonnolliseen kielenkäyttöön (Lempiäinen 2002), ja molemmissa saarnoissa kuvittamista esiintyy myös myöhemmissä osissa. Mielenkiintoiseksi tilanteen tekee kuitenkin se, että jaksot eivät ikään kuin mahdu kiinnostuksen herättäminen -jakson piirteisiin. Ne ovat sen sijaan selvästi kuvittamista, jossa saarnaajat esittävät evankeliumitekstin sanoman kuulijoiden maailmaan liittyvän vertauksen avulla ja jossa he myös välittävät informaatiota.

Toisen saarnan taustalla on evankeliumiteksti Luukkaan evankeliumin luvusta 14, jaheet 16–24 (Raamattu 1992). Tässä tekstissä Jeesus vertaa Jumalan valtakuntaa suuriin pitoihin. Saarnaaja aloittaa saarnansa kiinnostuksen herättäminen -jaksolla seuraavasti:

Mitä juhlaa sinä et jättäisi väliin, jos saisit kutsun? Eiköhän vain Linnan juhlia, tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän vastaanottoa. Presidentin linna täyttyy juhlaväestä tungokseen asti, televisioiden eteen pakkautuu ennätysyleisö. Joka vuosi. Voi olla, että jokaisella katsojalla, jokaisella meistä on salainen toive: Kunpa minäkin joskus saisin kutsun tasavallan hienoimpaan juhlaan. Jos vaikkapa sisko on saanut kutsun, kyllä tuota ohikiitävää kättelyn hetkeä täytyy seurata, vaikka juhla ei muuten kiinnostaisikaan. Täytyyhän sitä nähdä, onko sisko edukseen. (82)

Hän ei kuitenkaan jätä ajatusta juhlista pelkästään kiinnostuksen herättämisen tasolle. Seuraavaksi saarnaaja liittyy linnan juhlat Jeesuksen esittämän vertauksen sanomaan, ja linnan juhlien henkilöt alkavat toimia vertauksen henkilöiden tavoin. Seuraavaa jaksoa voi siis luonnehtia jo kuvittamiseksi.

Korkeimmat virkamiehet ovat paikalla viran puolesta. Joka vuosi. Tuossa tulevat eri kirkkokuntien edustajat, tuossa hallitus, tuossa eduskunta. Voi olla että viran puolesta juhliminen alkaa maistua puulta. Mutta mitä tapahtuisi, jos eduskunnan puhemies vastaisi kutsuun: ”Olen ostanut uudet rullaluistimet ja minun täytyy päästä kokeilemaan niitä. Suothen anteeksi, etten pääse tulemaan.” Tai pääministeri sanoisi: ”Taloni on kauan ollut myynnissä ja nyt olen löytänyt ostajan. Minun täytyy mennä näyttämään taloa. Suothen anteeksi, etten pääse tulemaan.” Tai joku piispoista sanoisi: ”Järvi on juuri jäänyt ja minun täytyy lähteä pilkille. Suothen anteeksi, etten pääse tulemaan.”

Mitä presidentti ajattelisi tästä? Olisiko tilanne hyväksyttävämpi, jos puhemies sanoisi, että juuri itsenäisyyspäivänä täytyy selvittää eduskunnan varainkäyttöä, tai pääministeri vetoaisi tärkeään EU-kokoukseen, tai piispa siihen, että juuri tuona päivänä täytyy haastatella papipiskandidaatteja? (83)

Saarnaaja hyödyntää alkuperäisen evankeliumitekstin mallia ja vertauksen ideaa siirtäessään vertauksen ikään kuin nykyaikaan. Samaa periaatetta noudattaa toinenkin vertausta saarnansa johdannossa käyttänyt saarnaaja. Näissä tapauksissa mielenkiintoisinta on se, miten toisiaan funktionaalisesti melko lähelläkin olevat jaksot kiinnostuksen herättäminen ja kuvittaminen voivat kuitenkin erota toisistaan näin selvästi ja esiintyä jopa vierekkäin.

Kolmen saarnan johdannoista löytyy vielä kolme funktionaalisista jaksoista erillistä, mutta mielenkiintoista elementtiä. Nämä saarnapuheet nimittäin sisältävät alkurukouksen. Kauan sitten saarnaan liitettiin jumalanpalveluksen yleisen liturgian lisäksi myös erillinen saarnatuoliliturgia, jossa saarnaamistilanteeseen liitettiin oma tietynlainen ja toistuva kaavansa alkutervehdyksiin ja -rukouksiin. Vielä nykyäänkin pidetyissä saarnoissa saattaa olla jäänteitä saarnatuoliliturgiasta, vaikka varsinaista saarnatuoliliturgiaa ei enää ole olemassa. Saarnaaja saattaa esimerkiksi liittää saarnaansa alku- tai loppurukouksen. (Kotila 2004: 206.) Laskenkin tämän perusteella nämä johdannon esiintymät saarnatuoliliturgian jäänteiksi, vaikka joissain tilanteissa alkurukouksen liittäminen saarnaan voi olla jopa hyvin luontevaa. Loppurukoukset sen sijaan olen liittänyt syventäminen-jaksoon kuuluviksi, koska ne sopivat sinne luontevasti.

Käsittelyosaan on aineistossa siirtynyt satunnaisesti yhteensä kolme jaksoa. Neljä saarnapuheen käsittelyosaa sisältää rohkaiseminen-jakson, kaksi kutsu-jakson ja yksi avaus-jakson. Avaus-jakso kuuluu yleensä johdantoon ja kaksi muuta päätäntöön. Rohkaisemisen ja kutsun esiintymiseen käsittelyosassa syynä voi olla esimerkiksi saarnaajien oma näkemys siitä, mitä kuulijat eniten tarvitsevat. Kaikki käsittelyosassa rohkaiseminen-jakson sisältävät saarnat sisältävät jakson myös päätännössä. Kutsu-jakson toinen esiintymä käsittelyosassa on ainoa koko saarnan kutsujaksoista.

Eräässä saarnassa avauksen paikka on hyvin epätyypillisesti vasta käsittelyosan loppupuolella, avauksen tunnistaa siitä, että päivän juhlapyhä on mainittu:

Tänään kaatuneitten muistopäivänä muistetaan niitä, jotka kaatuivat sodissa. Heille liputetaan. Saloissa on Suomen lippu. (84)

Syitä jakson epätyypillisen paikan valintaan voi olla monia. Saarnaaja käsittelee saarnassaan aluksi päivän evankeliumitekstin sanomaa teeman kautta lähestyen, joten hän on ehkä kokenut luontevaksi mennä päivän aiheeseen vasta sen jälkeen.

Päätännössä esiintyy satunnaisesti useita eri jaksoja, eli kuvittaminen, siteeraaminen, henkilökohtainen näkemys, vahvistaminen ja opettaminen. Nämä jaksoesiintymät, lähinnä kuvittaminen, siteeraaminen ja opettaminen, voivat kertoa esimerkiksi siitä, että saarnapuheen

päätäntöosa on muodostunut hieman raskaaksi. Saarnaajan tavoitteena on ehkä ollut sanoa hyvin monia asioita samassa saarnassa, tai saarnaajalle on vielä tullut päätäntöä valmistellessa mieleen uusia asioita, joita hän on kokenut tärkeäksi sanoa. Toisaalta sisällöltään jaksot eivät kuitenkaan välttämättä tuo juurikaan uutta asiaa aiemmin esitettyjen lisäksi, vaan pikemminkin ne jopa kokoavat aiemmin sanottua. Henkilökohtainen näkemys esiintyy molemmissa tapauksissa samassa saarnassa käsittelyosassa olevan henkilökohtaisen näkemyksen kanssa, joten kyseessä voi jälleen olla esimerkiksi saarnaajan oma argumentointityyli tai sattuma. Vahvistamisella on päätäntöosassa kolme esiintymää, ja se on oikeastaan hyvin looginen paikka kyseiselle jaksolle. Saarnan päätäntöosassa esiintyy monia tunnepitoisia jaksoja (esimerkiksi rohkaiseminen, kutsu), ja vahvistaminen sopii tähän joukkoon tyyliään.

6.2 Saarnaajat tekstilajin muokkaajina

Funktionaalisten jaksosten sijoittumisen lisäksi aineistosta löytyy myös muita tapoja muokata saarnaa ja sen funktionaalista rakennetta saarnaajan omien henkilökohtaisten tavoitteiden mukaan. Tutkimuksen aineisto on tarkoituksella rajattu kirjallisessa muodossa oleviin päiväjumalanpalvelusten saarnoihin, mutta tämä ei kuitenkaan ole rajoittanut saarnaajien luovuutta tekstilajin muokkaamisessa. Tässä luvussa tarkastelen erilaisia saarnatekstilajin muokkaamisen tapoja sekä saarnan kokonaisilmeen ja -rakenteen että yksittäisten funktionaalisten jaksosten osalta. Keskeisiä analyysiin liittyviä käsitteitä ovat tekstilajin taivuttaminen, sulauttaminen ja sekoittaminen, joita olen avannut luvussa 2.4.2. Saarnatekstilaji vaikuttaa analyysiluvun viisi perusteella jo luonnostaan hyvin dynaamiselta, mutta tässä luvussa käsitelen erityisen silmiinpistäviä ja aineistossa ainutlaatuisia muokkauksia.

Saarnan kokonaisilmeeseen ja -rakenteeseen liittyviä muokkauksia löytyi aineistosta muutamia. Nämä eri tavoin toteutetut saarnat kuitenkin sisältävät aivan samoja funktionaalisia jaksoja kuin muutkin aineiston saarnat. Yksi kokonaisilmeeltään poikkeava saarna on esillä kokonaisuutena tekstinä seuraavassa luvussa, ja seuraavaksi käsitelen muita havaintojani.

Yhteen aineiston saarnoista on liitetty mukaan kahta raamatunkohtaa vertaileva diaesitys, jonka saarnaaja on heijastanut valkokankaalle saarnatessaan. Myös saarnassa vertaillaan näitä kahta eri raamatunkohtaa, joissa käsitellään siis samaa aihetta. Saarna on tässä yhteydessä esillä siksi, että se on muuhun aineistoon verrattuna poikkeuksellisen eksegeettisesti painottunut, ja saarnaaja on myös poikkeuksellisesti käyttänyt saarnan lisänä diaesitystä. Seuraava esimerkki on ote saarnan kolmannen dian käsittelyn alusta:

3. dia: usko ja kaste ↔ kaste ja opetus

Mikä on Jeesuksen viimeinen sanoma opetuslapsille? Yhteistä Matteuksella ja Markuksella on: Menkää kaikkialle - julistakaa evankeliumia - kastakaa, vaikka järjestyksessä on eroja.

”Uskoo ja saa kasteen” vai ”kastakaa ja opettakaa”? Kumpi on oikein, että ensin pitää uskoa ja sitten vasta voidaan kastaa vai että ensin kastetaan ja sitten opetuksen myötä kasvaa usko? Markuksen vaihtoehto näyttää kannattavan uskovien kastetta ja Matteuksen lapsikastetta.

-- (85)

Funktionaaliselta rakenteeltaan saarna ei poikkea muusta aineistosta. Esimerkiksi selittäminen-jaksoa ei esiinny poikkeuksellisen paljon, vaikka saarnaajan henkilökohtaiset tavoitteet raamatuntekstin tarkan selittämisen saralla ovat ilmeiset. Saarnassa esiintyvät selittämisjaksot ovat kuitenkin melko pitkiä, ja yhdessä diaesityksen kanssa saarnasta muodostuu jopa hyvin luentomainen vaikutelma. Aineistossa on myös toinen saarna, joka opetuksellisen painotuksensa takia muistuttaa hieman tätä saarna. Siinä saarnaaja rakentaa saarnansa hengellisen kirjaan perustuvan opetuksen avulla. Molemmissa esimerkeissä kyse voi olla tekstilajien sekoittamisesta, koska viestinnällisesti korostuneen opetukselliset saarnat alkavat muistuttaa esimerkiksi luentoja, esitelmiä tai opetuspuhetilanteita, jotka ovat omia tekstilajejaan saarnapuheeseen verrattuna. Saarnaajien voisi näissä tapauksissa luonnehtia ottavan esimerkiksi asiantuntijan tai opettajan roolin painottaessaan tällaista lähestymistapaa.

Saarnaajilla on myös useita erilaisia tapoja toteuttaa saarnapuheessa olevia siirtymiä, ja näitä seuraavia esimerkkejä voisikin luonnehtia tekstilajin taivuttamiseksi. Tekstilajia taivuttaessa saarnaajat käyttävät toisten tekstilajien resursseja pyrkiessään henkilökohtaisiin tavoiteisiinsa (Bhatia 2004: 14, 73, 81, 87). Aineiston perusteella saarnaajien hyödyntämät tekstilajit ovat melko kirjava joukko.

Yksi tekstilajin taivuttamista ilmentävistä saarnoista on jaksotettu näytelmän kohtausten ja lyhyen improvisoidun musiikin avulla. Kohtaukset ja musiikki toimivat yhdessä saarnapuheen käsittelyosan mikrosiirtyminä. Varsinaisten kohtausten käsikirjoitukset vuorosanoineen eivät ole tiedossani, mutta saarnaan on merkitty saarnaajan puhumat osuudet kohtausten välissä. Kohtaukset on kuitenkin otsikoiden perusteella laadittu suoraan päivän raamatuntekstiin perustuviksi. Teksti on Johanneksen evankeliumin luvusta 11, jakeet 21–45 (Raamattu 1992). Nimitän näitä kohtauksiksi saarnaajan itse käyttämän termin näytös sijaan sanan kuvaavamman merkityksen takia.

Saarnapuheessa johdannon ensimmäinen siirtymä on tyyppillinen saarnan rakentumisen esittely, mutta tässä tapauksessa saarnaaja viittaa siinä myös näytelmän kohtausten fyysiseen sijaintiin kirkkotilassa. Johdannon viimeisenä siirtymänä toimii puolestaan kanttorin soittama improvisoitu musiikki, jota käytetään myös mikrosiirtymissä. Musiikin nimeäminen siirty-

mäksi on perusteltua siksi, että musiikkia käytetään saarnassa toistuvasti jaksottavana elementtinä, ja se antaa siis kuulijoille tiedon siitä, että saarnassa siirrytään toisen asian käsitteelyyn. Seuraava esimerkki on toisen näytöksen alusta:

|-> lukupulpetti (musiikki)

Näytös 2. Martan ja Marian koti; Marian kutsuminen|

Olemme surukodissa. Marian seurana on ihmisiä lohduttamassa häntä. Martta tuo Marialle viestin. Jeesus on menossa Lasaruksen haudalle ja kutsuu häntä luokseen. Maria lähtee tapaamaan Jeesusta ja ihmiset seuraavat häntä, koska ajattelevat hänen olevan menossa itkemään haudalle. He haluavat olla rinnalla tukemassa surevaa.

Uskallammeko me tänään kulkea surevan ihmisen rinnalla? Elämme yhteiskunnassa, jossa yksilön korostaminen on mennyt niin pitkälle, ettei tukevia yhteisöjä enää tahdo löytyä. Harvassa ovat kylät ja kaupunginosat, joissa ihmiset huolehtivat toisistaan. Eihän kohta enää edes ole sukuja ja perheitä, jotka jakaisivat yhdessä iloja ja murheita. (86)

Näytelmän kohtaukset muodostavat siis mikrosiirtymät yhdessä musiikin kanssa. Edellisessä esimerkissä mikrosiirtymä on erotettu pystyviivoin. Kohtaukset toistavat otsikoiden perusteella evankeliumitekstin näytellyssä muodossa, joten niiden voisi ajatella tekstiä kertaavina liittyvän funktioiltaan myös selittämiseen. Kuitenkin ajattelen, että kohtauksilla on suurempi rooli seuraavan aiheen käsittelyyn siirtävänä elementtinä. Ensimmäisen kohtauksen olen nimennyt mikrosiirtymäksi siitä huolimatta, että mikrosiirtymä ei muussa aineistossa koskaan esiinny välittömästi johdannon siirtymän jälkeen. Tässä tapauksessa musiikin funktion voi kuitenkin ajatella olevan kokonaisvaltaisempi siirtymä kuin kohtauksella, mutta toisaalta kohtaus on kuitenkin myös siirtymä. Näyteltyjä kohtauksia ja musiikkia hyödyntävä saarnaaja on ikään kuin näytelmän kertoja, mutta samalla myös näytellyn raamatuntekstin selittäjä ja tulkitsejä. Saarnaaja ei poikkeuksellisesti toteuta saarnausta yksin, vaan hän on ottanut saarnaan toteuttajiksi itsensä lisäksi sekä kanttorin että näyttelijät.

Saarnan kokonaisilmettä on saatu muokattua hyvin pienilläkin muutoksilla. Yksi aineiston saarna on esimerkiksi rakennettu Isä meidän -rukouksen rakennetta hyödyntäen. Eräissä toisessa saarnassa taas seurakunnan laulamat virren säkeistöt rytmittävät koko saarnausta samaan tapaan, kuin virren säkeistöt tai laulut rytmittävät jumalanpalveluksen koko liturgiaa. Virrisäkeistöt toimivat saarnan mikrosiirtymänä, ja nämä saarnan aiheeseen liittyvän virren säkeistöt osallistavat samalla kuulijat saarnan kulkuun. Improvisoidun musiikin sijaan kuulijat voivat itse laulaa virren mukana, ja virren sanoitukset liittyvät myös sanomaltaan saarnan kulkuun. Saarnaaja jakaa jälleen saarnan toteutusvastuuta kanttorin kanssa. Nyt kuitenkin saarnan kulkuun pääsevät konkreettisesti osallisiksi myös kuulijat. Musiikki paitsi jaksottaa saarnaajan puhetta, niin toimii myös osallistavana elementtinä.

Yhdessä aineiston saarnassa saarnaaja on toteuttanut siirtymät ja mikrosiirtymät jopa hyvin taiteelliseksi luonnehdittavan kielenkäytön avulla, mitä seuraava katkelma havainnollistaa:

Jotain uutta on syntymässä. Kristus syntyy.

Seuraavaksi pomppaan sinne ideoiden ja ajatusten maailmaan silläkin riskillä, että kohta eivät varpaat enää maan pintaa tavoita ja viehe saattaa juuttua rantapusikon latvuksiin.

Mitä tässä teologisesti tapahtuu?

Tätä viehettä kerjessä nappaa kiinni ihan lähellä. Kun ”plop” on kuulunut joulun kohdalla, nyt tarrataan pääsiäiseen. Mihin tämä johtaa? Mitä tästä seuraa? (87)

Saarnaaja toistaa siirtymissä usein fraasia ”jotain uutta on syntymässä” ja puhuu ajatustyön etenemisestä kalastusmetaforien avulla. Saarnaajan voisi ajatella hyödyntäneen kaunokirjallista tyyliä saarnapuheen siirtymiä luodessaan, ja häntä voisikin tässä tapauksessa luonnehtia ikään kuin elämyksen tuottavaksi taiteilijaksi, jonka taideteos saarna on. Erikoinen kielenkäyttötapa jää todennäköisesti kuulijan mieleen, ja sen sanomaa joutuu pohtimaan. Toisaalta toistava elementti vaikuttaa myös puheen kulkuun ja sen seuraamiseen.

Seuraavaksi tarkastelen sitä, miten saarnaajat ovat muokanneet yksittäisiä funktionaalisia jaksoja. Päivän teksteinä saarnaajat hyödynsivät tässä aineistossa luovasti kaikenlaisia tekstejä, kuten jo päivän tekstiin liittäminen jaksoa esitellessä totesin. Seuraavassa tapauksessa saarnassa ei juuri lainkaan viitata päivän kirkkokäsikirjan mukaiseen raamatuntekstiin, vaan ikään kuin siitä inspiroituneina saarnaaja käyttää saarnan taustatekstinä päivän aiheeseen liittyvää laululyriikkaa.

Jotkut meistä ovat saattaneet kuulla radiosta erään kappaleen, jossa suhtaudutaan melko pessimistisesti rukoukseen ja ylipäänsä Jumalan yhteydessä olemiseen. Tuo kappale soi useillakin radiokanavilla aika tiuhaan jokin aika sitten – ehkä noin pari vuotta sitten. Joka tapauksessa tämän laulun sanat jäivät minulle mieleen. Ehkä siksi, että niissä kiteytyy mielestäni tiettyjä ihmisen peruskysymyksiä Jumalasta, ja ihmisen suhteesta Jumalaan. Ensimmäisessä säkeistössä laulaja sanoo muun muassa pelkäävänsä kuolemaa, mutta myös pelkäävänsä elämistä tässä maailmassa. – – Tämän laulun sanoissa voidaan helposti nähdä tiettyjä ihmisen peruskysymyksiä Jumalasta. Kuuleeko Jumala? Voinko minä tavoittaa tai löytää Jumalan? Kelpaanko Jumalalle? Kuka Jumala on? Jokainen tulee miettineeksi tällaisia kysymyksiä ainakin jollain tasolla elämänsä aikana. – – (88)

Saarnaajan käyttämä taustateksti on Kotiteollisuus-yhtyeen kappale Tämän taivaan alla. Päivän aihe on rukoussunnuntai, ja evankeliumitekstissä Jeesus puhuu pyytämisestä ja rukoilemisesta. Evankeliumiteksti on Luukkaan evankeliumin luvusta 11, jakeet 5–13 (Raamattu 1992). Päivän tekstiin liittäminen, selittäminen ja liittäminen jaksoissa saarnaaja toimii lyrikkoiden suhteen samalla tavalla kuin jaksoissa yleensä toimitaan raamatuntekstin kanssa. Hän referoi, selittää ja tulkitsee tekstiä ja liittää sen sanoman kuulijoiden elämään. Tätä voisi ni-

metä tekstilajin taivuttamiseksi, joka kohdistuu tässä tapauksessa erityisesti saarnatekstin intertekstuaalisiin piirteisiin.

Tekstin käsite voidaan nähdä myös muuten kuin konkreettisena tekstinä. Tässä saarnassa saarnaaja lähestyy pitkäperjantain evankeliumia käsitteen *risti* avulla. Saarnan alussa hän taustoittaa päivän tekstiin liittäminen -jaksossa käsitettä ja liittää sen sitten kuulijoiden elämään. Jaksojen rajakohta on merkitty pystyviivalla:

Täällä xn kirkossa kokoonnutaan jumalanpalveluksiin ja muihin tilaisuuksiin ristin juurelle. Täällä kirkossa on yksi suuri risti. Tätä xn kirkkoa voisi melkein kutsua ristien kirkoksi. Oikeastaan kun tähän kirkkoon astuu, joutuu kulkemaan ristin, kolmenkin ristin, alitse. Varmaan tiedätte ja olette huomanneet, että kun kirkkoon tulee sisään, voi nähdä kolme valkoista ristiä ulkoven päällä: yhden suuren ristin ja kaksi pientä ristiä. Nuo kaksi pientä kuuluvat kahdelle rikolliselle, jotka ristiinnaulittiin Jeesuksen molemmille puolille. Keskimäinen risti, suuri risti, on Jeesuksen risti. Niinpä täällä xn kirkossa ei voi olla kohtaamatta ristiä. Risti lienee maailman tunnetuin tai vähintäänkin tunnetuimpia symboleita. Lähes kaikki maailman ihmiset, nähdesään ristin, tietävät sen liittyvän jotenkin uskontoon, liittyvän kristinuskoon, liittyvän Jeesukseen. Maailmassa ei oikein voi elää kohtaamatta ristiä. [Tämän voi ymmärtää kahdellakin tavalla. Jokainen ihminen kohtaa ristin, nimittäin ristinsä. Jokaisen on kannettava oma ristinsä, toisin sanoen oma kuormansa, omat kärsimyksensä, jotka elämässä väistämättä tulevat vastaan. Tämä risti, kärsimysten ja kuormien, ehkä kipujenkin risti, on oma ristimme. Sen me joudumme kantamaan ja kohtaamaan. Joskus risti tuntuu ylivoimaisen painavalta ja sen kantamiseen tarvitaan tukea: läheisiä, saman ristin tien kulkijoita, jotka voivat helpottaa toisen taakkaa.

Toinen risti, jonka jokainen ihminen kohtaa, on Jeesuksen risti, pitkäperjantain risti. – – (89)

Tässäkään tapauksessa saarnaaja ei missään vaiheessa juuri viittaa päivän varsinaiseen evankeliumitekstiin. Saarnaajan valintaa voisi ajatella tekstilajien sekoittamisena, koska tämä saarnapuhe muistuttaa piirteiltään mielestäni erityisesti hartauspuheita. Hartauspuheet ovat monipuolisempia ja sisällöltään suppeampia kuin saarnat, ja niiden tilannekonteksti on usein vapaampi. Hartauspuheiden taustalla on toki raamatullinen sanoma, mutta hartauden pitäjä voi ottaa aineistoa vapaammin muualtakin. (Knuutila 1985b: 223–224.) Saarnaaja tuo tekstin käsittelyyn uuden näkökulman käyttämällä aineksia ympäröivästä maailmasta ja elämästä ja aivan konkreettisesti myös ympäröivästä kirkkotilasta. Hän ei siis ainoastaan tietyissä funktionaalisissa jaksoissa liitä sanomaa kuulijoiden maailmaan, vaan tuo jopa kuulijoiden fyysisen ympäristön mukaan saarnaan myös muissa jaksoissa.

Viimeinen esimerkki käsittelee saarnoille hyvin tyypillisen piirteen, siteeraamisen, ylikorostumista. Saarnaaja siteeraa tässä esimerkissä yhden kappaleen aikana kuutta eri lähdettä, jotka olen lihavoanut:

Rukouksella on aina kohde. Emme rukoile tyhjää ja huuda ilmaan, vaan rukoille me lähestymme elävää Jumalaa, maailmankaikkeuden ja ihmisen Luoja. **Raamatun sana vakuuttaa**, että Jumala kuulee rukouksemme. **Psalmissa sanotaan**: ”Hän joka on luonut korvan, hänkö ei

kuulisi, hän joka on luonut silmän, hänkö ei näkisi.” Jumala lupaa: ”Avuksesi huuda minua hädän päivänä, niin minä tahdon auttaa sinua ja sinun pitää kunnioittaman minua.” **Raamatusta on kolme kertaa myös lupaus:** ”Jokainen joka huutaa avuksi Herran nimeä, pelastuu.” **Jeesus sanoo, että** Jumala tietää mitä me tarvitsemme jo ennen kuin olemme häneltä mitään pyytäneetkään. **Apostoli Paavali kehottaa:** ”Älkää mistään murehtiko, vaan saattakaa se mitä tarvitsette anoen, kiittäen ja rukoillen Jumalan tietoon...” silloin Jumalan rauha joka on kaikkea ymmärrystä ylempänä varjelee sydämemme ja ajatuksemme niin että pysymme Kristuksen Jeesuksen yhteydessä. **Moni on kokenut** sen että kun jättää jonkin vaikean asian jolle itse ei mitään voi, Jumalan haltuun, hänen kannettavakseen, siitä tulee levollinen ja turvallinen olo: asia on jätetty kaikkein korkeimman auktoriteetin haltuun, niinpä saamme luottavaisin mielin aina heittää kaikki murheemme hänen kannettavakseen, hän pitää meistä huolen. (90)

Saarnaaja vetoaa tässä tapauksessa korostuneesti Raamatun sanaan, jota voidaan ajatella tärkeänä auktoriteettina kristitylle. Saarnaajan pyrkimys on siis todennäköisesti ollut vahvan auktoriteettipohjan esittäminen asialle. Toisteisuus herättää myös voimakkaampia tunteita kuin asian ilmaiseminen yhden kerran. Erityisen suuri merkitys tämän kohdan tunteikkuuden välittymisessä on saarnaajan käyttämällä oheisviestinnällä. Esimerkki ei ole ainoa tapaus, vaan usean lähteen siteeraamista peräkkäin esiintyy parissa muussakin aineiston saarnassa.

6.3 Adventtisunnuntain saarna – esimerkki tekstilajin muokkaamisesta

Saarnaajalla on mahdollisuus ottaa itselleen ikään kuin tarinankertojan roolin ja toistaa raamatunkohdan sen sijaan, että hän selittäisi raamatunkohdan suoraan (Lee Smith 1993: 166). Tässä luvussa esittelen erään ensimmäisen adventtisunnuntain saarnan, joka on yhdenlainen esimerkki siitä, miten saarnaaja on muokannut tekstilajia haluamaansa suuntaan tekstilajin suhauttamisen avulla. Saarnan taustateksti on Matteuksen evankeliumin luku 21 jakeet 1–9 (Raamattu 1992).

Saarnan funktionaalinen rakenne koostuu yhteensä viidestätoista jaksosta, joista kaksitoista on erilaista. Johdannossa jaksoja on tyypillinen määrä eli kolme jaksoa, joista kaikki ovat eri jaksoja. Käsittelyosassa jaksoja on huomattavasti vähemmän kuin aineistossa keskimäärin, seitsemän jaksoa, joista neljä on erilaista. Päättäntöosassa jaksoja on puolestaan keskimääräistä enemmän, viisi jaksoa, joista kaikki ovat eri jaksoja. Jaksoista avaus, vahvistaminen, tiivistäminen, kutsu ja syventäminen ovat sellaisia, jotka sisältyvät alle puoleen aineistosta. Lisäksi syventäminen sisältyy vain alle neljäsosaan aineiston saarnoista.

Saarnan funktionaaliset jaksot on merkitty tunnuskirjaimin, joiden selitykset löytyvät saarnan jälkeen olevasta kuviosta.

a.[Tänään puhumme vierasta kieltä. Tämä pyhäpäivä on kahden oudon sanan päivä. Sana adventti tarkoittaa odottamista ja tuleamista.] **b.**[Muistamme, miten Jeesus kerran tuli Jerusalemiin. Mutta tänä adventinaikana mekin odotamme, että Jeesus tulisi meidän keskellemme. Sana hoo-

sianna on rukousta, avunpyyntöä ja riemullista kiittämistä. Hoosianna voi olla meidänkin rukouksemme tänään!

c.Jerusaleminkin kaupunki on korkealla, sinne menevät tiet ovat jyrkkiä mäkiä. Jerusalemissa oli temppeli, rukouksen paikka. Jumalan kansa kokoontui Jerusalemin temppeliin suurille juhlille. Siellä luettiin Jumalan sanaa, rukoiltiin, muisteltiin, miten Jumala on pitänyt kansastaan huolen ja auttanut häden hetkellä. ||||

d.Nyt Jerusalemiin vievä tie on täynnä ihmisiä. Kaikki ovat matkalla temppeliin suureen juhlaan. Pian vietetään pääsiäistä sen muistoksi, että Jumala vapautti kansansa Egyptin orjuudesta. Kaikki ja kaikenikäiset haluavat osallistua juhlaan. Äidit kantavat pieniä lapsiaan, isät kantavat matkatavaroita. Mekin olemme mukana tungoksessa ja kuljemme kohti Jerusalemin kaupunkia. Pääsiäisjuhla on iloinen juhla. Moni tahtoo kiittää Jumalaa hänen avustaan. Mutta moni matkalainen kantaa surua ja ahdistusta mielessään. He tulevat juhlaan rukoilemaan ja pyytämään apua Jumalalta. Jerusalemiin vievä tie on täynnä kulkijoita.

Alkaa kuulua kummallista ääntä. Aivan kuin aasin askeleita! Aasi on kaikille tuttu eläin. Aasi on sitkeä ja vahva. Se kantaa yleensä painavia kuormia ja suuria kantamuksia. Mutta ei kai kukaan nyt juhlatungoksessa tule kaupunkiin kuormia tuomaan; sellaistaahan tehdään arkena! Nythän ollaan menossa juhlaan, viettämään pyhäpäiviä.

Mutta aasin jalkojen ääni kuuluu entistä lujempaan. Pysähdymme ja katsomme taaksemme. Oikeassa olemme olleet: aasi on tulossa. Aasi ei kannata nyt tavaroita, vaan sen selässä on mies, hiljainen ja rauhallinen mies. Aasin ympärillä kulkee miehiä, jotka vaikuttavat hieman aroilta ja noloilta. Ja onhan syytäkin olla nolo; tulla nyt tähän ruuhkaan aasilla ratsastaen. Ei tuo aasin selässä oleva mies näytä mitenkään sairaalta tai väsyneeltä. Miksei hän kävele muiden mukana?]

e.Yleensä kuninkaata ja sotasanakarit ratsastavat hevosella. Hevonen on komea ja suuri eläin. Hevosen selässä ratsastava on paljon muita korkeammalla, kuin valtaistuimella. Mutta aasi on pieni ja hidas eläin. Aasi on matala, eikä sen selässä istuva ole paljoakaan tiellä kulkevia korkeammalla. Aasi kulkee hitaasti. Aasin selässä tulevat ne, joiden viestinä on rauhan sanoma.]

f.Onkohan tällä aasin selässä olevalla miehellä jokin erityinen viesti kerrottavana?]

g.Nyt tuo mies on kohdallamme. Hän näyttää lempeältä. Hän ei huuda vaatien itselleen tietä vaan tulee hitaasti ja varovasti. Häntä katsoessaan jotkut muistavat Jumalan pyhiä kirjoituksia. Raamatussa kerrotaan, että Jumala on luvannut, että hän lähettää maailmaan Pelastajan ja Auttajan, Kuninkaan, joka tulee aasilla ratsastaen. Nuo lupaukset Jumala antoi jo kauan sitten – niin kauan sitten, että moni on ne jo unohtanut – ja moni on ajatellut, että Jumalakin on lupauksensa unohtanut. Olisiko tämä mies aasin selässä se Jumalan lupaama ja odottamamme Kuninkaiden Kuningas, Jumalan lähettämä Auttaja? Nytkö lupaus toteutuu?! Saammeko me olla ottamassa vastaan Jumalan lähettämän Rauhanruhtinaan?

e.Nyt tunnemme miehen aasin selässä: Hän on Jeesus. Sama mies, joka on julistanut Jumalan rakkautta ja anteeksiantamusta. Hän on parantanut sairaita ja osoittanut sääliä heikoille ja syrjityille ihmisille. Jeesus on ollut syntisten ihmisten ystävä. Hän on lohduttanut surevia. Hän on opettanut, että Jumala on rakastava taivaan Isä. Ja nuo aasin perässä kulkevat miehet ovat Jeesuksen opetuslapsia.]

d.Varovaisesti alkaa ihmisten joukosta kuulua Hoosianna-huutoja. Hoosianna on riemuhuuto kuninkaalle, ja samalla se on avunpyyntö Kuninkaalle ja Jumalalle. Jeesus on Jumalan lupaama Auttaja, Hän on Kuninkaiden Kuningas! Aasilla ratsastava mies ei kiellä meitä huutamasta. Hän kuuntelee huutoamme. Hän hymyilee meille, hän jatkaa rauhallista matkaansa kohti kaupunkia.

Hoosianna-huudot vahvistuvat, riemu ja ilo leviävät ihmisten joukkoon. Haemme palmun oksia tielle, levitämme vaatteitamme aasin eteen. Lapsetkin laulavat Hoosiannaa Jeesukselle. Näin osoitamme kunnioitustamme ja iloamme Jeesukselle.]

g.Me saamme olla vastaanottamassa Jeesuksen, Kuninkaiden Kuninkaan! Hän tulee keskellellemme hiljaisesti, nöyränä. Mutta Hän on kuninkaiden Kuningas. Hän tuo meille rauhan ja rakkauden. ||||

h.Sana adventti tarkoittaa odottamista ja tulemistä. Adventinaikana muistamme, kun Jeesus tuli Jerusalemin kaupunkiin aasilla. Mutta adventti on myös tätä hetkeä, meidän ai-

kaamme. Raamatusta luemme Jumalan lupauksia. Me odotamme, että Jumalan lupaukset täyttyvät meidänkin kohdallamme.

Me odotamme Jumalan lupaamaa apua ja voimaa elämäämme. | **i.** | Odotamme Jumalan lupaamaa rauhaa ahdistukseemme. Odotamme Jumalan lupaamaa anteeksiantoa syyllisyyteemme. Odotamme Jumalan lupaamaa johdatusta selvityäksemme elämämme kaaoksesta ja umpikujasta. Odotamme Jumalan lupaamaa toivoa epätoivoomme. Odotamme Jumalan lupaamaa valoa pimeyteen. Odotamme, että kaiken armon ja lohdutuksen Jumala lohduttaa meitä.

Elämme adventin aikaa, odotuksen aikaa. Odotamme Jumalaa. Adventin aika on sitä, että kiinnitämme uskomme ja toivomme Jumalan ja Hänen lupauksiinsa. Jumala on luvannut – me odotamme. |

j. | Jumala tuntee meidät, Hän kuulee rukouksemme, Hän tietää kaipauksemme. Jumala ei ole meistä kaukana. Jeesuksen hahmossa Jumala tulee lähellemme, vierellemme.

Ristiinnaulittu, kuoleman kokenut ja ylösnoussut Jeesus tulee vierellemme. Hänessä saamme avun, lohdutuksen, rauhan, anteeksiannon, toivon ja valon elämäämme. | **k.** | Ehtoollisella Hän vakuuttaa jokaiselle: Tulin sinua varten. Tulin sinulle Vapahtajaksi. Sinä olet minulle rakas. |

l. | Me saamme rukoilla ja kiittää: Hoosianna: Jumala! auta, Jumala! Kiitos. | ||||

JOHDANTO	KÄSITTELYOSA	PÄÄTÄNTÖ
a. Avaus b. Väittäjä c. Päivän tekstiin liittämisen Johdanto päättyy	d. Kuvittaminen e. Selittäminen f. Mikrosiirtymä g. Liittäminen e. Selittäminen d. Kuvittaminen g. Liittäminen Käsittelyosa päättyy	h. Tiivistäminen i. Vahvistaminen j. Rohkaiseminen k. Kutsu l. Syventäminen Päätäntö päättyy

Kuvio 10. Adventtisunnuntain saarnan funktionaalinen rakenne.

Saarna on pidetty ensimmäisenä adventtina, ja tämä luo hieman tavallisesta poikkeavan kontekstin saarnalle. Ensimmäinen adventtisunnuntai nimittäin aloittaa sekä kirkkovuoden että ennen kaikkea myös joulunodotuksen, ja se onkin perinteisesti ollut suosittu kirkkossakäyntipyhä. Esimerkiksi vuosina 1999–2011 ensimmäinen adventtisunnuntai oli vilkkaimpien kirkkossakäyntipyhien kärkisijoilla (Haastettu kirkko 2012: 100). Kirkkossakävijöiden joukossa voisi siis adventtisunnuntaina ajatella olevan myös ihmisiä, joilla kohtaamisia seurakunnan kanssa on harvemmin (esim. neppariasiakkaista Vuokko 2002: 140–143).

Saarnan johdanto on funktionaalisilta jaksoiltaan muuhun aineistoon verrattuna perinteinen. Painotuserot muodostuvat lähinnä jaksujen toteutustavoista. Saarnaaja selittää heti alussa kaksi saarnan kannalta olennaista sanaa, adventti ja hoosianna. Saarnaaja ei siis oleta kaikkien kuulijoidensa tietävän tai muistavan sanojen merkitystä jo valmiiksi. Funktionaali-

sisä jaksoissa saarnaaja myös pohjustaa kuulijoita jo käsittelyosassa olevaan eläytymiseen. Hän luonnehtii jo valmiiksi, miten kuulijat liittyvät päivän tekstiin ja samalla eläytyvään kertomukseen (b. väittäminen) ja kuvailee myös evankeliumitekstin tapahtumapaikkaa, joka liittyy olennaisesti myös tulossa olevaan kertomukseen (c. päivän tekstiin liittäminen).

Käsittelyosa on kokonaan kertomusta, jossa saarnaaja eläytyy raamatuntekstin maailmaan yhdessä kuulijoiden kanssa. Kertomusta pidetään hyvänä keinona joskus hankalienkin uskonasioiden kielentämisessä, ja kertomukset ovat myös saarnan tehokeino (Lempiäinen 2002: 19–20; Jolkkonen 2001). Kertomus ei kuitenkaan tässä tapauksessa ole yksittäinen funktionaalinen jakso, vaan sen sisältä on erotettavissa eri jaksoja. Kertomus myös konkreettisesti osallistaa saarnan kuulijat osaksi mielikuvamatkaa. Kaksi kertomuksen osaa olen nimenmyt kuvittamiseksi (d.), koska niiden funktion katsoin ennen kaikkea olevan mielikuvamatkan kuvittamisen. Kuvittamisjaksoissa saarnaaja liittää myös kuulijat kertomuksen maailmaan. Sanomaan hän kuitenkin liittää kuulijat vasta puhuessaan kahteen otteeseen Jeesuksen merkityksestä kuulijoille (g. liittäminen). Saarnaaja myös selittää kuulijoille kertomuksen symboliikkaa ja esittelee siinä esiintyvät henkilöt (e. selittäminen).

Päätännössä saarnaaja kertoo sisällöllisesti samoja asioita kuin johdannossa ja käsittelyosassa. Päätännössä esiintyy myös vahvistaminen (i.), ja syventäminen on käytetty loppuroukusta (l.). Nämä ovat aineiston saarnoissa harvinaisia jaksoja. Saarna on kokonaisuudessaan hyvin toistava, johdannossa esiin tuodut asiat ja erityisesti niiden merkitys kuulijoille kertautuvat sekä käsittelyosassa että päätännössä. Sanojen adventti ja hoosianna selitykset saarnaaja on myös todennäköisesti laatinut kuulijoita ajatellen.

Funktionaalisten jaksujen määrä, esiintymispaikat ja järjestys ovat saarnatekstilajissa hyvin vaihtelevia, kuten jo aiemmissa luvuissa on jo todettu. Pääasiassa erot siis syntyvät siitä, miten eri tavoin saarnaajat funktioita toteuttavat. Tämä ensimmäisen adventtisunnuntain saarna on esimerkki saarnasta, jossa saarnaaja painottaa funktionaalisten jaksujen puitteissa enemmän elämyksellisyyttä kuin esimerkiksi opettamista. Saarnaaja ei ole luennoitsija, vaan pikemminkin matkaopas. Saarnaaja on liittännyt saarnaan elementtejä kertomuksista, mutta tekstilajin funktionaalinen rakenne ei kuitenkaan ole muuttunut. Saarna sisältää paljon toistoa ja asioiden kertaamista paitsi funktioiden (tiivistäminen) niin myös sisällön tasolla, ja tätä esiintyy muussa aineistossa harvemmin.

Myös eräässä toisessa aineiston saarnassa eläydytään lähes koko saarnan ajan etiopialaisen hoviherran elämään. Näitä saarnaajien tekemiä valintoja voisi luonnehtia tekstilajin su-lauttamiseksi, koska niissä hyödynnetään toisen tekstilajin eli kertomuksen muotoa pyrittäessä välittämään tehokkaammin saarnan omaa viestiä. Niissä myös saarnaajien lähestymistavat

taustatekstiin ovat myös erilaisia kuin aineistossa ylipäätään, taustatekstit ovat läsnä pikemminkin miljöönä ja tapahtumina kuin kuulijoille selitettävänä ongelmina.

Saarnan valmistelun taustalla on aina oletus saarnan kuulijakunnasta (Lampinen 1990: 119–120), ja tässä tapauksessa saarnaajan voisikin saarnan perusteella ajatella tehneen tiettyjä valintoja juuri kuulijajoukon heterogeenisyyttä ajatellen. Tässä adventtisuunnuntain saarnassa näkyy erinomaisesti soveltaminen kuulijoita ajatellen, koska saarna sisältää paljon sellaisia elementtejä, jotka tekevät sen kuuntelemisesta helppoa ja mukaansatempaavaa. Esimerkiksi juuri tarina on universaali ilmaisumuoto (Torkki 2006: 107–108), joten tässä saarnassa hyödynnettävän eläytyvän kerronnan voisi ajatella tulevan lähelle hyvin monenlaisia ihmisiä. Valitsin tämän saarnan käsiteltäväksi kokonaan esimerkkinä tekstilajin muokkaamisesta, koska mielestäni se edustaa hyvin kuulijoita ajatellen tehtyä saarnatekstilajin muokkaamista.

6.4 Tekstianalyysin tulosten vertailu oppaiden antamiin malleihin

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten edellisten lukujen perusteella kompleksiseksikin luonnehdittava saarnan funktionaalinen rakenne vastaa sille asetettuja ihanteita, joita esittelin retoriikan ja homiletiikan näkökulmista luvussa 4.2. Seuraavaksi siis vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni, miten aineiston saarnojen funktionaalinen rakenne vertautuu oppaissa esiteltyihin ideaaleihin.

Olen tutkimuksessani jakanut saarnapuheen rakenteen kolmeen osaan, eli johdantoon, käsittelyosaan ja päätäntöön. Retoriikan oppien mukaan puheen alkupuolelle tulisi sijoittaa paitsi kevyitä ja viihdyttäviä tai kuulijan kiinnostusta herättäviä tunteita, niin myös puheen pääväite (Torkki 2006: 96, 145–146). Tekstianalyysin perusteella monet saarnaajat noudattavat tätä periaatetta, sillä saarnapuheen johdantoon kuuluvista funktionaalisista jaksoista päivän tekstiin liittäminen ja väittämä sisältävät usein keskeisesti koko saarnaan liittyviä väittämiä. Erityisesti päivän tekstiin liittäminen osoittaa yleensä saarnaajan keskeisen näkökulman koskien päivän evankeliumitekstiä ja sen käsittelyä saarnassa. Lisäksi johdantoon kuuluvalla kiinnostuksen herättäminen -jaksolla saarnaajat pyrkivät tavoittelemaan kuulijoiden huomiota heti saarnapuheen alussa.

Koko käsittelyosan tarkoitus on erityisesti kuulijoihin vaikuttaminen. Kuulijoihin voidaan vaikuttaa heidän järkeensä ja tunteisiinsa vetoamalla. Lisäksi on tärkeää luoda itselle vakuuttavuutta puhujana. (Torkki 2006: 159–161.) Analyysin perusteella käsittelyosa sisältää keskimäärin paljon funktionaalisia jaksoja, jotka saattavat olla myös melko pitkiä. Funktionaalisten jaksoiden perusteella saarnaajat keskittyvät käsittelyosassa puhumaan eniten evanke-

liumitekstin sanomasta (selittäminen) ja sen merkityksestä kuulijoille (liittäminen, soveltaminen). Näillä jaksoilla vedotaan erityisesti kuulijoiden järkeen, mutta toisaalta liittäminen ja soveltaminen todennäköisesti herättävät myös monenlaisia tunteita. Kuulijoiden tunteisiin voidaan myös vedota esimerkiksi kuvittamisen ja vahvistamisen avulla. Kuulijoihin pyritään vaikuttamaan myös siteeraamisen ja henkilökohtaisten näkemysten avulla, ja näitä taas voidaan ainakin jossain määrin pitää puhujan uskottavuuden luomisen kannalta tärkeinä jaksoina.

Vaikuttavien puheiden olisi hyvä sisältää joitakin puheen rakenteeseen ja etenemiseen viittaavia fraasimaisia ilmauksia (Torkki 2006: 96). Näitä on aineiston saarnoissa vähänlaisesti. Funktionaaliset jaksot avaus, siirtymä ja mikroisiirtymä ovat jaksoista fraasimaisimpia ja viittaavat kukin saarnan rakenteen etenemiseen, mutta niistä kukin sisältyy korkeintaan puoleen aineiston saarnoista.

Puheen lopetuksen tavoitteena on retoriikan näkökulmasta muuttaa kuullut asiat käytännön toiminnaksi. Saarnan lopetukseen tulisi lisäksi sisältyä lyhyt, tiivistävä kertaus, jotta kuulija pystyy paremmin jäsentämään kuulemaansa. (Torkki 2006: 229–230.) Ensimmäinen tavoite näkyikin niissä aineiston saarnojen funktionaalisissa jaksoissa, jotka sijoittuvat ensisijaisesti päätäntöön. Päätäntöön kuuluvista jaksoista tehtävän antaminen tähtää selvästi kuulijan ohjaamiseen käytännön toimintaan. Myös kuulijoiden kutsuminen yhteyteen Jumalan ja seurakunnan kanssa kutsu-jaksossa voidaan ymmärtää tähtäävän samaan. Vaikka retoriikan oppien mukaan käytännön toiminnaksi muuttaminen on erityisesti puheen lopetuksen tavoite, näkyy se aineistossa myös käsittelyosassa soveltaminen-jakson osalta. Tiivistävää kertausta saarnoissa sen sijaan esiintyy verrattain vähän. Tiivistäminen-jakso kuuluu yhteensä vain 17 aineiston saaraan, eikä jaksossa välttämättä aina suoraan kerrata edellä sanottuja asioita.

Saarnan lopetuksen yksi tehtävä on ravistella kuulijaa (Torkki 2006: 229–230), ja päätäntöosassa on funktionaalisten jaksojen perusteella läsnä verrattain suuriakin tunteita. Erityisesti aineiston saarnoille tyypillinen rohkaiseminen-jakso maalailee usein voimakkaitakin toivon mielikuvia. Funktioiden tasolla päätäntöosalle retoriikan puolelta asetetut tavoitteet siis periaatteessa toteutuvat, mutta todellisen vaikuttavuuden selvittämiseksi pitäisi kiinnittää huomiota myös siihen, millä tavalla saarnaajat asioita sanovat (elokuutio) (Torkki 2006: 87).

Homiletiikka ei tarjoa yhtä selkeää rakennemallia saarnapuheelle kuin retoriikka. Se ei myöskään pyri rajoittamaan saarnaajien omaa luovuutta, vaan lähestyy saarnaa ikään kuin taiteena taiteiden joukossa. Nicol korostaa onnistuneen saarnan aikaansaamiseksi erityisesti toimivan kokonaisjäsennyksen merkitystä ja sisällön ja muodon yhtenäisyyttä. (Nicol 2005: 32–34, 135, 144–145.) Kokonaisjäsennyksessä liittyy käsiteltävien asioiden järjestykseen saarnapuheen sisällä, joten sinänsä se ei koske saarnan eri funktioita. Kuitenkin tässä yhteydessä on

relevanttia puhua niistä saarnapuheiden funktionaalisista jaksoista, jotka tukevat kuulijaa saarnan kokonaisjäsennyksen seuraamisessa. Tällä tarkoitan siis ennen kaikkea jaksoja siirtymä, mikrosiirtymä ja tiivistäminen. Aineistossa on paljon saarnoja, jotka eivät sisällä yhtäkään näistä jaksoista. Saarnaajat siis harvoin avaavat kuulijoille saarnan kokonaisjäsennyttä. Tästä herääkin jatkokysymys, kuinka tietoisia saarnaajat ovat itse puheensa kokonaisjäsennyksen rakentumisesta. Muutamissa aineiston saarnoissa saarnaajat olivat kirjoittaneet ilmeisesti lähinnä itseään varten saaraan väliotsikoita, joiden avulla he olivat jäsenelleet käsiteltäviä asioita.

Saarnan rakenne muodostuu homiletiikan oppien mukaan liikkuvista osista (Buttrick 1987: 23–24), ja samaan viittaavat myös funktionaaliset jaksot. Saarnan kokonaisjännite muodostuu Nicolin mukaan yksittäisten liikkuvien osien muodostamista jännitekaarista (2005: 143–144). Jaksojen funktioiden ja sijoittumisen perusteella aineiston saarnoissa onkin saarnapuheesta toiseen toistuvia jännitekaaria. Saarnapuheiden alussa saarnaajat esimerkiksi usein esittelevät taustatekstin ja saaraan valitun käsittelynäkökulman, käsittelyosassa he käyvät läpi varsinaisen asian, ja päätännössä he ikään kuin lähettävät kuulijat matkaan. Näiden suurten linjojen sisällä vaihtelua on kuitenkin runsaasti.

Sekä retoriikassa että homiletiikassa korostetaan sitä, että puheella on omat sääntönsä moneen muuhun tekstilajiin verrattuna. Torkki toteaa, että monet puhujat käyvät lukemassa edessä tekstin, joka ”muistuttaa enemmän luettavaksi tehtyä kirjoitusta kuin kuunneltavaksi tehtyä puhetta” (2006: 27). Keräsin aineistoksi tarkoituksella kirjallisessa muodossa olevia, sanasta sanaan kirjoitettuja saarnoja. Saarnaajat eivät siis todennäköisesti saarnatilanteessa ole aina noudattaneet ihannetta siitä, ettei puhetta tulisi lukea suoraan paperista (Nicol 2005: 154–155, Torkki 2006: 27). Monista aineiston saarnoista minulle jäikin se vaikutelma, että saarna toimisi paremmin niin, että kuulijat saisivat kuuntelemisen sijaan lukea saarnan itse paperista. Kuulijoiden tulisi saada asioista selvää ensi kuulemalta (Torkki 2006: 96), eivätkä kaikki saarnapuheet tunnu avautuvan edes moneen kertaan luettuna. Mistä tämä sitten voisi johtua?

Funktionaalisten jaksojen analyysin perusteella saarnapuheet sisältävät verrattain vähän kuulijoiden työtä helpottavia asioita, esimerkiksi juuri kertausta, tiivistämistä ja erilaisia fraaseja. Toisaalta monet saarnaajat kuitenkin esimerkiksi ilmaisevat pääväitteensä puheen alkupuolella päivän tekstiin liittäminen -jaksossa, mitä voidaan pitää kuulijaa helpottavana asiana (Torkki 2006: 96). Varsinkin retoriikassa suositellaan selkeää ja yksinkertaista puheen rakennetta (Torkki 2006: 95), mutta ainakaan saarnan funktionaalista rakennetta voi harvoin luonnehtia selkeäksi ja yksinkertaiseksi. Herää kuitenkin kysymys, voisiko tutkimus antaa erilaisia tuloksia, mikäli aineistona olisi ainoastaan puhutussa muodossa olevia saarnoja. Toisaalta se,

että sanasta sanaan kirjoitettuja saarnapuheita löytyy aineistoksi melko helpostikin, kertoo siitä, että tapa kirjoittaa saarna sanasta sanaan elää saarnaajien keskuudessa vahvasti.

Torkin mukaan puheen tulisi olla erityisesti vuorovaikutusta kuulijoiden kanssa, eikä siitä tule tehdä esitelmää (2006: 11, 27). Joissakin aineiston saarnoissa on merkkejä konkreettisesti vuorovaikutuksesta kuulijoiden kanssa, esimerkiksi saarnan keskellä veisattujen virsisäkeistöjen tai kysymysten muodossa. Merkkejä vuorovaikutuksesta on kuitenkin vähän, ja kuulijoiden ei esimerkiksi odoteta vastaavan konkreettisesti saarnaajan esittämiin kysymyksiin. Jumalanpalveluskontekstissa saarna on konventionaalistunut monologiksi. Dialogiksi voidaan yleensä korkeintaan mieltää se, että kuulijat vastaavat mielessään saarnaajan esittämiin retorisiin kysymyksiin. (Leiber 2003: 124.) Saarnaajien esittämät kysymykset toimivat siis lähinnä kuulijoiden ajatusten herättäjinä. Saarnaajat kiinnittävät kuitenkin aineiston perusteella jonkin verran konkreettista huomiota kuulijakuntaan, mikä näkyy esimerkiksi yksikön toisen persoonamuodon käyttämisenä eri jaksoissa. Yhdessä saarnapuheessa saarnaaja viittaa myös aivan suoraan kirkossa oleviin rippikoululaisiin: *”Te rippikoululaiset olette suurinpiirtein saman ikäisiä kuin Maria.”* Kuulijoiden suora puhutteleminen monikon toista persoonaa käyttäen on kuitenkin aineistossa harvinaista.

7 PÄÄTÄNTÖ

7.1 Tutkimuksen tuloksia ja niiden vertailua aiempiin tutkimuksiin

Tutkimuksessa tarkastelin 2000-luvulla pidettyjä evankelis-luterilaisen päiväjumalanpalveluksen saarnapuheita tekstilajintutkimuksen näkökulmasta. Tässä luvussa esittelen aluksi tutkimuksen päätuloksia kaikkien tutkimuskysymysten osalta. Tämän jälkeen kommentoin saamiani tuloksia ja vertailen niitä aiempiin tutkimuksiin.

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski saarnapuheiden funktionaalista rakennetta. Kysyin, millainen 2000-luvun päiväjumalanpalveluksen saarnan funktionaalinen rakenne on. Tarkentavia kysymyksiä olivat, millaisia funktionaalisia jaksoja saarnapuheissa esiintyy, missä kohtaa ja missä järjestyksessä ne esiintyvät ja mitkä jaksoista ovat välttämättömiä.

Löysin aineiston saarnapuheista 19 erilaista funktionaalista jaksoa, jotka nimesin niiden funktioiden perusteella. Jaksot jakaantuvat saarnapuheen eri osiin ensisijaisen sijaintinsa perusteella seuraavasti. Saarnojen johdannossa esiintyy ensisijaisesti viisi jaksoa: *kiinnostuksen herättäminen, avaus, väittäjä, päivän tekstiin liittäminen ja siirtymä*. Käsittelyosassa esiintyy ensisijaisesti yhdeksän jaksoa: *selittäminen, liittäminen, opettaminen, kuvittaminen, henkilökohtainen näkemys, soveltaminen, vahvistaminen, mikrosiirtymä ja siteeraaminen*. Päätäntöosassa esiintyy ensisijaisesti viisi jaksoa: *tiivistäminen, tehtävän antaminen, rohkaiseminen, kutsu ja syventäminen*. Lisäksi päätännössä esiintyy runsaasti myös käsittelyosaan kuuluvia liittäminen-jaksoja. Ensisijaisten esiintymispaikkojen lisäksi funktionaaliset jaksot voivat liikkua myös saarnapuheen eri osien välillä. Todettakoon kuitenkin, että saarnapuheen eri osien (johdanto, käsittelyosa, päätäntö) rajat eivät aina ole täysin selviä.

Määrällisesti tarkasteltuna saarnapuheet sisältävät keskimäärin 17 funktionaalista jaksoa (vaihteluväli 9–25), joista keskimäärin kymmenen on erilaista (vaihteluväli 6–15). Keskimäärin saarnapuheen johdanto sisältää kolme jaksoa, käsittelyosa yksitoista ja päätäntö kolme. Käsittelyosa on siis yleensä saarnapuheen pisin osa. Hajonta jaksojen määrässä on kuitenkin kaikissa puheen osissa suurta. Myös funktionaalisten jaksojen järjestys saarnapuheen eri osien sisällä on hyvin vapaa, mutta jotkin jaksot sijoittuvat kuitenkin hieman useammin tietyille paikoille. Esimerkiksi johdannossa jaksot kiinnostuksen herättäminen ja avaus esiintyvät tyypillisesti heti saarnapuheen alussa ja siirtymä johdannon viimeisenä jaksone. Päätännön jaksoista syventäminen on aina esiintyessään saarnapuheen viimeinen jakso.

Mikään funktionaalinen jakso ei esiinny kaikissa aineiston saarnoissa. Merkittävän usein esiintyviä jaksoja ovat liittäminen (49 saarnassa), selittäminen (46), siteeraaminen (41), väittäminen (40) ja päivän tekstiin liittäminen (39). Määrät tarkoittavat saarnoja, jotka sisältävät funktionaalisen jakson missä tahansa osassa. Saarnapuheiden funktionaalisista jaksoista on lisäksi mahdollista muodostaa erilaisia ryhmiä niiden funktioiden samankaltaisuuden perusteella, ja tällä tavalla löytää tiettyjä välttämättömiä saarnapuheisiin liittyviä elementtejä. Jokaisesta aineiston saarnasta löytyy esimerkiksi toinen tai molemmat jaksoista päivän tekstiin liittäminen ja selittäminen, joten saarnatekstilajille voidaan tämän perusteella sanoa olevan tunnusomaista taustatekstiin liittyvä ja sitä kuulijalle selittävä osa. Myös jaksot väittäminen ja liittäminen muistuttavat toisiaan, ja jokaisesta aineiston saarnasta löytyy toinen tai molemmat jaksoista. Saarnassa on siis välttämätöntä osoittaa yhtymäkohtia taustatekstin ja kuulijoiden elämän välillä. Näiden lisäksi useat saarnapuheista sisälsivät kuulijaa toimintaan ohjaavia funktionaalisia jaksoja. Saarnaajat myös merkittävän usein siteeraavat erilaisia lähteitä. Saarnan tarkoitus on olla liturginen, eksegeettinen ja profeetallinen puhe. Tässä tapauksessa eksegeettisyydellä tarkoitetaan soveltamista tietyn tekstin pohjalta ja profeetallisella puolestaan kuulijoihin vetoamista. (Kansanaho 1985: 11; Kotila 2001: 28.) Eksegeettisyys ja profeetallisuus näkyvätkin näissä kahdessa pakollisessa elementissä.

Aineiston saarnapuheissa harvinaisimpia funktionaalisia jaksoja ovat opettaminen (10 saarnassa), syventäminen (11) ja kiinnostuksen herättäminen (12). Saarnaajat siis harvoin opettavat kuulijoille asioita, jotka eivät liity taustatekstiin. Lisäksi saarnaajat harvemmin käyttävät informaatioarvoltaan vähäisempiä, mutta enemmän kuulijoiden tunteisiin vetoavia jaksoja kiinnostuksen herättäminen tai syventäminen jaksoja. Voitto Huotar in esittelemiin julistustyyppeihin (1985) verrattuna saarnan funktionaaliset jaksot sisälsivät kaikkia muita paitsi herätysjulistusta.

Funktionaalisten jaksosten erottaminen ja nimeäminen oli välillä haastavaa, eivätkä eri jaksosten rajat olleet aina aivan selviä. Aineistosta löytyi merkkejä myös siitä, että joskus funktionaaliset jaksot toimivat ikään kuin päällekkäisinä, ja tällöin niiden merkitys perustuu jaksosten yhteistoimintaan. Tekstilajin funktionaalisen rakenteen selvittämisessä on siis otettava huomioon se, että esimerkiksi yksittäisen virkkeen tai jopa sanan voidaan tulkita tutkijasta riippuen toteuttavan useaa eri funktiota. Saarnatekstilajin funktionaalisia jaksoja tarkasteltaessa voisi siis olla mielenkiintoista tutkia myös tekstilajin eksperttien omia käsityksiään siitä, millaisia funktioita he pyrkivät missäkin saarnan osassa toteuttamaan.

Toinen tutkimuskysymys käsitteli sitä, miten saarnapuheiden kompleksisuus ilmenee ja millaisia henkilökohtaisia viestintätavoitteita saarnaajien tekemät, tyypillisistä funktionaalis-

ta piirteistä poikkeavat ratkaisut ilmentävät. Tutkimuksen perusteella kompleksisuus ilmenee saarnapuheiden funktionaalisessa rakenteessa kahdella tavalla: toisaalta jaksojen satunnaisina esiintymiä, ja toisaalta tekstilajin hybridisoimisena. Tekstilajin hybridisoiminen ilmenee esimerkiksi funktionaalisten jaksoiden epätyypillisenä toteutumisena ja saarnojen kokonaisilmeen muutoksina.

Satunnaisesti epätyypillisissä paikoissa esiintyviä funktionaalisia jaksoja löytyi kaikista saarnapuheiden osista. Satunnaisesti esiintyivät lähinnä käsittelyosan ja päätännön jaksot, mutta johdannon jaksoista avaus esiintyi myös yhden kerran epätyypillisessä paikassa. Satunnaisien esiintymien lisäksi esimerkiksi jaksot siteeraaminen ja liittäminen liikkuvat useammin kuin satunnaisesti kahden eri saarnapuheen osan välillä.

Saarnaan kuuluu se, että saarnaaja puhuu evankeliumista oman persoonansa kautta (Kotila 2004: 205), ja tämä voidaan huomata paitsi saarnapuheen funktionaalisen rakenteen luonnollisessa vaihtelussa, niin myös erilaisissa saarnaajien tekemisissä muokkauksissa. Saarnaajat hybridisoivat luovasti muita tekstilajeja saarnapuheisiin ja toteuttavat näin erilaisia henkilökohtaisia tavoitteitaan. Saarnaajat hyödyntävät saarnoissaan niin proosan, lyriikan kuin draamankin aineksia. Toisaalta saarnoista oli havaittavissa myös esimerkiksi opetuspuheen ja asiategstien vaikutusta. Saarnapuheet siis vaikuttaisivat funktionaalisen rakenteen ja sen muokkautumisen perusteella saavat vaikutteita monenlaisista ympäröivän maailman teksteistä.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, miten aineiston saarnojen funktionaalinen rakenne vertautuu oppaissa esiteltyihin ideaaleihin. Olen käsitellyt tutkimuskysymystä laajasti luvussa 6.4. Havaintojeni perusteella aineiston saarnat toteuttavat funktionaalisen rakenteen tasolla monenlaisia sekä retoriikkaan että homiletiikkaan liittyviä ihanteita ja ideaalimalleja. Kuitenkin vaihtelu on hyvin suurta. Suurimpia poikkeuksia vaikuttaisi olevan esimerkiksi siinä, miten saarnaajat saarnan rakenteen tasolla huomioivat kuulijat. Saarnaajat esimerkiksi käyttävät vähiten niitä funktionaalisia jaksoja, jotka auttavat kuulijoita konkreettisesti puheen seuraamisessa.

Saarnalle asetettuihin tehtäviin funktionaaliset jaksot voidaan liittää esimerkiksi seuraavasti. Saarnan opetustehtävää toteuttavat selvimmin jaksot päivän tekstiin liittäminen, selittäminen ja opettaminen. Soveltamista tapahtuu erityisesti jaksoissa väittäminen, liittäminen ja soveltaminen. Missionaarista ja hyviin tekoihin ohjaavaa tehtävää toteuttavat jaksot tehtävän antaminen ja soveltaminen. Kuulijoita ilahdutetaan esimerkiksi kiinnostuksen herättäminen ja kuvittaminen jaksoilla ja vakuutetaan esimerkiksi siteeraamisen avulla. Kutsu-jaksossa saarnaaja toimii usein ikään kuin Jumalan äänitorvena, joten jakson voidaan ajatella toteuttavan

Jumalan läsnäolon välittämisen tehtävää. Monet saarnapuheelle asetetuista tehtävistä toteutuvat kuitenkin useammassa jaksossa ja useiden jaksojen yhteisvaikutuksena.

Evankelis-luterilaisen kirkon päiväjumalanpalvelussaarnan funktionaalinen rakenne on siis tutkimuksen perusteella hyvin joustava. Saarnatekstilajin rajojen sisään mahtuu monenlaisia dynaamista vaihtelua niin yksittäisten funktionaalisten jaksojen kuin saarnojen kokonaisrakenteenkin osalta. Saarnoille tyypillistä vaikuttaisi olevan suuri hajonta funktionaalisten jaksojen esiintymisen, määrän ja sijainnin suhteen. Toisaalta saarnapuheilla on kuitenkin myös hyvin paljon yhdistäviä, välillä melko staattisiakin piirteitä, jotka ovat leimallisia tekstilajille. Lisäksi saarna kuuluu jumalanpalveluksen liturgiaan ja perustuu kirkkokäsikirjan määräämiin teksteihin, joten staattisuutta on myös saarnan kontekstissa. Funktionaalisten jaksojen perusteella taustatekstin selittäminen nousee yhdeksi välttämättömistä saarnapuheen piirteistä. Samoin välttämätöntä funktionaalisten jaksojen perusteella on taustatekstin liittäminen kuulijoihin. Lisäksi lähes välttämätöntä on kuulijoiden ohjaaminen toimintaan. Tyypillistä juuri suomalaisille evankelis-luterilaisille päiväjumalanpalvelussaarnoille on myös kuulijoiden rohkaiseminen.

Samankaltaisiin tutkimustuloksiin saarnojen staattisuuden ja dynaamisuuden osalta päätyi myös Cheong. Hän havaitsi, että saarnoilla on rakenteessaan samanlaisia elementtejä, mutta yhtä tyypillistä funktionaalista rakennemallia saarnoille ei ole löydettävissä. Cheong arvioi, että funktionaalisen rakenteen vaihtelut johtuvat paitsi saarnaajien yksilöllisistä eroista, myös saarnan aiheesta ja pituudesta. (Cheong 1999: 58–59). Itse en huomannut saarnojen pituudella yhteyksiä saarnassa esiintyviin funktionaalisiin jaksoihin tai niiden määrään. Esimerkiksi hyvin pitkät saarnat saattoivat sisältää yhtä lailla joko paljon tai vähän funktionaalisia jaksoja.

Kun verrataan tuloksia myös tarkemmin Cheongin (1999) tuloksiin, voidaan huomata sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Joidenkin jaksojen osalta tosin sekä niiden nimet että funktioiden painotukset erosivat hieman verrattuna tässä tutkimuksessa käyttämiini kuvauksiin. Esimerkiksi Cheongin erottama kutsu-jakso tarkoittaa aina kutsua alttarin ääreen (199: 55), kun taas tässä tutkimuksessa kutsu tarkoittaa laajemmin ymmärrettävää kutsua yhteyteen Jumalan ja seurakunnan kanssa, ja jotkut saarnaajat liittävät tähän myös kutsun tulla konkreettisesti alttarin ääreen ehtoollisen aikana.

Sekä omasta aineistostani että Cheongin monikulttuurisesta aineistosta oli löydettävissä paljon samoja funktionaalisia jaksoja, esimerkiksi johdannon kaikki jaksot rukousta lukuun ottamatta. Cheongin aineistossa saarnan käsittelyosa sisälsi vain viisi mahdollista jaksoa, joten jaksot liittäminen, opettaminen, vahvistaminen ja mikrosiirtymä esiintyvät vain omassa aineistossani. Päätännössä hänen aineistostaan puuttuivat jaksot tehtävän antaminen ja rohkai-

seminen sekä syventäminen muuten kuin rukouksen avulla. (Cheong 1999.) Käsittelyosasta Cheong erotti argumentoinniksi (argumentation) nimeämänsä jakson, jonka funktio on vakuuttaa kuulijat pastorin raamatuntekstiä koskevista väitteistä (1999: 53). Itse en erotellut aineistostani tällaista jaksoa, vaan vakuuttamista ja suostuttelua on mielestäni saarnoissa monessakin funktionaalisessa jaksossa. Saarnan päätännöstä Cheong erottaa jakson vetoamus (appeal), ja itse taas löysin jaksot tehtävän antaminen ja rohkaiseminen. Vetoamus tarkoittaa kuulijan ohjaamista vastaamaan henkilökohtaisesti Jumalalle ja toimimaan Jumalan toiveiden mukaisesti (1999: 55), kun taas suomalaiset saarnaajat antavat konkreettisia toimintaohjeita (tehtävän antaminen) ja painottavat ihmisen ja Jumalan välisessä kanssakäymisessä toiminnan sijaan esimerkiksi armoa ja huolenpitoa (rohkaisu).

Funktionaalisten jaksosten tyypittelyssä olen hyödyntänyt aiempaa tutkimustietoa ja eri lähteissä esitettyjä näkemyksiä saarnapuheen olemuksesta ja tehtävistä. Tuloksista löytyykin yhtymäkohtia aiemmin eri menetelmien avulla tehtyihin saarnatutkimuksiin. Funktionaaliset jaksot ovat vertailukelpoisia esimerkiksi Merja Luoman (1990) jaottelemien sermeemien kanssa. Monet sermeemit muistuttavat jakamiani funktionaalisia jaksoja, esimerkiksi Luoman kymmenen yleisimmän sermeemin joukossa olevat päivän teksti ja kristillinen palvelu (1990: 141–142). Funktionaaliset jaksot kuitenkin usein edustavat useamman Luoman jakaman sermeemin piirteitä. Luoma havaitsi, että evankelis-luterilaisissa saarnoissa erilaisia kristinuskoon liittyviä kysymyksiä käsiteltiin hyvin laajasti (Luoma 1990: 36), ja samaa tulosta puoltaa myös funktionaalisten jaksosten kirjo ja määrä.

Ruotsalaisessa Att predika i dag -tutkimuksessa havaittiin, että useimmat saarnat alkavat viittauksella tekstiin tai soveltamalla aihetta kuulijan tilanteeseen (Att predika i dag 1973: 49–56, Huotari 1985: 114–115 mukaan). Myös Luoma havaitsi, että yleisin tapa aloittaa saarna oli päivän raamatuntekstin kertaaminen tai selittäminen (1990: 141–142). Tässä tutkimuksessa samaan viittaavat saarnapuheen johdannosta löytämäni funktionaaliset jaksot päivän tekstiin liittäminen ja väittämä, jotka sisältyvät yli 75 prosenttiin aineiston saarnoja. Myös helluntaiseurakuntien saarnojen tyypillisiä piirteitä ovat Tassian tutkimuksen mukaan (2002: 58–61) saarnan pohjautuminen Raamattuun, mutta toisaalta Tassian näkökulma ei ollut tekstivaan kuulijalähtöinen.

Saarnojen lopetusten piirteitä Att predika i dag -tutkimuksessa olivat esimerkiksi viittaus uskollisuuteen opetuslapsen kutsumuksessa, lähetystyö ja kristityn sosiaalisen toiminnan käsittely. Joka neljäs saarna päättyi tutkimuksessa kehotukseen sanan, rukouksen ja ehtoollisen käyttämisestä uskon vahvistamiseen. (Att predika i dag 1973: 49–56, Huotari 1985: 114–115 mukaan). Tässä tutkimuksessa samankaltaisia tuloksia antavat saarnapuheiden päätännös-

tä löytyvät funktionaaliset jaksot tehtävän antaminen ja kutsu. Kuitenkin erityisen mielenkiintoinen piirre aineiston saarnoissa on rohkaiseminen-jakso, joka sisältyy yli puoleen aineiston saarnoista, mutta jonka esiintymiseen muissa tutkimuksissa ei oikeastaan viitata. Saarnoihin, lähinnä niiden päätäntöosiin, sisältyvää kuulijoiden rohkaisemista voisi pitää siis tyypillisenä piirteenä nimenomaan suomalaiselle evankelis-luterilaiselle päiväjumalanpalvelussaarnalle.

7.2 Tutkimuksen arviointia, jatkotutkimusehdotuksia ja pohdintaa

Tutkimuksessani olen pyrkinyt tarkastelemaan evankelis-luterilaisten päiväjumalanpalvelussaarnojen funktionaalista rakennetta ja sen variaatioita mahdollisimman kattavasti. Tekemäni laadullisen tekstianalyysin tueksi olen tehnyt myös määrällistä analyysia. Tekstianalyysin lisäksi olen myös tarkastellut saarnoja koskevaa kirjallisuutta ja vertailut saamiani analyysituloksia kirjallisuudessa esitettyihin käsityksiin saarnapuheista. Aineistoni sisältää vain 50 saarnaa, mutta tämä määrä on ollut helposti hallittavissa mahdollisimman tarkan analyysituloksen saamiseksi kaikista käyttämistäni näkökulmista.

Vanhempaa funktionaalista lähtökohdista tehtyä tekstilajintutkimusta on kritisoitu siitä, että ennako-oletukset siitä, mitä tekstilajia valittu tekstilajijoukko edustaa, johtavat siihen, että tutkimustulos on sama kuin lähtötilanne (Heikkinen–Hiidenmaa 1999). Tässä tutkimuksessa tilanne on sikäli helppo, että aineiston tekstit ovat hyvin varmasti saarnatekstilajin edustajia, koska ne on pidetty jumalanpalveluksissa saarnapuheen paikalla. Toisaalta tutkimuksen taustalla kuitenkin on näkemys siitä, että tekstilajia määrittävin tekijä on sen kommunikatiivinen päämäärä, joten aineistoa ei kuitenkaan voida määritellä saarnapuheiksi pelkästään niiden kontekstin perusteella. Tässä tutkimuksessa olen myös pyrkinyt rikkomaan saarnatekstilajin rajoja tarkastelemalla saarnapuheista löytyvää hybridisyyttä eli sitä, mitä muita tekstilajeja saarnaajat ovat mahdollisesti saarnaa tehdessään hyödyntäneet. Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi niin, että tutkimusaineistoksi valikoitaisiin erilaisia tekstejä laajemmin sekä hengelliseltä kentältä että mahdollisesti myös muilta aloilta, ja keskityttäisiin tarkemmin tutkimaan nimenomaan saarnaajien omaa tekstilajijoukkoa, erilaisia tekstilajikolonnioita ja niiden sisällä toimivien tekstien vaikutuksia toisiinsa.

Yksi tässä tutkimuksessa saamieni tulosten ominaisuus on se, että funktionaalisten jaksosten analyysi perustuu pitkälti omiin tulkintoihini. Olenkin pyrkinyt perustelemaan tekemäni tulkinnat ja kuvaamaan löydökseni mahdollisimman kattavasti. Olen esimerkiksi pyrkinyt löytämään kaikille funktionaalisille jaksoille mahdollisimman kuvaavat tunnuspiirteet esimerkiksi saarnaajien käyttämiä ilmaisuvaihtoehtoja tarkastelemalla. Mahdollisimman tarkka ku-

vaus on perusteltua myös siltä kannalta, että yhtenä tavoitteenani oli tuottaa erityisesti itse saarnaajia hyödyttävää tutkimustietoa saarnapuheiden funktionaalisesta rakenteesta. Koska teologisen koulutuksen saaneet eivät ole kielentutkimuksen asiantuntijoita, olen analyysiosassa pyrkinyt antamaan mahdollisimman paljon konkreettisia aineistoesimerkkejä, jotta myös funktionaaliseen kielentutkimukseen vihkiytymättömät voisivat ymmärtää havaintojani.

Jaksojen kvantitatiivisessa analyysissä voi olla jonkin verran virhemarginaalia johtuen sekä funktionaalisten jaksojen erottelemisesta että niiden laskemisesta mahdollisesti tapahtuneista huolimattomuusvirheistä. Kvantitatiiviset tutkimustulokset eivät kuitenkaan ole tutkimuksen ydintä, vaan ne osoittavat lähinnä suuntaa sille, miltä saarnapuheen funktionaalinen rakenne näyttää.

Tutkimuksen tuloksia arvioitaessa on muistettava, että oheisviestinnän osuus puhutun viestin eli myös saarnapuheen välityksessä on huomattavan suuri (Aaltonen 1996: 112). Tässä tutkimuksessa aineistona ovat olleet pelkästään kirjallisessa muodossa olevat saarnapuheet ilman suoraa yhteyttä itse saarnatilanteeseen. Kuitenkin tekstimuodossa olevien saarnojen tilannekonteksti on pitkälti pääteltävissä sen tiedon perusteella, mitä saarnojen kontekstista todetaan ylipäättään eri lähteissä. Olenkin pyrkinyt kuvaamaan saarnojen kontekstin tarkasti luvussa neljä. Esimerkiksi oheisviestinnän tutkimisen yhdistäminen saarnatekstilajin tutkimiseen voisi kuitenkin tarjota mielenkiintoisia ulottuvuuksia. Tukevatko esimerkiksi puhujan ilmeet, eleet, äänenpainot ja tauotukset jotenkin eri tavalla eri funktionaalisia jaksoja? Jakautuuko saarna nonverbaalin viestinnän perusteella erilaisiin vai samanlaisiin jaksoihin, kuin funktionaalisen rakenteen perusteella? Onko oheisviestintä jotenkin erilaista riippuen siitä, onko kyse johdannosta, käsittelyosasta vai päätännöstä? Torkin mukaan puheen kiinnostavuus saa puheen keskiosassa eli käsittelyssä hieman laskea (2006: 144), ja käsittelyosaan tyypillisesti funktionaalista jaksoista liittyvät esimerkiksi joskus melko pitkät jaksot selittäminen ja liittäminen. Näkyykö tämä kiinnostavuuden lasku jotenkin saarnaajan oheisviestinnässä?

Bhatian mukaan tekstinulkoisten tekijöiden huomioon ottamista ja niiden merkityksen tutkimista pitäisi entistä enemmän lisätä ja kehittää tekstilajeja tutkittaessa (2008b). Saarnapuheiden osalta tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi saarnaajien osallistamista tutkimuksen kulkuun ja etnografisempaa otetta erilaisiin saarnaamista koskeviin käytänteisiin ja saarna- ja jumalanpalveluskulttuuriin tutustumisessa. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi kontekstiin ja erilaisiin saarnoja koskeviin käytänteisiin tutustuminen jää kirjallisuuden varaan, jonka tutkimista ovat ohjanneet omat kokemukseni evankelis-luterilaisista seurakunnista ja jumalanpalveluksista. Saarnanluomisprosessia olisi kuitenkin esimerkiksi mielenkiintoista tarkastella kokonaisuutena alusta loppuun sekä havainnoiden että esimerkiksi saarnaajan kanssa keskus-

tellen. Saarnapuheiden toteutumisen kannalta tärkeässä roolissa ovat myös kuulijat, ja tämän näkökulma toisi tekstilajintutkimukseen mielenkiintoisen lisän.

Bhatia korostaa uudemmissa teoksissaan myös interdiskursiivisuutta ja liikettä kohti kriittistä tekstilajintutkimusta (2008ab, 2010). Tämä tutkimus edustaa vielä osittain hyvin perinteistä otetta funktionaaliseen tekstilajintutkimukseen, mutta olen kuitenkin hyödyntänyt tutkimuksessa aineksia uudemmista näkökulmista. Olen esimerkiksi pyrkinyt tarkastelemaan saarnapuheiden kompleksisuutta funktionaalisen rakenteen osalta mahdollisimman kattavasti. Saarnapuheen rakentamisessa on tutkimukseni perusteella paljonkin tilaa saarnaajien omalle luovuudelle, ja olisikin mielenkiintoista päästä kunnolla käsiksi siihen, miten saarnaajat tätä vapautta hyödyntävät ja miten he sen kokevat.

Saarnapuheita tutkittaessa hedelmällinen näkökulma voisi olla myös osallisuuden tutkiminen. Leiberin tutkimukseen (2003) saarnapuheiden kuulijoiden osallisuus liittyi esimerkiksi saarnaajan valitsemien persoonapronominien tasolla, mutta mielestäni osallisuuden näkökulmaa voisi viedä myös hieman pidemmälle. Sosiaalistumme nyky maailmassa yhä enemmän siihen, että tekstit, joita kohtaamme, ovat tavalla tai toisella interaktiivisia. Esimerkiksi internetissä ilmestyvissä uutisjutuissa on usein mahdollisuus uutisen välittömään kommentointiin. Saarnaajat aineistoni perusteella poikkeuksetta liittävät kuulijat osaksi saarnaansa, mutta he tekevät sen lähinnä ilmaisuvalintojen ja sisällön tasolla. Konkreettisesti kuulijat jäävät kuitenkin saarnojen ulkopuolelle.

Saarnoja on aiemmin jaoteltu erilaisiin alatekstilajeihin, ja kokeilin tätä itsekkin aluksi aineistoa käsitellessä. Aineiston saarnoja tarkastellessani mieleeni kuitenkin tuli ajatus siitä, voisiko alatekstilajien sijaan näkökulman vaihtaakin saarnaajiin, ja luokitella erilaisia suomalaisia saarnaajatyyppejä Lee Smithin (1993) saarnaajien eri rooleja koskevan artikkelin tyyppisesti. Huomasin, että joillakin saarnaajilla oli selkeästi oma persoonallinen tyyli, joka toistui saarnasta toiseen. Toisaalta joskus saarnojen valmisteluun oli selvästi vaikuttanut myös esimerkiksi päivän aihe saarnaajan omasta tyylistä riippumatta. Mikäli saarnaajia pystyttäisiin tutkimuksen avulla luokittelemaan jonkinlaisiin ryhmiin toisaalta heidän omiin saarnaluomistyyliihinsä ja toisaalta saarnoihinsa perustuen, voisi erilaisille saarnaajatyypeille paremmin kohdistaa juuri heidän tarpeisiinsa sopivaa ohjausta ja koulutusta.

Havaitsemani funktionaalisten jaksojen päällekkäisyys on toisaalta hieman arvoituksellista sekä funktionaalisen rakenteen teorian että saarnatekstilajin olemuksen näkökulmasta. Mitä havaintoni tällaisista jaksoista oikeastaan kertoo? Ovatko saarnapuheet tekstilajina liian monitulkintaisia, jotta funktionaalisen rakenteen teoriaa tavoittaisi niiden analysoimisessa kaiken tarvittavan? Tavoittavatko funktionaaliset jaksot paremmin saarnapuheita yksiselittei-

sempien ja säädellympien tekstilajien rakenteen? Toisaalta hyvin yksiselitteiset ja tarkasti säädellyt ovat nykymaailmassa harvinaisia, eikä teorian ole tarkoituskaan keskittyä ainoastaan tällaisiin (Bhatia 2004). Jaksojen päällekkäisyys on myös jo aiemmissa tutkimuksissa todettu saarnojen osalta tekstilajille luonnolliseksi ilmiöksi (Suojanen 1988). Päällekkäisyyksiin varmasti vaikuttaa myös se, miten tutkija on alun perin funktionaalisen rakenteen jaksot jaotellut.

Funktionaalisten jaksoiden jaottelu perustuu pitkälti tutkijan tekemiin tulkintoihin ja tyyppitelyihin näiden perusteella, joten jotkin asiat jäävät varmasti väistämättä huomaamatta. Toisaalta voidaan myös pohtia sitä, kuinka tarkkaan jaksot oikeastaan tarvitsee edes jakaa ja erotella, mikäli rakenteeltaan kompleksisen tekstilajin eri funktiot ja niiden suuntaa antava sijainti vain tulevat riittävän selvästi ilmi. Merkitysten luominen kielessä on monien tekijöiden summa, jota ei voi eikä mielestäni pidäkään liiaksi yksinkertaistaa. Esimerkiksi vain yhdellä sanalla tai virkkeellä voi olla niin monta eri merkitystä, joka liittyy useampaan funktioon, että tarkka rajaaminen voi tehdä analyysistä keinotekoisia eikä johda oikeanlaiseen kuvaukseen.

Kaiken kaikkiaan saarnatekstilajin tutkiminen funktionaalisesta näkökulmasta oli mielenkiintoinen prosessi. Saarnapuheita ja niitä koskevaa kirjallisuutta tarkastellessani mieleeni heräsi monenlaisia ajatuksia siitä, mitä saarnapuheet tässä muodossa kertovat toisaalta saarnaajista, saarnojen kuulijoista, evankelis-luterilaisesta kirkosta ja myös yhteiskunnastamme. Suomen evankelis-luterilainen kirkko on nimittäin viime vuosina ollut paljon esillä julkisuudessa eri syistä. Monet ovat meneillään olevan julkisen keskustelun takia esimerkiksi kyseenalaistaneet suhteensa kirkkoon ja sen jäsenyyteen. (Haastettu kirkko 2012: 207.) Koko evankelis-luterilainen kirkko elääkin juuri nyt muutoksen aikaa. Kirkossa pohditaan sitä, miten instituutio ylipäätään tavoittaisi nykyihmiset paremmin. Meidän kirkko – Osallisuuden yhteisö -strategian mukaan tavoitteena on lisätä myös jumalanpalveluksiin monipuolisuutta, luontevuutta, inhimillisyyttä ja toisaalta myös hengellistä syvyyttä (Haastettu kirkko 2012: 92). Jääkin nähtäväksi, millaisiin muutoksiin esimerkiksi jumalanpalveluselämän uudistamisprojektit vievät saarnakulttuuria ja saarnapuheita.

Kirkon tulevaisuuden haasteena on erityisesti uudenlaisen yhteisöllisyyden muodostaminen. Kirkon on etsittävä uudenlaisia keinoja ihmisten tavoittamiseen kuitenkin menettämättä sitä pohjaa, mille koko instituutio perustuu. (Haastettu kirkko 2012: 413–414, 416.) Erilaiset yhteisöllisyyden ja osallisuuden kysymykset koskettavat paitsi koko kirkkoa ja seurakuntia, niin myös saarnapuheita, jotka ovat yksi osa kirkollista kulttuuria ja sen ilmentymää. Tutkimukseni evankelis-luterilaisten päiväjumalanpalvelusten saarnojen funktionaalisesta rakenteesta osoitti sen, että tällä hetkellä saarnaajat kyllä liittyvät saarnoihinsa paljonkin kuu-

lijoiden elämään liittyviä elementtejä. Kuitenkin konkreettinen kuulijoiden osallistaminen ja tietynlainen aktivointi jää vielä hyvin vähäiseksi. Saarnaajilla on kuitenkin aineiston monipuolisuuden ja saarnapuheiden muokkaamisen tapojen kirjon perusteella paljon potentiaalia tekstilajin innovatiiviseen uudistamiseen!

LÄHTEET

- AALTONEN, TAPIO 1996: *Ihmisen juhla – kontekstuaalisuuden haaste*. – Kari Salonen (toim.), *Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen* s. 196–208. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus Sarja A Nro 67.
- Att predika i dag 1973: Prästmötesavhandling för Linköpings stift. Toimittanut Sven Ingebrand. Lund: H. Olsson.
- BHATIA, VIJAY K. 1993: *Analysing genre: language use in professional settings*. London: Longman.
- _____ 2004: *Worlds of Written Discourse. A Genre-Based View*. London: Continuum.
- _____ 2008a: *Towards critical genre analysis*. – Vijay K. Bhatia, John Flowerdew & Rodney H. Jones (toim.), *Advances in discourse studies* s. 166–177. London: Routledge.
- _____ 2008b: *Genre analysis, ESP and professional practice*. – English for Specific Purposes 27 (2008) s. 161–174.
- _____ 2010: *Interdiscursivity in professional communication*. – Discourse and communication vol 4 (nro 1) s. 32–50.
- BUTTRICK, DAVID 1987: *Homiletic. Moves and structures*. Philadelphia: Fortress Press.
- CHEONG, EUN-YE 1999: *Analysis of Sermons Delivered by Korean, Filipino and American Pastors: The view of Genre Analysis*. – RELC Journal 30 (2) s. 44–60.
- Haastettu kirkko 2012: *Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115.
- HEIKKINEN, VESA– HIIDENMAA, PIRJO 1999: *Institutionaaliset tekstit ja genret tekstintutkimuksen kohteena*. – Virittäjä 103 (1) s. 142–150.
- HEIKKINEN, VESA 2002: *Virkakieli lumoo ja pelottaa*. – Vesa Heikkinen (toim.), *Virkapukuinen kieli*. s. 7–25. Helsinki: SKS.
- HEIKKINEN VESA – VOUTILAINEN, EERO 2009: *Koloratiivirakenne Hirventappopaikkaromaanissa*. – Vesa Heikkinen (toim.), *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen* s. 135–169. Helsinki: SKS.
- HEINO, HARRI 1996: *Erytismessut ja niiden levinneisyys Suomessa*. – Kari Salonen (toim.), *Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen* s. 69–83. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus Sarja A Nro 67.
- HTTDK ops 2011–2013 = Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan opinto-opas 2011–2013
http://www.helsinki.fi/teol/tdk/pdf/oppaat/Teol_opas11_13_netti.pdf 24.3.2013
- HUOTARI, VOITTO 1985: *Sana kohtaa kuulijan*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- HUOVINEN, EERO 2001: *Pappi?* Helsinki: WSOY.
- HYLAND, KEN 2004: *Disciplinary discourses: social interactions in academic writing*. Michigan: University of Michigan Press.
- HÄNNINEN, VELI-PEKKA 2001: *Saarnan käsikirjoitus*. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 203–216. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- JOLKKONEN, JARI 2001: *Saarnan kielellisiä tehokeinoja*. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 187–202. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- JP 2000 = *Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas*. Helsinki: Kirkkohallitus 2000.
- JP 2009 = *Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas*. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kirkkohallitus 2009.
- Jyväskylän seurakunnan tapahtumakalenteri 2013: <http://www.jyvaskylanseurakunta.fi/tapahtumat/> 24.1.2013
- KANSANAHO, ERKKI 1985: *Kirkon julistus historian valossa*. – Raija Vartiainen (toim.), *Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja* s. 179–191. Helsinki: Kirjaneliö.
- Kirkkokäsikirja 1 Jumalanpalvelusten kirja*: Helsinki: Kirjapaja Oy. 2000.
- Kirkkokäsikirja 2 Evankeliumikirja*: Helsinki: Kirjapaja Oy. 1999.
- KJ = Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055 v. 1993 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055> 24.9.2012
- KL = Kirkkolaki 26.11.1993/1054 v. 1993 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054> 23.1.2013

- KNUUTILA, YRJÖ 1985a: *Saarnat erityisissä tilaisuuksissa*. – Raija Vartiainen (toim.), *Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja* s. 201–217. Helsinki: Kirjaneliö.
- _____ 1985b: *Puheet vapaamuotoisessa seurakuntatyössä*. – Raija Vartiainen (toim.), *Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja* s. 218–234. Helsinki: Kirjaneliö.
- KOTILA, HEIKKI 2001: *Saarna kirkon perinteessä*. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 27–40. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- _____ 2004: *Liturgian lähteillä. Johdatus jumalanpalveluksen historiaan ja teologiaan*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- KUHA, KAISA 2011: *"Tarjottimella on koko päivän huolet" – Saarnakielen fraseologiaa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen, saamen ja logopedian laitos.
- KUUSIRANTA, HELENA 2012: *Piispa puhuu – diskurssianalyysi saarnoista*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopiston teologian osasto, läntinen teologia.
- LAMPINEN, TAPIO 1990: *Yhteinen jumalanpalvelus. Käyttäytymistieteellisiä näkökulmia jumalanpalvelukseen*. Helsinki: Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 166.
- LASSILA, JANNE – SALONEN, MINNA 2003: *Mielenmaisemia. Katsaus päihderiippuvaisten nuorten runoista heijastuviin mielenmaisemiin*. Opinnäytetyö, diakoninen sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsingin yksikkö.
- LEE SMITH, FRANCES 1993: *The pulpit and womans place gender and the framing of the "exegetical-self" in sermon performances*. – Deborah Tannen (toim.), *Framing in discourse* s. 146–175. New York: Oxford University Press.
- LEIBER, INKERI 2003: *Ex cathedra: instituutio puhuu. Saarnan ja opetuspuheen intersubjektivisia piirteitä*. Oulu: Oulun yliopiston suomen, saamen kielen ja logopedian laitos.
- LEMPÄÄINEN, PENTTI 2002: *Kuvien kieli: vertauskuvat uskossa ja elämässä*. Helsinki: WSOY.
- LUOMA, MERJA 1990: *Evankelis-luterilaisten saarnojen rakenteesta ja sanastosta*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- LÖYTTY, SEPO 2011: *Saarna nyt. Miten saarnata*. – Jaakko, Karoliina ja Seppo Löytty, *Isä, poika ja pojantytär: kolmen sukupolven saarnat* s.11–54. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- MEHTO, MIINA 2002: *Uskoa-verbin kolmas infiniitti ja siihen liittyvät määritteet vanhoillisesta-diolaisessa saarnassa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- MIKKONEN, INKA 2010: *"Olen sitä mieltä, että ...": lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- MÄKELÄ, JUSSI P. 2001: *Jumalanpalveluksen laatu. Seurakuntalaisten odotusten ja kokemusten vastaavuus*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus Sarja B Nro 80.
- MÄNTYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: SKS.
- _____ 2006: *Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen*. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji* s. 42–71. Helsinki: SKS.
- NICOL, MARTIN 2005: *Saarnan taito. Dramaturginen homiletiikka*. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskursssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIHKALA, JUHA 1996: *Elävä saarna elävässä messussa*. – Kari Salonen (toim.), *Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen* s. 121–135. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus Sarja A Nro 67.
- PYYKÖNEN, LAHJA 2011: *Jopa pit saarnan*. – Kirkko ja koti 2011 (15) s. 3
- Raamattu 1992*: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön otettava suomennos. Kirkon keskusrahaston omistama käännös.
- RÄSÄNEN, JOHANNA 1995: *Seurakuntalaisten jumalanpalveluskokemukset ja uudistusodotukset vuonna 1992*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus Sarja A Nro 66.
- _____ 1996a: *Jumalanpalvelus minun makuuni. Kirkossa harvoin käyvien näkemyksiä*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus Sarja B Nro 77.
- _____ 1996b: *Jumalanpalveluksen uudistusprosessi ja harvoin osallistuva seurakuntalainen*. – Kari Salonen (toim.), *Mikä messu! Näkökulmia uudistuvaan jumalanpalvelukseen* s. 196–208. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus Sarja A Nro 67.
- RIEKKINEN, WILLE 1985: *Tekstistä saarnaan*. – Raija Vartiainen (toim.), *Saarnaa sanaa. Sananjulistajan käsikirja* s. 97–108. Helsinki: Kirjaneliö.
- SARIOLA, YRJÖ. 2001: *Saarna jumalanpalveluksessa*. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 11–26. Helsinki: Kirjapaja Oy.

- SHORE, SUSANNA – MÄNTYNEN, ANNE 2006: *Johdanto*. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Helsinki: SKS.
- SOLIN, ANNA 2006: *Genre ja intertekstuaalisuus*. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.) *Genre – tekstilaji* s. 72–95. Helsinki: SKS.
- SUOJANEN, PÄIVIKKI 1978: *Saarna, saarnaaja, tilanne. Spontaanin saarnan tuottamisprosessi Länsi-Suomen rukoilevaisuudessa*. Helsinki: SKS.
- _____ 1988: *Ylipuhujat. Viestinnän näkökulmia uskoon ja politiikkaan* Helsinki: Kirja paja Oy.
- _____ 2001: *Saarna suostuttelevana viestintänä*. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 217–234. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- SVINHUFVUD, KIMMO 2006: *Genre redux*. – *Virittäjä* 110 (2) s. 277–280.
- SWALES, JOHN M. 1990: *Genre Analysis. English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____ 2004: *Research Genres. Explorations and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TASSIA, TIINA 2002: *Saarnat ja saarnatilanteet helluntaiseurakuntien päiväjumalanpalveluksissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- TIILILÄ, ULLA 2007: *Tekstit viraston työssä: tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Helsinki: SKS.
- TORKKI, JUHANA 2006: *Puhevalta. Kuinka kuulijat vakuutetaan*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava
- TUOMI, ARVI 2001: *Saarna nykyajassa*. – Jari Jolkkonen, Simo Peura & Osmo Vatanen (toim.), *Saarnan käsikirja* s. 41–53. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- VAHTOLA, KAI 2005: Saarnan teologia ja käytäntö luterilaisessa perinteessä. – http://www.ekumenia.fi/opillinen_vuorovaikutus/kuka_saa_saarnata/saarnan_teologia_ja_kayt_anto_luterilaisessa_perinteessa/ 17.8.2012
- VUOKKO, PIRJO 2002: *Tiskin takana vai kirkon penkissä?* – Rauno Heikola, Simo Heininen, Kaarlo Kalliala, Paula Montin, Kari Mäkinen & Timo Rosqvist (toim.), *Arkki ja arki. Arkkipiispa Jukka Paarman juhla kirja* s. 137–146 Helsinki: Kirjapaja Oy.
- WHARRY, CHERYL 2003: *Amen and Hallelujah preaching: Discourse functions in African American sermons*. – *Language in Society* 32 (2) s. 203–224.

LIITE 1

Aineistoesimerkkien saarnanumerot.

S1	2. paastonajan sunnuntai	5
S2	1. adventtisunnuntai	61, adventtisunnuntain saarna
S3	helatorstai	50, 85
S4	kirkastussunnuntai	47, 54, 64
S5	3. sunnuntai helluntaista	65, 82, 83
S6	3. sunnuntai ennen paastonaikaa	76
S7	juhannuspäivä (Johannes Kastajan muistopäivä)	9, 41, 56
S8	3. sunnuntai loppiaisesta	20
S9	1. adventtisunnuntai	4
S10	5. sunnuntai pääsiäisestä (rukoussunnuntai)	44, 51, 57
S11	helluntaipäivä	6, 24, 28, 53
S12	Marian ilmestyspäivä	16
S13	4. paastonajan sunnuntai	18, 38
S14	2. sunnuntai helluntaista	8, 34, 48, 75
S15	2. sunnuntai loppiaisesta	77
S16	3. sunnuntai pääsiäisestä	30, 62, 84
S17	pitkäperjantai	59, 89
S18	13. sunnuntai helluntaista	27, 31
S19	10. sunnuntai helluntaista	1, 14, 23, 36, 55
S20	5. sunnuntai pääsiäisestä (rukoussunnuntai)	17, 25, 74
S21	17. sunnuntai helluntaista	68, 71
S22	tuomiosunnuntai	35, 37
S23	1. sunnuntai loppiaisesta	7
S24	2. sunnuntai pääsiäisestä	10, 66
S25	kirkastussunnuntai	49, kirkastussunnuntain saarna
S26	4. adventtisunnuntai	
S27	uskonpuhdistuksen muistopäivä	19, 69
S28	5. sunnuntai pääsiäisestä	58, 88
S29	1. adventtisunnuntai	11, 39, 52
S30	laskiaissunnuntai	81
S31	3. paastonajan sunnuntai	42, 46
S32	5. sunnuntai helluntaista	45
S33	pyhäinpäivä	26
S34	tuomiosunnuntai	80
S35	Marian ilmestyspäivä	3, 32, 87
S36	kynttilänpäivä	22, 40
S37	helluntaipäivä	29
S38	kynttilänpäivä	2, 60, 67, 70
S39	Marian ilmestyspäivä	
S40	uskonpuhdistuksen muistopäivä	33, 73, 78
S41	3. sunnuntai ennen paastonaikaa	21
S42	5. paastonajan sunnuntai	43
S43	pitkäperjantai	
S44	5. sunnuntai pääsiäisestä	15, 90
S45	kynttilänpäivä	63
S46	10. sunnuntai helluntaista	13

S47	5. sunnuntai pääsiäisestä (rukoussunnuntai)	12, 79
S48	3. paastonajan sunnuntai	
S49	apostolien päivä	72
S50	17. sunnuntai helluntaista	86

LIITE 2

Julistustyypiluokat ja niiden luonnehdintaa (Huotari 1985: 40–41, 90–92).

JULISTUSTYYPPI	NÄKÖKULMA TEKSTIIN	NÄKÖKULMA KUULIJAAN
Tekstiä kuvaileva julistus	Raamattukeskeinen ja eksegeettisesti painottunut, pyrkii vaikuttamaan tapahtumien toistamiseen ja kuvailun välityksellä	Kuulijaa johdatetaan eläytymään Raamatun maailmaan, soveltaminen on kuulijan oma asia
Pelastustapahtumaan keskittyvä julistus	Pelastus on tulkinnan hermeneuttisena pääprinsiippinä, luterilainen julistus: Raamattua tarkastellaan vanhurskauttamisopin näkökulmasta	Kuulija nähdään pelastettavana ihmisenä, ja pelastustapahtuman tarkastelun odotetaan johtavan siihen, että kuulija sisäistää Kristuksen pelastusteon
Herätysjulistus	Raamatunteksteistä esillä ovat kuulijan uskonratkaisuun suuntautuvat kärjet, Raamatun henkilöille kohdistetut kärjet suunnataan tämän hetken kuulijaan	Tahtoon vetoavaa ja voluntaristista, uskonratkaisun näkeminen vastauksena elämän ongelmiin, tietoisien kääntymiskokemuksen korostaminen
Hengellistä kilvoitusta kuvaileva julistus	Raamattua käytetään hengellisen elämän esimerkki- ja ohjeaineistona	Kuulija nähdään hengelliseltä kannalta, hengellisen elämän vaikutukset muille aloille jäävät kuulijan omaksi ratkaisuksi
Opillinen julistus	Dogmaattinen, opillinen ja kirkon traditiota korostava ote tekstiin, näkee uskon kirkon opista käsin	Kuulijaan vedotaan tiedon kautta, saatetaan opettamalla ymmärtämään uskoa, kirkkoa, jumalanpalvelusta yms. ja tiedon kautta pyritään valmistamaan Jumalan kohtaamiseen sekä annetaan sisältö kokemukselle
Sielunhoidollinen julistus	Syntisen armahtamista koskeva tekstiaines esillä, synninpäästöstä vakuuttavat raamatunkohdat korostuvat	Esillä ihmisen ahdistus ja henkilökohtaisen elämän vaikeudet, kuulija nähdään armahduksen ja tuen tarpeessa olevana
Kuulijan elämäntilanteita kuvaileva julistus	Esillä Raamatun henkilöiden erilaiset elämäntilanteet, Raamatusta etsitään liittymäkohtia nykyhetken elämäntilanteisiin, pääpaino kuulijassa	Pyritään ilmentämään ja analysoimaan kuulijan arkisia elämäntilanteita, ilmaistaan, millaista on kuulijan maailmassa ja pyritään antamaan sille tulkinta kristillisen ihmiskäsityksen valossa
Yhteiskunnallinen julistus	Huomio evankeliumin yhteiskunnallisissa vaikutuksissa	Kuulija nähdään yhteisön jäsenenä, kristillisten periaatteiden toteutuminen yhteiskunnassa ja ihmisten yhteiselämässä korostuu, esillä myös poliittiset sovellukset